

9
Lephorey, 23/jan. 68.
B. Moore.

Бібліотека поета

ПРИДЦЯТЬ
УКРАЇНСЬКИХ
ПОЕТЕС

АНТОЛОГІЯ

Радянський письменник
Київ. 1968

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

М. П. Бажан, О. Є. Засенко, С. А. Крижанівський,
А. С. Малишко, М. А. Нагнибіда, Л. М. Новиченко,
Л. С. Первомайський

Упорядкування текстів,
вступна стаття і примітки
Л. І. Міщенко

7-4-3
94-68М

ОДЕСЬКА ДРУКОФСЕТНА ФАБРИКА

УКРАЇНСЬКІ ПОЕТЕСИ
ДОЖОВТНЕВОЇ ДОБИ

Історія українського народу складалася так, що жінка майже завжди відігравала значну роль у громадському житті. Вона була не лише матір'ю і дружиною, господинею в хаті, але і втручалась у громадські справи. Не раз ставала вона розумною дорадницею у справах громади в часи, коли чоловіки роками не вертались з військових походів, захищаючи батьківщину, або гартували лицарську відвагу на Хортиці. Це виробляло у жінки незалежність думки, суспільну активність, уміння мислити ширшими, ніж родинні, категоріями.

Мабуть, цим у якійсь мірі пояснюється і активна участь української жінки в літературному житті. Літературна праця — не як розвага у неробстві, а як дійове втручання в життя — захопила багатьох жінок. На жаль, історія літератури не завжди фіксувала їх імена. Так, ще й досі точаться суперечки: існувала реально Маруся Чурай чи це тільки прекрасна легенда¹. Загубились у вічності імена наших поетес XVII і XVIII століть. Але про те, що вони існували, свідчить все ж Маруся Чурай — будь вона навіть легендою. Бо ж і легенди

¹ Див. статті Г. Нудьги в ж. «Жовтень», 1967, № 2, і С. Тельнюка в ж. «Вітчизна», 1967, № 9.

не народжуються з нічого. Продовжується також полеміка про авторство деяких творів сучасниці Тараса Шевченка — Олександри Псьол. Мало знаємо про діяльність жінок з гуртка харківських романтиків початку XIX століття, зокрема загадкою лишається ім'я Марти Писаревської.

Та це й не дивно. Байдужість українців до своєї історії була вже якоюсь традицією. Досить згадати Запорізьку Січ, що за три століття свого існування не залишила по собі майже жодних пам'яток чи документів — історію свою козаки писали шаблями. Вже Феофан Прокопович в підручнику риторики (1706) скаржився на недбалість земляків: «Чи не прохає помочі у красномовності наша батьківщина, коли стільки її славних учинків пішло зовсім у забуття? Ледве що переказано пам'яті потомства з того, чого довершила вона досі, а це тому, що не дійшли до нас приклади предків, таке й старання мусимо зробити, щоб бодай сучасні вчинки не залишилися з причин нашої недбалості й неущта в темноті й незвісності»¹.

Отже, анонімність багатьох художніх творів у нашій літературі — річ цілком зрозуміла і, на жаль, закономірна.

Джерела жіночої лірики витікають з фольклору. Важко встановити, хто був автором багатьох ліричних пісень, які звано народними, складених від імені жінки. Але, мабуть, такі рядки, як, напр., «Ой мужу мій, мужу, не бий мене дуже», «Ой мала я мужа-пияка» або «Завів мене мій миленький на чужую сторононьку» і т. п., складали такі жінки.

Але якщо ми тут вживаємо слово «мабуть», то колискові пісні, без сумніву, складала жінка. В них вона свою радість і «свою нудьгу переливала в свою дитину».

¹ М. Возняк. Історія української літератури, т. III, ч. 2, Львів, 1924, стор. 209.

Тому й починаємо нашу антологію піснями колисковими, тим більше, що сучасні молоді матері потроху їх забувають, а нових — щось не дуже чуто.

У ближчі до нас часи — у першій половині XIX століття — картина дещо прояснюється. Харківський гурток письменників і просвітителів, що налічував до 250 осіб і влаштовував вечори «для читання», відвідувало сім жінок-письмениць. Серед них — поетеса Марта Писаревська, дружина Степана Писаревського (Стецько Шерперя) і мати Петра Писаревського, вона опублікувала в альманасі «Сніп» в 1841 р. вірш «Петраркина пісня (з італійської)». На думку дослідників — це не переклад Петрарки, а твір оригінальний, написаний за мотивами італійського поета¹.

Були там також поетеси Любов Кричевська, перекладка Глафіра Шумлянська, Оксана Коменська, Олександра Коростевцева, що писали українською і російською мовами².

Проте і тут ще багато нез'ясованого. Так, ще М. І. Петров в «Очерках истории украинской литературы XIX столетия» (стор. 126) відзначив, що Марта Писаревська — це псевдонім. І А. П. Шамрай у книзі «Харківська школа романтиків» (Х., 1930) висловлював думку, що Марта Писаревська і її авторство «Петраркиної пісні» — літературна загадка.

В 40-х роках у Яготині під впливом музи Шевченка і особистого з ним знайомства розвивається талант Олександри Псьол, молодшої сестри художниці Глафіри Псьол (Дуніної-Борковської). Майже всі відомі нам вірші присвятила Олександра Шевченкові, щирим словом підтри-

¹ П. Зайцев. Перші українські поетеси XIX в. («Наше минуле», 1918, стор. 129—134).

² Г. Нудьга. На шляхах до реалізму. В кн.: «Бурлеск і трагедія». Держлітвидав, К., 1959.

мувала великого поета на засланні, глибоко співчуваючи і обожнюючи його.

Шевченко прихильно ставився до таланту скромної поетеси. Він похвалив її вірш «Свячена вода». У передмові до «Кобзаря», що мав вийти 1847 року, поет, щоб заохотити земляків до творчості, писав: «А щоб ви знали, що труд ваш не мимо іде... то от вам Свячена вода: написана панночкою, та ще й хорошою, тільки не скажу якою, бо воно ще молоде, боязливе... А поверніть пудові журнали та пошукайте, чи нема там чогонебудь такого, як С(вячена) В(ода) — і не турбуйтеся, бо, ей-богу, не знайдете»¹. І пізніше, на засланні в Орській фортеці, згадував Шевченко цей вірш і просив сестру поетеси Глафіру Іванівну надіслати його в листі: «Пришлите, ежели имеете, «Свячену воду»; она оросит мое увядающее сердце»².

На західноукраїнських землях в 40-х і 50-х роках також відзиваються друкованим поетичним словом жінки. В 1848 р. в «Зорі Галицькій» (ч. 8) вмістила два вірші «П...а з К.» Про авторку редакція писала: «Ото одна вже поважненька руська невіста од часу, як ся лев руський пробудив, займається поезійков руськов, і то оточена своїми внуками, при занятію господарським, написала вже з десять кавалків в дусі народнім; пробивається в них чувство утисків недоли народу нашого».

Перший вірш був присвячений скасуванню панщини; він перейшов до уст народу і кілька десятиліть, як свідчить Н. Кобринська³, співався селянами як народна пісня:

¹ Журнал «Киевская старина», 1894, стор. 324.

² Тарас Шевченко. Твори в трьох томах, т. III. К., 1961, стор. 309.

³ Наталя Кобринська. Руське жіноцтво в Галичині в наших часах. Альманах «Перший вінок», Львів, 1887, стор. 96.

Прилетіла зозуленька, та й стала кувати,
Ой щось я вам, добрі люди, маю повідати:
Як вже гаї зеленіли, я до вас вертала,
Сіла м собі в темнім лісі, трохи м спочивала.
А ту разом щось здудніло, я ся споглянула:
Яке м диво зобачила, аже м ся забула, —
А то панщину свобода перед собов гнала,
Загнала ю в ліси, в дебри, щоби там пропала.
А за нею женуть пани, взяли ю просити:
Вертай! Вертай назад до нас — нема звідки жити.
Панщина їм відповіла: що я тому винна?
Самись те мя одправили; я вам була вірна.
Не в той спосіб ми з тобою хтіли ся розстати,
Ми судили, що тя колись знов будем витати.
Ми не вмієм молотити, наші жінки — жати,
Ми не знали, що так тяжко на хліб працювати.
До кав'ярні нема з чим йти, та й чортика грати,
Бо в кишені всюди пусто, відки ж того взяти?
З арендаря вже не можна більше витягати,
Бо вже на борг хлоп не хоче горілоньки брати.

По публікації віршів «П...ої з К.» редакція зверталася до всіх жінок-українок із словами заклику і заохоти до творчості.

В 1852 р. у віденському «Віснику» (ч. 40), в 1855 р. — в «Домовій шкілці» (ч. 5) зустрічаємо підпис: вірші Л-и з Станіславівського, вірші Анни з Поділля. І лише «Зоря Галицька яко альбум» в 1860 р. подає вже імена авторок поезій — Єкатерики Цибакової, Марії Дидицької, Людмили Головацької. В 1862 році у «Вечорницях» помістили свої вірші Єлисавета Попадя та Єлена Р-ч. І, нарешті, в 1871 р. в Коломні окремим виданням виходить збірка — «Поезії Безіменної».

В другій половині XIX століття в українській літературі з'являється чимало жіночих імен — поетес і прозаїків. Цей літературний рух започатковується появою таланту жінки-письменниці, що стала на чолі всієї української прози того часу. Марко Вовчок була найпопу-

лярнішим оповідачем в 50—60-х роках, слава її ширилась блискавично і швидко перейшла межі кордонів України і Росії.

В 60-х роках, натхнена, головним чином, діяльністю харківських романтиків, розпочала свою літературну працю в селі Гусинці на Слобожанщині Катерина Соколовська. У себе в домі вона організувала народну школу, в якій навчала сільських дітей. В 1871 р. в Петербурзі вийшла збірка її лірики і поем під заголовком «Зірка» — перша на Україні книжечка відомої нам жінки-поетеси. Незважаючи на невисоку мистецьку вартість, інколи наївність і сентиментальність окремих віршів, творчість Катерини Соколовської — важливий історико-літературний факт. Вперше жінка-українка ставилась до своєї творчої роботи не як до принагідного заняття, а повільно, усвідомленої систематичної праці, що вивершилась плідним результатом — виданням окремої збірки поезій.

І лише через десять років по тому — в 1881 році — з'являється друкованим словом наступний віршований твір, написаний жінкою: «Ганна. Поема билиця» (Київ). Її автор — Олена Антонівна Косач (сестра батька Лесі Українки) — революційна народниця, що незадовго перед тим повернулася із заслання з Сибіру. Поема підписана псевдонімом «Ластівка».

З 80-х років у бідній тогочасній українській пресі — журналі «Зоря» (Львів), альманахах «Рада» (Київ), «Нива» (Одеса), «Степ» (Херсон) — частіше зустрічаємо імена жінок-поетес: Олена Пчілка, Уляна Кравченко, Дніпрова Чайка, Климентина Попович. Причому цей процес одночасно охоплює і Східну, і Західну Україну.

Активізація творчості жінок-українок у другій половині XIX століття — явище не випадкове, а зумовлене тими соціально-економічними процесами, що супроводжу-

вали капіталізацію країни. Жінка виходить за рамки сім'ї — вона стає бурлачкою і міською наймичкою, стає вчителькою і лікаркою, вона громадська діячка і революційна народниця. Все це не могло не викликати зрушень в духовному піднесенні жінки і у виявленні його в художній творчості.

В 1882 р. Олена Пчілка видає книжечку поетичних перекладів «Українським дітям», куди ввійшли «Анчар» Пушкіна, «Три пальми», «Гілка Палестини», «Мидирі» Лермонтова, «Співець» Сирокомлі-Кондратовича. В 1885 р. у Львові виходить книжка поезій Уляни Кравченко (Юлії Шнайдер) «Prima vera», в одеському альманасі «Нива» друкуються перші поезії Дніпрові Чайки. В 1886 р. у Києві з'являється збірка Олени Пчілки — «Думки-мережанки».

Хоч в епіграфі до своєї книжки авторка застерігає, що поет — це той, хто

Свої радощі й сльози тихенько
На свою вбогую землю положе

(переспів вірша Сирокомлі «Співець»), проте зміст збірки не вкладається у ці вузькі рамки. Бо й не могла Олена Пчілка, яка завжди широко улюбляла за долю свого народу і була справжнім демократом, незважаючи на складність її світогляду і ліберальні тенденції, зректись громадських інтересів у творчості. Справді, вже у цій збірці та у віршах, що друкувалися тоді ж у «Зорі», чуємо голос громадянина, який підтримує ідею слов'янського братання в боротьбі проти турецьких поневолювачів («На полі честі»), уславляє героїзм борців («Прощання»), ганьбить байдужість громади, яка віддає шану поетові лише по його смерті («Посмертна шана»), а також ставить бодюче в роки діяльності народників питання: народ і ватажок («Пророк»).

Творчість Уляни Кравченко (псевдонім Юлії Шнайдер) розвивалась під безпосереднім наглядом Івана Франка — і це визначило її громадський пафос. Франко відредагував її збірку «Prima vera», а також і наступну — «На новий шлях». У листах великий поет радить молодій авторці вчитись, багато працювати і писати правду — лише правду.

У першій поетичній книжці Уляни Кравченко накреслюється характерна для неї тема розкріпачення жінки, яка особливо розвинеться у пізніших віршах («Минув той час, коли тягар життя», «На світі сонце, воля, радість»). А поки що — переважають мотиви кохання, хвала молодості і красі життя і ще дуже несміливо відлунюються соціальні мотиви («Бездольна»). Франкового «духа печать» відчуємо лише у другій збірці — «На новий шлях», де урочисто прозвучить мотив «Марсельези»:

Ми не раби, у нас є честь!
Гнобителів досягне месть!
Ми непохитні, як стіна,
бо «Марсельеза» нам луна!

(«Наш стяг, як маків цвіт,
палає»)

Ще одну поетичну силу вивів на літературний шлях у 80-х роках Франко — Климентину Попович. Як і Уляна Кравченко, Климентина Попович була народною вчителькою в Галичині і включилась у громадський рух, що тоді ширився, за утвердження людської гідності жінки. Вільнодумні твори Франка були цілющою водою. «Ваші слова, — писала Климентина Попович Франкові, — наче голосна воскресення пісня, збудили мене з непродуктивного сну — прояснили сумніви, дали постійний напрям безладним досі думкам і назвали по імені сі неясні і не названі досі чувства, що важились в моїм серці». Своїм першим учителем, взірцем, провідником називає

вона Франка. Поет гостро-вимогливо ставився і до перших кроків Климентини Попович і, разом з тим, підтримував: «Я охотно приймаю на себе працю над остаточною редакцією Ваших творів до друку», але вимагав писати «реально», «без чого, — говорив він, — за Вашу поетичну будучність не ручу»¹.

У 80-х роках в Галичині починає ширитись рух за духовне і соціальне визволення жінки, який очолює Надея Кобринська. Для розбудження свідомості жінок засновуються товариства, які привітав Франко. В статті «Перед збором руського жіноцтва в Станіславі» («Діло», 1884, № 134) Франко пише про завдання і мету товариства. Але пізніше радикали — Франко, Павлик, а також Леся Українка полемізують з Кобринською відносно розуміння проблеми емансипації жінки. Леся Українка називала тогочасні галицькі видання емансипанток («Наша доля», «Жіноча бібліотека») «вузькою річечкою».

Змагання за рівноправність жінки широко відлунувалося у творчості поетес — Олени Пчілки, Уляни Кравченко, Климентини Попович, Віри Лебедової та ін. Проте уболівання за долю жінки та заклики до усвідомлення своєї людської гідності не виходили тут за рамки буржуазного фемінізму.

А тим часом соціалістичні ідеї серед жіноцтва ширились вже в 70-х роках. До голосного першого соціалістичного процесу в Галичині (1877) була причетна Анна Павлик — сестра Михайла Павлика, смілива, принципова і вольова жінка. Разом з Франком і Павликом її тоді заарештували і ув'язнили у Львівській тюрмі, і пізніше заарештовували ще неодноразово. Проводячи агітаційну роботу серед селян і робітників, вона інколи свої

¹ Іван Франко. Статті і матеріали, зб. 9. Вид-во ЛДУ, 1962, стор. 121—122.

«єретичні» думки викладала у віршованих рядках, в яких повчала:

...свого не давати,
Ні податків, ні оплати
Від своєї хати.

Вона повідомляла, що і солдати вже

...між собою радять —
Як би то робити,
Аби пішли усі разом
Самих старших бити.

Написані розмовною мовою селян Покуття, ці вірші були популярними і співались по селах як народні співанки. М. Павлик розказує, що в селі Сходне коло Косова на церкві був прибитий антиклерикальний вірш Анни Павлик. Зверху над віршем намальований піп і під ним напис: «Я піп, але не такий, як другі попи, щоби здирати з людей шкіру...» Відомі нам друковані вірші поетеси-соціалістки написані нею у Львівській тюрмі. Коли заарештували Анну Павлик, то в школу хтось підкинув листа:

Зле-сте ізробили,
Що-сте Анну Павлик
До арешту всадили:
Ми й без неї довчимося,
А таки вам не дамося...
Ой як ми ся ізберемо,
То всіх панів розженемо¹.

В 1887 р. заходом Наталі Кобринської і Олени Пчілки у Львові видається жіночий альманах «Перший вінок» (за редакцією Франка). Своєрідне кредо цього видання

¹ Переписка М. Драгоманова з М. Павликом, т. II. Чернівці, 1910, стор. 256—264.

висловлено у вірші Олени Пчілки, яким відкривається альманах. Вірш закликав до творчого єднання всіх жінок і закінчувався строфою:

До спілки ж, сестри! В нашім гаю
Вінки ми праці пов'ємо —
І на користь рідного краю
Жіноче серце віддамо!

У збірнику надруковані твори Дніпрової Чайки, Уляни Кравченко, Климентини Попович, Єлени Грицай, Олесі Бажанської, Людмили Старицької і перші публікації майбутньої поетеси — Лесі Українки.

В статті «З останніх десятиліть XIX віку» Франко писав, що «Перший вінок» належить до найкращих і найбагатших за змістом наших видань із того десятиліття..., що «для історика нашої культури і нашого національного відродження ся книжечка завжди буде дорогоцінною пам'яткою»¹.

Участь жінок в літературному процесі особливо проявлялась в кінці XIX — на поч. XX ст. В літературу приходять ціла плеяда талановитих поетес — Христя Алчевська, Марія Виноградова (Козачка), Надія Кибальчич, Одарка Романова, Галина Комарова, Марія Загірня, Людмила Волошка, Віра Лебедева, Марійка Підгірянка. Тоді ж на сторінках преси — особливо «Літературно-наукового вісника» — з'являються час від часу імена Ганни Луценко, Єлени Грицай, Меланії Були, Софії Бас, Лідії Сохачевської, Ганни Супруненко, Юльченко-Здановської, Олесі Андріївої, Лесі Ясенко, Марії Підгаєцької. Всі вони намагались включитись своєю творчістю в широке громадське життя, піднести і свій голос за права жінки, прилучитись до загальноновизвольного

¹ Іван Франко. Ж. «Молода Україна», Львів, 1910, стор. 45.

руху свого народу. Були це поетеси різного світогляду, як і різного творчого обдаровання. Деякі з них спромоглися навіть видати збірки віршів. Активно співпрацювали в дитячому журналі «Дзвінок» Елена Грицай і Віра Лебедова, друкуючи там вірші для дітей. Поетичним талантом і прогресивним світоглядом виділяється Ганна Супруненко, в поезіях якої переважають соціальні і революційні мотиви («Робітникам», «На селі»). Вона перекладала і переспівувала також російських поетів, найчастіше Бальмонта та Брюсова. Та лише в 1923 р. у Харкові вийшла збірка її поезій «Революційні пісні».

До літератури потягнулись найбідніші, найбільш знедолені жінки. Марія Вольвачева — селянка-наймитка з Харківщини, що самотужки осягнула грамоту, пише вірші, поеми, навіть п'єси, які не високо стоять з точки зору мистецького, але приваблюють дуже щирим і зворушливим описом життя бідноти, особливо горювання жінки-трудівниці.

Цей літературний рух відображав активізацію громадсько-політичного життя країни напередодні революції.

«Жіноча половина роду людського за капіталізму пригноблена подвійно, — писав В. І. Ленін. — Робітниця і селянка пригноблені капіталом, і зверх того вони навіть у найдемократичніших з буржуазних республік лишаються, по-перше, неповноправними, бо рівності з чоловіками закон їм не дає; по-друге, — і це головне — вони лишаються в «домашньому рабстві», «домашніми рабнями», будучи задавлені найдрібнішою, найчорнішою, найтяжчою, найбільш отупляючою людиною роботою кухні і взагалі поодинокого домашньо-родинного господарства»¹.

І саме те, що до громадської діяльності, до літератури піднімається найбільш скривджена та ізольована в

суспільстві — жінка, було найяскравішим свідченням пробудження нових сил, що досі дрімали. З неспокоєм і нетерпінням сподівається жінка соціальних змін, що несуть їй рівноправність і жадану свободу й щастя її дітям. Тому не могла стояти вона осторонь бурхливих революційних подій і, чим могла, сприяла прискоренню довгожданого дня визволення.

У той час на чолі всієї української поезії стає жінка — геніальна Леся Українка. «Одиноким мужчиною на всю сучасну соборну Україну» назвав Франко ту, яка гідна подиву і захоплення цілого світу. Справді, світ не знав такої поетеси. Були Сафо і Марія Стюарт, сестри Бронте і Елізабет Браунінг, Марія Конопницька і Полін Джонсон... Але Леся Українка піднімається над усіма на п'єдесталі величі думки і хисту. Безперечно, що така яскрава мистецька індивідуальність, такий пристрасний ідеолог революції, яким була Леся Українка, не могла не повести за собою своїх товаришок. В захопленні музою Лесі Українки розвивається творчість багатьох українських поетес і особливо — Марії Виноградової, Христії Алчевської, Надії Кибальчич, Галини Комарової, Людоми Волошки. Можна говорити про цілу Лесину школу в українській ліриці. Вона проявлялась різними способами. Не лише мотиви, ремінісценції, тематичні перегадки з творами Лесі Українки знайдемо ми у віршах згаданих поетес. Інтонація і ритміка, образне мислення і система поетичних тропів лірики Лесі Українки поклали на них свій відбиток. Проте найголовніше у цих впливах було підхоплення настрою мужності, незламності, громадської небайдужості, ідеї служіння народові і рідному краю — саме це найгучніше прозвучало у віршах сучасниць Лесі Українки. Бо і саме життя спонукало до того. Безприкладний героїзм революціонерів, а серед них і жінок — Марусі Вітрової, Надії Сигиди, Марії

¹ Ленін. Твори, т. 32, стор. 133—134.

Воронцової-Ковалевської, Софії Богомолець і ще сотень безіменних героїнь — це та атмосфера, яка визначала і головний пафос творчості українських поетес.

У віршах Людмили Волошки чуємо інтонації «Давньої казки» і «Мрій» Лесі Українки:

Гей! Прокинься, хто спить ледачий,
Прозрівай, сліпий-незрячий!
Навіть мертвий мусить встати,
Щоб за волю міцно стати!
Бо по закутках таємних —
Чуєш? — гади засичали!
Гріє серце їм надія,
Що не все для них пропало.
І чатують злі примари,
І кують в півні кайдани;
Може, згодом твою волю
Закувати — сили стане.

Але не лише інтонацію в розумінні ритмічної структури вірша. Тут головне — інтонація політична, яка і є ідейним змістом твору.

Кинуті Лесею Українкою слова — «Краще смерть, ніж вічний сором» — були співзвучними багатьом рядкам віршів її сучасників.

Так збирайте ж до гурту. Бо краще
Горда смерть, ніж життя у кайданах!
Ворогів ми підгорнем під ноги,
І весна залунає на струнах!.. —

так писала Марія Виноградова, у творчості якої чимало перегуків з Лесею Українкою; їй вона присвятила також вірш «До зіроньки». Переспівувала і перекладала М. Виноградова Максима Горького («Пісню про Сокола», «Макара Чудру», «Міщан»); глибокі симпатії чуємо також до П. Якубовича — поета, революційного народника, одного з керівників «Народної волі», засудже-

ного до страти, яку замінили на вісімнадцятилітню каторгу. Переспівуючи поезії Якубовича, М. Виноградова возвеличує стійких борців за волю:

Скільки раз нам опускались руки
Й боротьби ми покидали поле,
Але завжди знову йшли на муки,
Знов боролись сміло ми за волю.

Промінь червоних корогів — символ повсталого народу, що обагрив музу Лесі Українки, майорить також у творчості її посестер.

«Що то за люди, голубонько мамо,
Йдуть і співають у сірій юрбі?..
Ясні надії в очах їх палають,
Древко корогви червоне стискають
Руки, потомлені в праці й журбі...»
«Донечко мила! То — чесні люди!
Довго страждали вони у ярмі,
Й спала з очей їх неправди полуда:
Воля закована вбогого люда
Встала з кайданів у темній тюрмі!»
(Х. Алчевська)

Христя Алчевська — дуже продуктивна поетеса, чутила до всіх порухів життя. Вона опублікувала вісім поетичних збірок, крім того, в архівах (Рукописний відділ Інституту літератури АН УРСР) зберігається рукописна збірка Алчевської «Минаючі хмари», присвячена Франкові. В спадщині поетеси ми знайдемо сильні революційні акорди поруч з елегійними лагідно-тужливими рядками інтимної лірики (цикл «Вишневий цвіт»), а також вірші на морально-етичні теми. В радісному пориві, в експресивних рядках вітала вона революційні події 1905 року і революцію 1917 року:

У муках болю, в борні за долю
Вона іде!

Вона іде і дуків буде:
«Вставайте, дуки, закуті люди

На вас ідуть!...
 То помста неба, їм волі треба,
 Їм хліба дай!
 Здрігніться ж, дуки: труджені руки
 До вас здійнялись і простяглись,
 Загримів спів:
 Гей, смерть сваволі, жадана Воле,
 Звелич рабів!

Громадські мотиви, які від часу Шевченкового «Кобзаря» стали магістральним шляхом української поезії, були визначальними і для творчості жінок-поетес. Хоч тут немало стрінемо ще сліз і зітхань, скорботної безвихідності (особливо у творчості О. Андріївої — «З пісень робітниць» та ін.), проте в кращих творах, — а їх переважна більшість, — домінує гордий дух непокори, сподівання волі і смертельного вироку несправедливості. Поезія «Зісланому борцеві за робітницьку справу» М. Виноградової, написана як відгук на репресії з боку царизму, стала революційною піснею¹. Зразками громадсько-політичної лірики є також вірші «Робітникам» Г. Супруненко, «Заклик» Л. Волошки, «Сумна хатина» Л. Сохачевської. Непримиренні соціальні конфлікти, різкі контрасти в експлуаторському суспільстві відбилися у поезіях «Вагання» Уляни Кравченко, «Безщасна» Дніпрової Чайки, «На селі» Ганни Супруненко та багатьох інших.

Важливу роль жінок у літературному процесі відзначив Іван Франко. В статті «З останніх десятиліть XIX століття» він писав: «На полі поезії визначились ще пані Василевська (Дніпрова Чайка) і Одарка Романова. Дуже інтересне явище — пані Наталка і Надія Кибальчич, мати і дочка. Перша з них авторка драми «Катря Чайківна», що одержала першу нагороду на конкурсі

¹ Пісні і романи українських поетів, т. 2. «Радянський письменник», К., 1956.

Галицького Виділу краєвого... Гарні надії подає Надія Кибальчич, що, крім новелістичних нарисів, опублікувала досі ряд удатних поезій».

І суть цього всього, звичайно, не у впливах Лесі Українки, Франка чи Шевченка. Суть — в закономірності і необхідності. А джерела — епоха, її життя. Твори поетес — відображення прагнень, життєво необхідних потреб уярмленого народу. Жінка — мати, дружина, сестра, кохана — за клопотами родинними, сповнена інтимних почуттів, у своїй творчості все ж віддавала перевагу не особистому, інтимному, а громадському. Це стоїть у центрі переважної більшості українських поетес.

Жінка — каріатида не лише сім'ї. «...І поза обсягом домашнього огнища й родинного життя годі в наших часах заперечувати великий і важкий вплив жінок на загальний хід людської думки і праці. В науці і письменстві, в мистецтві і літературі, в суспільних і політичних справах вони щораз частіше виступають до праці й до боротьби за свободу, за людськість, за права гноблених і поневолених», — писав Франко в 1884 р. («Діло», 1884, № 138).

Звичайно, по-різному розуміли свої громадські обов'язки різні жінки і різні поетеси. Нерідко це зводилось до поміркованого фемінізму і навіть до пози. Найчастіше жінки обстоювали своє право на освіту, працю, свою людську гідність — і все це в умовах існуючого ладу. Леся Українка гостро критично ставилась до такого типу жіночого руху. Подібно як Франко і Павлик, вона багато в чому не погоджувалась з Н. Кобринською. «Очевидно, ми порозумілись не можемо, — писала Леся Українка про Кобринську. — Вона задавала мені, наприклад, такі теми: «Жінка-українка і її діяльність на полі національного відродження», а я не розумію, як би се їй приступитись до такої незвичної теми. Задавались мені

ще і ще чудніші теми, та вже нема що про них і споминати»¹. Скептичне ставлення до фемінізму пояснюється тим, що Леся Українка розглядала це питання значно ширше і радикальніше. Вона розуміла, що не може визволитись жінка «сепаративно», окремо від усього суспільства. Тільки в зв'язку із загальноновизвольним революційним рухом, із зміною існуючого соціального устрою зможе дістати волю і рівність жінка. Все решта нагадує милостинню жебракові.

Полеміка навколо цих проблем широко відлунювалась у творчості українських жінок.

Поруч згаданих мотивів, що хвилювали поетес, — громадсько-політична, революційна лірика, соціальні конфлікти, проблема емансипації, — вони не обминули важливої для всіх часів і всіх літератур теми — покликання поета. Найважливіші принципи, що відповідали настроям і переконанням багатьох письменниць, висловлені в рядках вірша Юльченко-Здановської «Під сьо пору», опублікованого в «Літературно-науковому віснику» в 1906 році:

Поете, залиши співати про кохання.
Про погляд чарівний, про зорі та весну.
Твоїх пісень солодке щебетання
Гріх слухати тепер, в годину сю сумну.
Коли в диму пожеж, в нужді вітчизна гине
І всюди кров, свята братерська кров,
В смертельній боротьбі рікою буйно плине,
До чого ж сі пісні про щастя і любов?

Закінчується вірш заклинком:

Співай про все, що в серці наболіло,
Та кривду подлюю безжалісно карай!
Співай, брини і на святее діло
Борців одважних голосно скликай!

¹ Леся Українка. Твори в п'яти томах, т. 5. К., 1956, стор. 90.

З цими роздумами перегукуються вірші «Забуті... обдерті, в старенькій свитині...» Х. Алчевської, «Я хотіла б говорити...» Л. Волошки, «Ні, не співай пісень веселих» Г. Комарової, «Весною» В. Морозівни та ін. Мабуть, не випадково не знаходимо ми жіночих поетичних імен серед гуртка «Молодої музи» у Львові чи головного ядра «хатян» у Києві. Якщо Х. Алчевська, М. Виноградова, Г. Комарова і М. Підгірянка часом публікували свої твори в журналі «Українська хата», то це не впливало з їх ідейно-естетичної суті, а зумовлено було бідністю української преси, браком видань, де б можна було вмістити свої поезії.

Отже, відрадно відзначити, що «модне» на початку XX століття «чисте мистецтво» майже не захопило українських поетес. Окрім об'єктивних причин, здоровий жіночий глузд і тонка інтуїція підказували їм інші шляхи в мистецтві. Переважна більшість українських поетес пішла шляхом народності і реалізму, шляхом Шевченка, Франка і Лесі Українки, для яких поетичне слово було «святим вогнем», «огнем в одежі слова», «палкими блискавицями, мечами».

Я хотіла б говорити
Не звичайними словами,
Нецікавими, блідими,
А вогнистими стрілами!

Так, щоб кожне мое слово
В людське серце западало
І своїм палким завзяттям
Його наскрізь пропікало.

Я б хотіла бити в дзвони,
Щоб скликать братів до зброї,
Боронити світлу волю
Од погибелі лихої.

(Людмила Волошка)

Так поетеси на початку століття продовжували невмирущі традиції демократичної, зв'язаної з життям народу, української класичної літератури. Тим-то слова Франка, адресовані Лесі Українці, в значній мірі можуть стосуватись і її сучасниць: «У часах, коли скрізь лунає, аж лящить поклик «штука для штуки», аж чудно якось із уст поета почути такі тверезі та здорові погляди на задачу і вагу поезії...»¹

Правда, були винятки, траплялись окремі настроєво-декадентські вірші, туманні символи («Візія січі» Катерини Гриневичевої, «ЛНВ», 1902). Настрої відчуженості, апатії, прагнення відійти від хвилювань життєвих зустрічаються в творчості Одарки Романової («До моєї музи», «Над Дніпром», ж. «Зоря», 1892). Була навіть полеміка К. Гриневичевої з І. Копачем на сторінках «ЛНВ» (1903, т. XXII, стор. 213—214) про правомірність і вагу «чистої краси», символізму. Але це була полеміка дещо приватного характеру, бо Гриневичева не погоджувалась з критикою її поезій, обороняла свої вірші, які критикувались за брак виразної ідеї, незрозумілості, туманність образів.

Більше і частіше шкодила творчості українських поетес надмірна сентиментальність, розчуленість, що супроводжувалась стилістичною невправністю. Невисока професіональна культура, брак широкої ерудиції негативно позначилися на змісті і формі таких поезій. Трапляються і на початку нового століття ідилії в душі епігонської лірики XIX століття, коли «майже обов'язково було дивитися на світ і на людей очима співучого селянина, афектувати селянську наївність, починати поезію від зір, вітру, сонця, хмар або соловейка...»².

¹ Іван Франко. Твори в двадцяти томах, т. 17. К., 1955, стор. 250.

² Іван Франко. Твори, т. 17, стор. 310—311.

Прилетіла літня нічка, в небі зорі сяють,
Недалеко на хуторі дівчата співають,
Повний місяць над вербою в воду заглядає,
Вітер віє тихесенько, гіллячко хитає.
Стоїть хата під стріхою...

(О. Романова)

На щастя, це випадкові речі у творчості талановитої поетеси Одарки Романової, авторки «Весілля Мороза», «Сватання Мороза», «Журавлів», легенд індійських і китайських та ін. Але згаданий сентименталізм, хуторянство, невиразність слова і образу не менш шкодять також Ірмі Остапівні, Олесі Андріївій, Лесі Ясенко, Марії Вольвачевій.

Кращою частиною своєї творчості українські поетеси намагались сприяти піднесенню освіти, культури рідного народу, дбали про виховання його уявлень, розширення знань, використовуючи при цьому також надбання інших народів і літератур. Вже Марта Писаревська звертається до італійської поезії в особі її найвидатнішого представника — Петрарки. Олена Пчілка починає свою поетичну діяльність з популяризації серед українських дітей російської і польської класики. Леся Українка вводить в національну літературу цілу галерею світових образів, надаючи їм цілком оригінальної інтерпретації, так що вони стають співзвучними новій революційній епосі. Дбаючи про загальне піднесення української культури, Леся Українка, всупереч просвітянській тенденції створення літератури «для хатнього вжитку», намагається піднести рідну літературу до світового визнання. Надаючи новим життям всесвітньовідомі постаті, вона, з одного боку, популяризує багатовікові надбання людського генія серед свого народу і тим підносить і збагачує його духовний світ і, з другого, своєю творчістю

примножує внесок в скарбницю духа світової культури, чим одночасно утверджує своє, національне¹.

Згадувана вже Одарка Романова, дуже продуктивна поетеса, що друкувалась у багатьох збірниках, журналах, альманахах, залюбки вдавалась до переспівів індійських і китайських легенд, переказів італійських фавль. Подібно як Франко у збірці «Мій Ізмарагд», Романова намагається популяризувати древню мудрість Сходу і Заходу, зробити її здобутком свого народу.

До образів світової культури та рідної історії зверталась Галина Комарова («Гіпатія», «Роксолана»). В поезії «Гіпатія» вона створила драматичний образ жінки-математика, що проповідувала торжество розуму всупереч релігійному мракобісню. Юрба фанатиків жорстоко помстилась за вільнодумство — вони убили Гіпатію. Але

...вбито тільки тіло молоде,
А дух живий довіку буде жити
І слово правди людям доведе.

Про славетну дівчину з Рогатина на Станіславщині Роксолану розповідає Г. Комарова в одноіменній poemі. Роксолана, що славилась красою і розумом, була схоплена татарами і продана в султанський гарем. Ставши дружиною султана, вона відзначилась участю в політичному житті Туреччини XVI ст.

Поруч оригінальної творчості українські поетеси багато уваги приділяли перекладацькій справі. Особливо тут відзначились Олена Пчілка, Марія Загірня, А. Старицька-Черняхівська, М. Виноградова, Х. Алчевська. Олена Пчілка перекладала Пушкіна, Лермонтова, Тургенєва, Тютчева, Надсона, Фета, Кольцова, Есеніна, а

¹ У пропоновану книжку не включаємо творчості Лесі Українки в зв'язку з тим, що вона вже вийшла окремим виданням у серії «Бібліотека поета».

також Мідкевича, Сирокомлю, Гейне, Гюго. Частина цих перекладів ще досі не опублікована, вони зберігаються в Рукописному відділі Інституту літератури АН УРСР в м. Києві.

Велика трудівниця на ниві народної освіти Марія Загірня — дружина і соратник Бориса Грінченка — багато зробила і в справі перекладу. Вона перекладала Тургенєва, Маміна-Сибіряка, Л. Толстого, Ібсена, Марка Твена, Бічер-Стоу, А. Доде та ін. Разом з тим вона наполегливо ширила серед українських дітей знання з різних галузей науки і культури. Крім оригінальних поезій і перекладів, М. Загірня опублікувала цілу серію науково-популярних книжечок і статей про Сократа, Стефенсона, Лінкольна, Сагайдачного, Жанну д'Арк, а також «Під землею», «У сніговому краю» та ін.

Перекладами оперовних лібретто, а також творів Надсона і Гейне займалась Л. Старицька-Черняхівська. Христя Алчевська перекладала Беранже, Гюго, Л. Толстого, Вольтера, Жюль Верна; Ганна Супруненко перекладає і переспіває Бальмонта і Брюсова, Марія Виноградова — Максима Горького, П. Якубовича і Нікітіна. До перекладів з іноземних мов звертались також Надія Кибальчич, Марійка Підгірянка, Дніпрова Чайка.

З вродженим педагогічним тактом поетеси-жінки відчувають потребу писати для дітей і про дітей. Хороші вірші в дитячому журналі «Дзвінок» (Львів) та інших виданнях публікували Олена Пчілка, Уляна Кравченко, Одарка Романова, Віра Лебедова (Константина Малицька), Єлена Грицай. Уляна Кравченко видала навіть кілька окремих збірок віршів для дітей. Справжнім кільом окремих збірок віршів для дітей. Справжнім поетом-педагогом була Віра Лебедова, що віддала 30 років учительській роботі. Переважна частина її поетичної спадщини — це вірші для дітей. Авторка намагається виховати у своїх читачів почуття патріотизму — любові

до рідної землі, рідного народу, а також любов до праці, до краси природи. На жаль, ще не зібрані і не видані разом розкидані по багатьох виданнях, часописах вірші поетеси, її статті про рідний край і його видатних людей (А. Павлик, М. Вітрову), брошури на педагогічні теми.

Творчість наших поетес була різноманітною і багатожанровою. Одним з провідних жанрів у всі часи залишається поезія-пісня — від пісень Марусі Чурай до «пісень робітниці» Олеси Андріївої. Громадсько-значимий пафос багатьох творів визначив життєвість жанру пошання — «Робітникам» Г. Супруненко, «Зісланому борцеві за робітницьку справу», «До зіроньки (Лесі Українці)» М. Виноградової, «Шевченкові» Людмили Волошки та ін. Життєво необхідною виявилась також сатира («Метаморфоза» Олени Пчілки, «По виборах» В. Лебедевої). Прекрасні зразки ліричного портрета та ліричного етюда дали Дніпрова Чайка, Галина Комарова. Вони зуміли відійти від пейзажних штампів, трафарету, виробити свій оригінальний стиль, передати своє цікаве бачення світу, краси землі. В особливій народно-пісенній і разом з тим цілком своєрідній манері оспівує рідний край — Прикарпаття — Марійка Підгірянка:

ВЕЧІР

Чорніє смерека,
Зірничка далека
То золото зірничка
Тихесенька нічка
Хвиля легко дише
Лист вітрець колише

мовчить,
блищить —
пряде,
іде...
в імлі,
у сні,

Явір ся схиляє
Сопілочка грає
Сопілочка дзвонить,
Вітрець звуки гонить
І звук в тихій тузі
Аж калина в лузі

в саду;
ду-ду...
як чар,
у яр,
летить,
тремтить.

Жіноча ніжність і грація найбільше відбилися в інтимній ліриці. Не могла жінка обійти або лише злегка торкнутись струн почуттів інтимних — це б не відповідало жіночій психології. Найтонші відтінки переживань закоханої — щастя і туга, надія і розпач, радість і розчарування — мусили вилитись на папір:

Хочеться сліз мені, милий,
Тихих, як дощик весною,
Хочеться плакати, любий,
В ясну цю ніч за тобою.
І не того, що далеко
Ти, що вже, може, забувся,
Того, що щастя минуло,
Того, що сон мій не збувся.
Сльози свої ці на царство
Й перли я не промінюю.
Так я, мій милий, сумую,
Так я, мій милий, кохаю.

(Людмила Волошка)

Так просто, лагідно і сумно могла написати тільки жінка, яка вистраждала ці почуття. Інтуїція жіноча вміє вловити те, що тільки десь зароджується, — чи то кохання, чи зрада, чи тільки жарт... З гірким болем або буйною радістю розкажує вона про себе і своїх посестер—

широ, сердечно, найчастіше — стримано. Правдою і тугою віє від журливих рядків «Вишневого цвіту» Христі Алчевської:

Нема тебе — і світло дня згасає,
Згасає сонце золоте,
Журба гнітить, розради дух шукає,
І смуток в серцеві росте...

Нема тебе — і плаче ніч ласкава,
І з нею тихо плачу я,
І перли сліз горять у хвилях става,
І тихих верб задумалась сім'я...

Ти геть пішов — і по вишневім цвіті
Літає тихая жура,
Довкола трави шепчуть розмаїті,
Що мрія білая вмира...

Проте і в цих творах не вловимо ми ниток відчуженого суб'єктивізму. Це вболівання не «в собі», для себе і про себе. Через конкретне ми вловлюємо те, що може стосуватись кожного, переживання ліричного героя асоціюється з цілком реальними нашими, людськими.

* * *

В літературному процесі на Україні, особливо в кінці XIX і на початку XX століття, жінки-поетеси відіграли помітну роль. У своїй творчості вони порушували найбільше ті проблеми, які були суспільно значимими, пов'язаними з громадсько-політичним життям країни напередодні революції. Творчість їх, різноманітна і багата тематично і жанрово, у своїх кращих зразках свідчила про обдарованість і високу професійну культуру авторок.

Поетеси Дніпрова Чайка, Олена Пчілка, Христя Алчевська, Ганна Супруненко продовжували свою творчість після Жовтня, були серед тих письменників, які починали будувати нову, соціалістичну культуру.

Визволення західноукраїнських земель і возз'єднання їх з Радянською Україною привітали у своїй творчості Уляна Кравченко і Марійка Підгірянка, які стали членами Спілки письменників Радянської України.

Сучасний читач, на жаль, дуже мало обізнаний із спадщиною більшості згаданих письменників. За невеликим винятком (Уляна Кравченко і Дніпрова Чайка — їх твори вийшли окремими виданнями), все це імена нині мало або й зовсім не відомі. Тож не дивно, що поезії їх інколи сприймаємо як народні пісні. (Так, ж. «Дніпро» в 1965 р., № 8, опублікував вірш О. Романової «Нічка цікава, нічка лукава» як запис пісні невідомого автора). Антологія української поезії (1957) вмістила лише кілька віршів Олени Пчілки, Христі Алчевської, Галини Комарової, Надії Кибальчич та двох вже вищезгаданих поетес. А між тим їх творчість, як і творчість зовсім забутих Катерини Соколовської, Ганни Супруненко, Марії Виноградової, Віри Лебедової, Марії Загірної та й Марійки Підгірянки і ще багатьох інших, заслуговує на ширше знайомство і докладне дослідження. Нехай же це видання послужить поштовхом до зацікавлення творчістю українських поетес, без врахування якої не може бути всебічно і правдиво висвітлений літературний процес XIX і XX століть. Ще потрібна чимала праця літературознавців, щоб зібрати всі розпорошені по численних виданнях твори, переглянути їх і — найкраще — видати окремими збірками. Ґрунтовнішого вивчення поетес, бо життєвий і творчий шлях майже всіх згаданих поетес, бо маємо про них дуже скупі відомості, — і тут велику допомогу могли б подати ентузіастично-краєзнавчі.

Леся Українка в статті «Малорусские писатели на Буковине», підсумовуючи свої роздуми про творчість Федьковича, Кобилянської і Стефаника, писала: «Якщо нечисленне населення захолусної провінції, поставлене у

несприятливі умови для розвитку літератури, могло дати за короткий час свого національного відродження три сильні таланти і звернути на себе увагу навіть зовсім сторонньої критики, то якими творчими силами володіє народ, до якого належить це маленьке плем'я і як би розвинулись ці сили за кращих умов»¹.

Перефразовуючи дещо цю думку, можемо сказати: якщо віками гноблений народ із свого середовища — з найбільш уярмленої його частини — жіноцтва — зміг за несприятливих умов зродити стільки талантів, то який це великий і талановитий народ.

Леоніла Міщенко

П О Е З І Ї

¹ Леся Українка. Твори в п'яти томах, т. 4, К., 1954, стор. 530.

КОЛИСКОВІ ПІСНІ

* * *

Ой ходить сон коло вікон,
А дрімота коло плота,
Питається сон дрімоти:
«Де ти будеш ночувати?»
«Там, де хата тепленькая,
Де дитина маленькая,—
Там я буду ночувати,
Дитиночку колихати».

* * *

Ой ну люлі, люлі...
Налинули гулі,
Посіли на люлі,
Стали думать і гадать,

Чим діток годувать:
Чи кашею з молочком,
Чи бубличком та медком,
Чи солодким яблучком?

* * *

Ходить сон по долині
В червоненькій жупанині.
Кличе мати до дитини:
«Ходи, соньку, в колисоньку,
Приспи мою дитиноньку.
Бодай спало — не плакало,
Бодай росло — не боліло
Голівонька і все тіло —
Отцю й матці на потіху,
Добрим людям на услугу».

* * *

Ой ти, коте, коточок!
Не ходи рано в садочок,
Не полохай дівочок,
Нехай зов'ють віночок
Із рутоньки, із м'ятоньки,
Із хрещатого барвіночку,
З запашного василечку.
Ой спи, дитя, до обіда,
Покіль мати з міста прийде
Да принесе три квіточки:

Ой первую зрсливую,
А другу сонливу,
А третю щасливу.
Ой щоб спало, щастя знало,
Ой щоб росло, не боліло,
На серденько не кволіло.
Соньки-дрімки в колисоньки,
Добрий розум в головоньки,
А рісточки у кісточки,
Здоров'ячко у сердечко,
А в роточок говорушки,
А в ніженьки ходусеньки,
А в рученьки ладусеньки.

* * *

«Ой піди ж ти, кицю,
Піди ж по водицю,
Не впади в криницю!»
Пішла киця по водицю
Да й упала у криницю.
Пішов котик рятувати —
Уже ж киці не видати;
Витяг кицю за вухо
Да положив на сухо.
«Лежи ж, кицю, тут,
А я знайду прута!»
Іще прута не знайшов,
А вже киці не знайшов.
Ой ну люлі, люлі.

Маруся Чурай

Напівлегендарна, напівісторична постать Марусі Чурай привертала увагу поетів, драматургів, літературознавців. За переказами, була дочкою козацького сотника з Полтавщини і жила в часи Богдана Хмельницького (середина XVII ст.). Батько її, Гордій Чурай, відзначався богатирською відвагою і був спалений у Варшаві. Маруся виділялася красою і талантом складати пісні. Їй приписують авторство багатьох пісень, що стали народними, у яких відбилась і драма її життя. Коли її коханий Грицько Остапенко посватав іншу, вона його отруїла. Марусю засудили на смерть. Але в останню хвилину перед стратою на площу, де зібралось багато людей, пригнав запорошений вершник-козак. Це був Петро Іскра, який давно і безнадійно кохав Марусю. Він привіз універсал: іменем гетьмана Богдана Хмельницького Марусі да-

ровано життя — «задля славної смерті її батька Гордія Чурая і задля гарних складених нею пісень...»

Маруся глибоко пережила ці події, пішла в монастир, де швидко померла від сухот.

ГРИЦЮ, ГРИЦЮ, ДО РОБОТИ

— Грицю, Грицю, до роботи! —

В Гриця порвані чоботи...

— Грицю, Грицю до телят! —

В Гриця ніженьки болять...

— Грицю, Грицю, молотити! —

Гриць не здужає робити...

— Грицю, Грицю, рубай дров!

— Каки-кахи! Нездоров...

— Грицю, Грицю, роби хліб!

— Кахи-кахи! Щось охрип...

— Грицю, Грицю, до Марусі!

— Зараз, зараз уберуся!

— Грицю, Грицю, хоч жениться?

— Не можу одговориться!

— Грицю, Грицю, кого взяти?

— Краще Галі не зіськати!

— Галю, серденько моє,

Чи ти підеш за мене?

— Стидкий, бридкий, не люблю

І за тебе не піду!

ІШОВ МИЛИЙ ГОРОНЬКОЮ

Ішов милий горонькою,
Мила — під горою,
Зацвів милий роженькою,
Мила — калиною.

Ой ти живеш на гороньці,
А я під горою.
Чи ти тужиш так за мною,
Як я за тобою?

Ой коли б ти так нудився,
Як я за тобою,
Жили б, жили, моє серце,
Як риба з водою!

Рибалочка по бережку
Та рибоньку вудить,
А милая по милому
Білим світом нудить.

Рибалочка на човнику
Все рибоньку ловить,
А милая по милому
Білі руки ломить.

Рибалочка по бережку,
Як горлиця, б'ється.
А милая по милому,
Як ластівка, в'ється.

ЗАСВІТ ВСТАЛИ КОЗАЧЕНЬКИ

Засвіт встали козаченьки
В похід з полуночі,
Заплакала Марусенька
Свої ясні очі.

Не плач, не плач, Марусенько,
Не плач, не журися
Та за свого миленького
Богу помолися.

Стоїть місяць над горою,
Та сонця немає,
Мати сина в доріженьку
Сльозно проводить.

— Прощай, милий мій синочку,
Та не забувайся,
За чотири неділеньки
Додому вертайся!

— Ой рад би я, матусенько,
Скоріше вернутися,
Та щось кінь мій вороненький
В воротах спіткнувся.

Ой бог знає, коли вернусь,
У яку годину.
Прийми ж мою Марусеньку,
Як рідну дитину.

Прийми ж її, матусенько,
Бо все в божій волі,
Бо хто знає, чи жив вернусь,
Чи ляжу у полі!

— Яка ж бо то, мій синочку,
Година настала,
Щоб чужая дитиночка
За рідную стала?

Засвіт встали козаченьки
В похід з полуночі,
Заплакала Марусенька
Свої ясні очі...

КОТИЛИСЯ ВОЗИ З ГОРИ

Котилися вози з гори, та в долині стали,
Любилися, кохалися, та вже перестали.
Любилися, кохалися, щоб мати не знала,
Не дай боже розійтися, як та чорна хмара.
Чорна хмара розійдеться, і дощу не буде,
Ми з тобою розійдемось — любощів не буде.
Ой у полі конопелька, верхи зелененькі,
Покидає милий милу — вороги раденькі.
Не тіштеся, воріженьки, не тіштеся з того,
Коли буде божа воля, то буду, я його!

ОЙ НЕ ХОДИ, ГРИЦЮ

Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці,
Бо на вечорницях дівки — чарівниці.
Котра дівчина чари добре знала,
Вона ж того Гриця та й причарувала.
Інша дівчина чорнобривая,
Та чарівниченка справедливая.

У неділю рано зіллячко копала,
А у понеділок переполоскала,
Як прийшов вівторок — зілля ізварила,
У середу рано Гриця отруїла.
У четвер надвечір Гриценко помер,
А прийшла п'ятниця — поховали Гриця.
А в суботу рано мати дочку била:
— Нащо ж ти, доню, Гриця отруїла?
— Ой мати, мати, жаль ваги не має:
Нехай же Грицько двоїх не кохає!
Нехай він не буде ні тій, ні мені,
Нехай дістанеться сирій земліні.
Оце тобі, Грицю, за тее заплаता —
З чотирьох дощок темная хата...

Марта Писаревська

Марта Іванівна Писаревська, з родини Гевлічів, народилась 1799 р. на Харківщині. В 1818 р. одружилась з Степаном Писаревським (поет, байкар Стецько Шереперя). В альманасі «Сніп» (Харків) в 1841 р. був надрукований за її підписом вірш «Петраркина пісня», який дістав прихильний відгук в рецензії на альманах («Маяк», 1842, кн. 5).

Померла Марта Писаревська у Воачі біля 1874 р.

ПЕТРАРКИНА ПІСНЯ

(З італійської)

Не можна нам прожити вмісті:
Прощай, коханочко моя!
Нехай без тебе в'яну я,
Як по морозу жовкнуть листя!

Дурниці на зорі уранці,
Дурниці я сюди прийшов:
Тебе вже тут не знайшов;
Так побреду ж лягти на лавці!
Ні,— все я тут перецілую!
Ох, може кущик як-небудь
Схилився їй на білу грудь,
Якою мучусь і горюю!

Коли б я знав, де ти ступила,
Де ніженька була твоя:
І небо згвалтував би я,
Щоб там була моя могила!
А якби ти ще слізеньками
Скропила мій сирітський гріб,
Тоді б уже мій дух — тоді б
Заликував над небесами!..

Олександра Псьол

Псьол Олександра Іванівна народилась в 1817 р. в с. Псьолівці під Полтавою в родині небагатого поміщика. В 30—40-х роках разом з сестрами Глафірою (художниця) і Тетяною проживала в Яготині в домі князя Репніна, де в 1843 р. зустрічалась з Шевченком. Вся її творчість зв'язана з Тарасом Григоровичем. Цикл «Три сльози дівочі» був відгуком на арешт кириломефодіївців, зокрема Шевченка. Підтримувала його, коли був на засланні. Шевченко високо цінив її творчість, вказував як на приклад, щоб заохотити інших до літературної праці.

Пізніше жила разом з Варварою Репніною в Москві. Померла в жовтні 1887 р.

ТРИ СЛЬОЗИ ДІВОЧІ

I

Заплакала Україна,
Ударившись в груди:
«Сини мої коханії!
Ой, що з вами буде?
Мої квіти рожевії,
Морозом прибиті!
Орли мої молодії,
Яструбом зустріті!
До кого ж я прихилюся
Тепер головою?
Зосталась я на старості
Без вас удовою.
Боже милий! Вони ж твою
Заповідь чинили:
Свою матір убогую
Шанували-чтили,
І до братів своїх темних
Простягали руки:
Всім бажали вони миру,
Волі і науки.
Не покинь їх, милий боже,
Ворогам в забаву;
Спом'яни на них дідівську,
Прадідівську славу!
А щоб злее не витало
Над їх головами,
Пристав до них по ангелу
З легкими крилами.

І нехай вони почують
В далекому краю,
Як журюся я за ними,
Як благословляю!»

II

Ой коли б я голос соловейка мала,
Та легкії крила, та волю, та силу,
То я б сюю весну гнізда не звивала,
Літала б, літала, куди захотіла.

І сади зелені, і чистеє поле,
І луги темненькі я б перелетіла;
Я б не зупинилась, де плугатар оре,
Я б не зупинилась, де співа дівчина.

Ой я б залетіла за кам'яні стіни,
Озирала б тюрми зверху аж до дна,
Знайшла б братів милих, синів України,
І нишком літала б з вікна до вікна.

Жалібненько, сумно їм би заспівала,
Щоб сльози котились, щоб серденько нило,
Щоб під мою пісню вони все згадали,
Щоб було на світі їм любо та мило.

III

Віє вітер над Києвом,
Сади нахилає;
Сивий Дніпр старих сусідок,
Німих гір, питає:
«Де гуляє-бенкетує
Син наш незабутній?
Вже й солов'ї одспівали,
А його не чути!
Уже і Дух, і Купало,
І Петро минулись,
І чумаки із первої
Дороги вернулись;
Уже й жито половіє,
Час затого жати,
А він не йде — біля мене
Сісти заспівати!»
Обізвались німі гори:
«Дніпре, старий друже!
Не питав ти України,
По кім вона тужить,
Не прислухавсь, що дівчата
Плакали-співали,
Про що хвилі з берегами
Нищечком шептали.
Розпитай же буйних вітрів
З далекого краю,
Як наш кобзар, з важким ранцем,
Під ружжем гуляє!»

СВЯЧЕНА ВОДА

Я бачила — святу воду
В річку виливали,
Щоб свяченої ногами
Люди не топтали.
А кохання вірне, шире,
Як вода святая,
Бо воно гріхів багато
Із душі змиває.
От тим-то я своїх думок,
Хоч я і убога,
Зроду-звіку не покину
Та людям під ноги.
У господа небесного
Ласки ціле море,
То я в його, як ту воду,
Виллю своє горе.

ДО СЕСТРИ

Не питай ти моїх пісень,
Сестро моя мила!
Щур йому! Вони сумні,
Мов тая могила.

Нащо слухать, як на хресті
Пугач завиває,
Коли в саду соловейко
Весело співає.

Нам з тобою, моя сестро,
Не ходити в парі,
Твоє сонце світить ясно,
Мое — давно в хмарі.

Нехай твої квіти квітять
На твоїй дорозі;
Нехай твою весну минуть
Вітри та морози.

Нехай доля, що змалечку
Мене не злюбила,
Тебе щиро привітає,
Сестро моя мила!

* * *

Молим тебе, боже правди, боже благостині,
Не покидай сиротою у степу-пустині
Брата нашого! Як батько, як рідная мати,
Озовись до його душі, не дай унівати!

Збери, боже, наші сльози в темнісіньку хмарку
І, як серцю розбитому стане нудно, жарко,
Зроби чудо — вони стануть святою водою,
Живущою, цілющою, всі рани загоять,
Як в купелі викупають і душу напоять.

Катерина Соколовська

Катерина Федорівна Северин народилась 6 листопада 1840 р. на Слобожанщині (хутір Пасиківці Вовчанського повіту) в сім'ї священника. Дитячі роки минули в селі Графівському. Після закінчення Вовчанського пансіону вийшла заміж за семінариста Василя Соколовського, що одержав парафію в с. Гусинцях біля Куп'янська. Тут з сім'єю і прожила все своє життя Катерина Соколовська. Разом з чоловіком заснувала вона недільну школу у себе в домі, в якій навчала сільських дітей грамоти. Займалась також малярством.

В 60-х роках, натхнена головним чином діяльністю харківських романтиків, Соколовська почала писати ліричні поезії і поеми, які в 1871 р. вийшли окремою книжечкою в Петербурзі під назвою «Зірка».

Померла 24 жовтня 1883 року в Гусинцях.

ЛЮДИ

Людам завидно,
Люди не люблять,
Як кого дуже
Другі шанують.

Всіх привітають
І всіх голублять,
Тільки не часто
Щось вони люблять.

Міцно стискають
До свого серця;
Воно ж холодне,
Мертве — не б'ється.

Добре що зроблять,
Так — помилившись,
Ім тоді нудно,
Не похвалившись.

ДУБ

Чого, старий дубе,
Набик похилився,
Чи, мо', вже на світі
Стояти втомився?

Стоїш та марнієш.
Тихенько гудеш...
Чи, може, ти з вітром
Розмову ведеш?

Ти говориш: «Колись то
Я радощі знав
І тінню густою
Я землю вкривав.

І листя зелене
Кропила роса,
Неначе привітна
Та рідна сльоза.

І сонце гаряче
Своїм промінням
Кохало, ласкало,
Неначе рідня.

Вверсі соловейко
Гніздо завивав
І пісню любеньку
Він грімко співав.

І місяць по небу
Тихесенько плив
Та листя зелене
Моє сребрив.

Як буря по степу
Ярилась та вила,
У ліс забігала,
Мене ворушила.

А я сановито
Кивав головою:
Не жди собі, буйна,
Від мене поклону...

Тепер поламались
Міцні мої віття,
І сік до коріння
Від старості висох.

Кора обтрусилась,
Струхлявіло серце,
І одуд на версі
У мене ведеться.

Гудуть та літають
До мене шершні
І в мене для себе
Гніздо завели».

Дожив до недоли
На старості дуб;
Знай, одуд голосе
Над ним: худо тут!

ПО ГЛИНУ

Козак чорнобривий
В сіренькій свитині
Село проїжджає
Й гукає: «По глину!»

На возі чумацькім
Драненька ряднина
Ледве закриває
Червону глину.

Козак підганяє
Ліниву скотину:
«Цоб, цоб, ледацюги,
По глину, по глину!»

Аж ось підвернув він
Волів до хатини
Та й крикнув ще дужче:
«По глину, по глину!»

Виходить до нього
Кохана дівчина.
«Яка ж ти пишна...
По глину, по глину!»

— По чому за ківшик,
Кажі, козачино!
«Підіждеш, невірна...
По глину, по глину!»

Для інших копійка,
Для тебе алтинний
За те, що ти любиш
Другого... По глину!»

— Та ну, не задержуй,
Кажі мені ціну.
«Стривай лишень трохи...
По глину, по глину!»

Для чого ж прислати
Сватів ти веліла
Грицькові Шадобі?
По глину, по глину!»

— Та мати звеліла,
Чи я ж тому винна?
«Було не коритись...
По глину, по глину!»

— Прощай, залишайся,
Невірна дівчина...
Ану те лиш інші
По глину, по глину!»

Козак той поїхав,
А бідній дівчині
Вчувалось ще довго:
«По глину, по глину!»

НА ХУТОРІ (Уривок)

...Бідна пані
Цілу ніч не спала,
За вправителем на хутір
Впівночі послала.
Він з'явився, пані з плачем
Йому й розказала,
Що кріпачка її сина
Та й причарувала.
«Найди скоріш, каже пані,
За кого б віддати,
Щоб у мене у хоромах
Не було вже зради».

— Кого ж найти,— питається
Старий управитель,—
Вона гарно пишається
Й не вміє робити.
Не зуміє вона в полі
І снопа зв'язати,
І розумний не захоче
Дармоїда брати.
Не йде вона мужикові,
Купцеві б віддати...
«Як купцеві? Що ти кажеш...
Кріпачку втратити?!
Усе ж таки й вона душа,
Усе ж таки в щоті,
Не бійсь її притюжити —
Вивчиться роботі».
— Воно-то так, а до того
Годуй її даром,
Ні, мужик її не візьме,
Йї нема тут пари.
«Хоч дурного, хоч старого,
Так аби віддати;
Нехай іде в таку долю,
В якій жила мати...»
Довго дергав управитель
Свої уса сиві,
І від міцного роздум'я
Змокла аж чуприна.
Опісля він усміхнувся,
Присмакнув губами
І уперся, по звичаю,
Об боки руками.
«А що?» — пита його пані.
— Та що, згадав всилу:

Єсть у нас вівчар поганий,
Так тому й накинem.
Літ за сорок добре буде,
Овдовів недавно,
Йому так — аби жениться —
Хоч панянка — дармо.
Йї під мислі не підійде,
Та про те — байдуже.
У нас хлопцям потурають,
А дівкам не дуже.

Спить спокійним сном щасливим
Бідна сиротина,
А над нею вже літає
Тяжкая година.
Сняться їй заморські гори,
Що огнем палають,
І високі снігові,
Що, як сонце, грають...

Аж ось будять: «Вставай, Стехо!»
«Куди і для чого?»
«Ще й питаться заходилась,
Збирайся в дорогу».
«Куди, в яку?» — «Мовчи лишень,
Годі панувати;
Пора тобі, гордяночко,
Старину згадати!»
Так над нею цокотала
Клюшниця Палажка,
Серце Стехи заболіло,—
Тяжко стало, тяжко.
Як погляне — на порозі
Стоїть в старій світлі

Підтоптана стара пика,
Наче не умита.
Змовкла Стеха, розглядала,
Смутно догадалась,
Й щире серце від недолі
Мов в обценьках зжалось.
Нема слізок, всі, як камінь,
Налягли на груди,
Вся поблідла, а клюшниця
Вбира та глузує...

І не довгі були збори,
Скоро їх скінчили;
Посадили на віз з дідом
Та й в село помчали.
Кругом темно, як в могилі,
І зірок немає,
Тихо-тихо, тільки й чути —
Коней дід паняє.
Як він ньокне, в серці Стехи
Мов ножем вороча,—
Отак доля сиротині
Насміялась в очі.

Обвінчали. Степом їдуть.
Дід сидів-зігнувся,
Здрімав, було, протер очі,
Глянув, усміхнувся.
«Чи так, жінко,— пита Стехи,—
Гарно панувати?
Прийшлося заміж виходити,
Та нікому брати.
Тільки це я,— та й то вже так...
Деркач став страхати;

Як не візьмеш, казав мені,
Так вижену з хати...»

Завиднілися рівчарні,
Гарні та високі,
Як хороми, й насупоти —
Хата гнилобока.
Малесенькі віконечка
Заткнуті лахміттям;
Верх поліг вже, й соломою
Ледве-ледве вкрита.
Старі двері покосились,
Скриплять, наче плачуть;
А у сінях захлялее
Порося кав'яче.

Ввійшла в хату: кругом лавки
Похилились різно,
Стеля чорная низенька
Нависнула грізно.
Ні словечка, мовчить Стеха,
Та що вже й казати,—
Не знала вже недоленька.
Як гірше сміятись...

Анна Павлик

Ганна Іванівна Павлик — перша жінка-соціалістка в Західній Україні — народилась 26 січня 1855 р. в м. Косові на Гуцульщині в родині убогого хлібороба. Жила в Чернівцях, Львові, вчилась самотужки, працювала по наймах, далі — кравчиною. Разом з братом Михайлом Павликом — соратником Івана Франка — була діяльною співробітницею радикальної партії з перших днів її заснування: займалась революційною агітацією серед селян і робітників Гуцульщини і Буковини, публікувала статті в пресі (в жевевській «Громаді» була надрукована її стаття: «Мої і людські гріхи, а панська та мужицька правда»). Була кілька разів заарештована. З агітаційною метою складала вірші, в яких закликала не коритись владі і панам, не слухати попів, «покасувати уряди». Твори її — популярні серед селян — співались як народні

співанки на Покутті. Кілька віршів Анна Павлик написала у Львівській тюрмі, де вона перебувала разом з Франком і Павликом у зв'язку з голосним першим соціалістичним процесом в Галичині в 1877 р.

З 1881 р. А. Павлик жила у Львові, де і померла 14 жовтня 1928 року.

НЕСУМЛІННІСТЬ

Несумлінні серця
Тоті пани мають,
Що за що-будь добрих людей
В кримінали пхають.

Ой пусто ся пани хваляють,
Що вони бога знають;
Якби вони бога знали —
На людей би увагу мали.

Ото видко, що пани
І бога не знають,
Коли вони добрих людей
За що-будь карають.

Ой вони карають,
Бо ще то не знають:
Як ся люди муть з них вчити
І на них ся мстити.

Будуть пани знати,
Як тото карати,
Як ся будуть кримінали
Усі розбивати.

А як ся не будуть
Та й ще розбивати,
То ся буде до арештів
Панів пакувати,

Щоби пани знали,
Як людей карали
І як вони бога в серці
Ніколи не мали.

От видите: пани
Бога не питали,
І все якісь непотрібні
Врядки встановляли.

Отак і вам, люди,
Треба ся учити,
І без бога усі діла
Треба вам робити.

Бо як ви будете
На бога чекати,
То будете усі марне
Дуже погібати.

От видите: пани,
Що вони встановили?
Аби усі по померших
Ті маси платили.

Ваша, люди, сила
Все би поробила,
Лиш треба вам ся сходити
І всього ся вчити.

Ой учіться, люди,
Бо вам всього треба,
Бо всі тоті установи
Не від бога з неба.

Тото усе пани
Собі встановили,
Щоби вони їли, пили
І балі робили.

Ой вам треба, люди,
Конче усе знати
І всі тоті установи
Геть покасувати.

А панів учити
Роботу робити,
Щоб і вони могли з вами
Так як браття жити.

А як вони будуть
Всю роботу знати,
То уже їм ся не схоче
На балях гуляти.

Ой за людські гроші
І пани хороші,
Мають за що їсти-пити
І балі робити.

Ой пани гуляють,
Людськості не знають
Будуть вони тоді знати,
Як не буде з чим гуляти.

Бо люди будуть
Усього ся вчити
І не будуть по померших
Ті маси платити.

Лиш, люди, дивіться —
На раду сходіться
І радьтеся, як робити,
Щоби маси не платити.

Ой у котрім селі
Вже будете знати,
Старайтеся в других селах
Людей навчати.

А як вже будете
По всіх селах знати,
Тоді уже не дастеся
Нікому вшукати.

ПОПІВСЬКЕ СУМЛІННЯ

Попи такі мислі мають,
Що громаду обдирають —
А громада все бідніє,
Бо нічого ще не вміє.

Ой громада, ой громада,
Сходіться, де добра рада,
І радьтеся, як робити,
Аби добре в світі жити.

Ой радьтеся, ой радьтеся
І без попів ховайтеся,
Та парада ніц не значить,
Лиш усе вам довги робить.

От ліпше вам так робити:
На попів ся не дивити,
Без паради ся ховати,
Попам нічо не давати.

Попи мають відки жити,
Хоть не йдуть нічо робити,
Бо ґрунти громадські мають,
А до того панські беруть,
І хати громадські мають,
А вни про то обдирають,
Та самі ся набувають,
А людям не дозволяють;
Людям пости заказують,
А самі постів не знають,
Вони хочуть, аби люди не їли,
Лиш робили і мліли.

От ви, люди, так робіть:
На учених ся дивіть,
Коли вчений кожний їсть,
То й вам не повинен бути піст.

Ще треба вам і то знати:
На служби вже не давати,
Бог того всього не хоче,
Лиш піп вам голову клопоче.

От ви, люди, так робіть:
На раду ся ісходіть:

Радьтеся і любіться,
На попів не дивіться.

Попи тому семінарій мають,
Що лиш самі собі дбають,
А вам треба так робити,
Щось і собі приздобити.

Принаймні то мете знати:
На парастаси не давати,
Аби попи від вас брали,
Свої свині годували.

Хто уже щось трохи вміє,
То це усе зрозуміє,
А хто уже буде знати,
То треба й другим казати.

Олена Пчілка

Олена Пчілка (Ольга Петрівна Косач-Драгомано-ва, мати Лесі Українки) народилась 17 липня 1849 р. в Гадячі на Полтавщині в родині нащадків козацької старшини. В 1866 р. закінчила Київський пансіон благородних дівчат. Після того виявила велику літературно-громадську діяльність: як етнограф, перекладач, поет, прозаїк, редактор, видавець. Видавала альманах «Перший вінок» (разом з Н. Кобринською), журнал «Рідний край», «Молода Україна» (додаток до «Рідного краю»).

У 1882 р. в Києві вийшла книжка її поетичних перекладів «Українським дітям», а в 1886-му — збірка оригінальних поезій «Думки-мережанки». Після того друкувала у багатьох виданнях ліричні поезії, поеми, байки-сміховинки, вірші для дітей, перекладала Пушкіна, Лермонтова, Тютчева, Фета, Кольцова, Надсона,

Єсеніна і багатьох зарубіжних поетів. Писала також повісті і оповідання.

З 1921 р. Олена Пчілка жила у Києві. В 1927 р. обрана членом-кореспондентом АН УРСР. Померла 4 жовтня 1930 р. в Києві.

ВОЛИНСЬКІ СПОГАДИ

Волинь незабутня, країно славутня!
У пишній красі ти красуєш!
Здавен твою бачу українську вдачу,
Здавен мою душу чаруєш!

Я рідную мову, ту люблю розмову,
В краях твоїх всюди вчуваю,
Те слово живуще, віки невмируще,
Я скрізь в тобі серцем вітаю.

Із словом жаданим та людом коханим
Єднаєш ти в серці моему
Ті спогади ясні про милі та красні
Куточки в обширі твоєму.

Я іншу місцину, як люблю годину,
У думці ніколи не втрачу,—
В бездушнім просторі, у мертвім околі,
Живе своє серце там бачу.

У блисканні річки,— в ясній невеличкій,—
Обличчя ввижаються явні,
У гомоні гаю, в зеленім розмаю,
Розмови вчуваються давні...

Ви, Звягеля скелі, узгір'я веселі!
Ми з вами пак довго живали!
Найкращії літа з життя сього світа
Мої проміж вас пролітали!

Ти, Слуچه ігристий! Вода твоя бистра
Багацько умчала з собою
І щастя ясного, і суму важкого
Мого — утекло за водою!

Ти, Луцьк стародавній, що досі слід явний
Ховаєш старої давнини,—
Йї тебе я спізнала, йї тебе пильнувала,
Були то хорошії днини!

Старезний твій замок, дідизни останок,
Навік в моїй думці zostався,
І повідь весняна, широка, і давня
Та церковця, в котрій прощався

Мій дух із тобою!.. Не жалем-журбою
Хотіла б тебе спом'янути,
Волинський куточку, де, мов в сповиточку,
Години ті сплять незабутні!

ПЕРШИЙ ВІНОК

На працю нашу уважати
Не вам, славутнії митці!
Ваш суд не має осягати
Спробунки нашії отсі.

Для душ несміливих, лагідних
Ми тее слово подаєм,—
І в їх, у сестер наших рідних,
Покличем слово навзаєм.

Задосить довго нишком тліла
Та іскра божого огню,—
Нехай спалахне, щоб горіла!
Нехай оглянуться на ню!

Одна фіалочка схована
Єсть незамітна у гаю,—
Лиш з гуртом сестер поєднана,
Знаймує дух, цноту свою.

До спілки ж, сестри! В нашім гаю
Вінки ми праці пов'ємо —
І на користь рідного краю
Жіноче серце віддамо!

ПОСМЕРТНА ШАНА

Поважно улицею йде юрба густа,
Старії люди і громада молодая.

Ідуть, ідуть усі у хвилях урочистих,
В своїх бажаннях серця, пориваннях чистих

Поетові оддати «довг остатній»,—
Скористувати час отой придатний,

Коли в останню путь іде він з сього світу,
Коли труну його, едвабами оббиту,

Із хати взявши цілою юрбою, бучно,
Із співами провадять пишно, гучно...

І принесуть труну до смутної оселі,
Тії холодної, довічної постелі;

І речі залунають чулі, розмаїті,
У перли красномовства штучного одіті;

І на могилу гарнії вінки положать.
Чи шана ж та, чи ті вінки допоможуть

Тому, хто цілий вік болів душею, серцем
І в землю ліг, утомлений тим герцем

З байдужістю свого рідного люду,
З котрого знять хотів співецькую полуду?

Де ж перше ти була, юрба тепер прихильна,
Від котрої гуде околиця могильна?

Де ж ти була, як, серцем одинокий,
Поет величний твій у темряві глибокій

Самотнього життя провадив дні тяжкії
І сльози проливав за тебе ті гіркії?..

Де ви були, проречистії красномовці,
Старі і молоді товариші письменстві,

Тоді, як друг живий ваш прагнув слова,
Палкого спочуття? Німіла ваша мова,

Не заглушила ні ворожого гупання,
Догани дурнів, подлого клепання

На душу чистую! Тоді пак ви мовчали,—
У серце друга більшої отрути доливали!

Тепер згадали все життя його минуле,
Тепер прилюдно ви сказали слово чуле!..

Ба!.. За вінок життя терновий всі співцєві
Поклали на могилу ті вінки рожеві!

ПРОРОК

Велик пророк, велике його слово,—
Воно луна, як дзвін той голосний,
Все плем'я рідне слухати готово
Натхненну мову, гомін той дивний.

Пророк в громаді, наче кедр в діброві,
Здійма він високо своє чоло,
І мужі товпляться, і чорноброві
Жінки з дітьми малими вкруг його.

І по степу широкім розляглося
Казання віщого пророка-ватага,—
Тим словом кожне серце пройнялося,
Огонь палкий по душах пробіга.

«Ти батько наш! — пророку люд гукає.—
Ти світло яснеє сліпим очам!
Проводар наш! Твоя рука вгадає
Той шлях у край, одданий богом нам.

В твоїх устах — сама господня воля,
Твоя рука — правиця єсть свята!
Нехай же в ній спочине наша доля —
Благословенна чиста дума та!

Веди ж ти нас величним шляхом правди!
З тобою душі наші і серця,
Тобі перебудем вірнії ми завжди,
Нехай святиться ввік година ся!»

Іде пророк на ту розмову к богу,
Провадить же його прихильний люд,—
Вкриває віттям пальмовим дорогу,
Хвалу співа, гуде тимпанів гуд.

І сльози чулі полились в пророка,
Як на горі він став на самоті,
Там на Синаю. Вся душа глибока
В молитві серця вилилась отій,—

В молитві ширій за свій люд нужденний,
Що долю доручив йому свою:
«О господи, порадь той люд спасенний,
Подай свій заповіт святий, молю!

Нехай скріпить він чистії бажання
Всього народу вірного мого,
Нехай в скрижалях божії вказання
Затвердять думку щирую його!»

І довго ревне так пророк молився,
І виблагав з небес той заповіт.
З гори ж зійшов, в долині опинився,
Укрив чоло йому холодний піт!

Що ж там побачив він серед долини?
Нічого!.. Люд отой, що йшов за ним
Недавно так,— щасливої хвилини! —
Тепер стояв перед стовпом німим!

Перед безглуздим ідолом простягшись,
Народ пророків ідолу моливсь,
Бику з металу,— віри одчуравшись
Недавної... І мовчки подививсь

Пророк на люд той свій зрадливий,
Скипіло серце з жалю та з печалі,
Прокляв той час гіркий та нещасливий,
Об землю він розбив святі скрижалі!..

Та другий жаль прокинувся у пророка,
Як довше він на свій народ дививсь:
Йому з'явилась яма та глибока
Душевная, в котру той люд точивсь.

І полились в пророка сльози знову,
І він одрікся жалю свого,—
До бога знов здійняв гарячу мову,
Щоб спас нещасний рідний люд його!

ПІСНІ МИНУЛОГО

Пророчисті тії читаю скрижалі
Народних пісень. І надії, і жалі
Свої тут народ положив у піснях.
Лунає та мова у дрібних листах,
Говорять, торкаючи душу, ті сили...
Та речі в пустині німій гомонять,
А люди живії мовчать!..

ПРОЩАННЯ

Прощай, моя люба, прощай, моя мила!
Подай мені руку твою!
Прийми ж ти, голубко моя сизокрила,
Останню сповідь мою.

Мандрую, кохана, в непевну дорогу,
В тяжку, невідому путь;
Судилось здобути мені перемогу
Чи ранньою смертю заснуть?..

Хай буде, як буде! Не маю вертатись
Назад з того шляху, що взяв,
Не маю тії корогви одчуратись,
Що вільно і щиро я зняв.

Жили ж поривання й надії палкі
У нас, моя вірна, в обох,—
Ми щирую віру і думи святії
З тобою кохали удвох;

Чи треба ж казати, що тебе не забуду?
Нехай не турбується серце твоє!
З останнім диханням хіба я позбуду
І думи, й кохання мое!

Прощай! Хай очей твоїх ясне сіяння
Просвітить непевну путь,
Хай любі стискання руки, цілування—
Не жаль, а одвагу дадуть!

НА ШЕВЧЕНКОВІЙ МОГИЛІ

Я на Тарасовій могилі
Стою сама в журбі німій,
Сплелися в думки легкокрилі
Моя задума й смуток мій...

Нема юрби, немає гуку,
Мовчить околиця смутна,—
Та виразніш про давню муку
Могила мовить самотна...

Я чую дух святої сили
Під тим проречистим хрестом,
І до величної могили
Я прихиляюся чолом.

Та не кладу вінець терновий,—
Хоч муки тяжкої були,—
Не буде цей вінець лавровий,
Емблема бучної хвали,—

Я положу барвінку вітку,
Хреста я нею обів'ю,
І польову кладу я квітку,
Зірвану в близькому краю.

Тарасе, батьку! Ти вгадаєш,
Де квітка тая процвіла,
Красу журливу пізнаєш,
Що в краю рідному зросла:

То сон-трава, що на могилах,
Тобою співаних, буя,
Де ти витав на тихих крилах,
Де думка плакала твоя!

МЕТАМОРФОЗА

Давно, давно було колись-то —
Убогу дівчину Марусю
Кохав він серденьком юнацьким,
Після й Галюсю, і Катрусю...
Коли ж Марусю ненароком
Він уявля перед собою,
То мовить, стиха усміхнувшись:
«Було то ранньою весною!..»

*

Давно, давно було колись-то,
Писав він вірші, часом прозу,
Хтів «рідну мову збагатити»,
Та іншому піддався гіпнозу...
Коли ж торкне листки пожовклі,
Десь там, байдужою рукою,
То мовить, стиха усміхнувшись:
«Було то ранньою весною!..»

*

Давно, давно було колись-то:
Гадав він, як би то вчинити,
Щоб знищить кривду, міць багатих,
І всіх щасливими зробити;
Тепер — він сам багач, панує
Над пролетарською юрбою —
І мовить, мрії спогадавши:
«Було то ранньою весною!..»

Минула молодість!.. Мов пісня, прошуміла!..
У думках смутно я схиляюся чолом —
Я чую смерть: неначе віє вже крилом
І заглядає в очі її постать біла.

Це ти, нірвано вічная, сумна, немила?..
Безсилий чую жах перед твоїм лицем.
Пожди! Не поспішай з смертельним

Нехай моя додолу ще не паде сила!
тим вінцем,

Нехай на любу Україну подивлюсь,—
Мій погляд променем святим палає;
Нехай з братами я ще словом поділюсь,
Хай пісня ще по світу погуляє.

Нірвана десь туманом повилась...
І з мого серця пісня знову полилась.

СОНЕТ

Діброва смутная вже листячко ронила,
Додолу у журбі клонилася чолом;
Зима, скрадаючись, повіяла крилом
І снігом, — біллю білою, — її покрила.

Дібровонька тоді заголосила:
«О зимо, не лякай безрадіним кінцем!
Не покривай мене холодним тим вінцем,
Нехай моя пишає ще краса і сила!

Най гордим поглядом іще я подивлюсь,
Нехай в промінні багрянця ще палає,
Нехай востаннє світлом сонячним уп'юсь,
Най пташка хоч одна ще заспіває!..»

І перший сніг на віттю розтопивсь,
Неначе слізьми гіркими поливсь...

РЯБЕНЬКИЙ КОНИК

(Волинська сміховинка)

Іду я та йду, молоденький,
Аж стоїть коник рябенький;
Я на нього хотів сісти,
А він мене хотів з'їсти;
Я на нього таки сів,
А він мене таки з'їв.
Кепська штука, пане-брате!
Треба думати-гадати,
Як з коника утікати!
Отже, в конику лежу,
Разом з коником біжу,—
Куди коник, туди я —
Така доленька моя!
Скаче коник зо всіх ніг
Та в зелений гай забіг.
В гаю ж дрова хтось рубав,
Сокирочку там поклав,
Устроїв її в колоду, —
Сам пішов, мабуть, по воду.

Взявши хутко ту сокирку,
В конику пробив я дірку.
Дірку в боку прорубав,
На світ божий виглядав;
Та як звідти вилізав,
З коника на землю впав!
Цілих три дні там лежав,
І ніхто того не знав,
Ані отець, ані мати
Про біду свого дитяти!
Та таки я щастя мав, —
Ось мене хто рятував:
Прилетіла муха,
Принесла хліба пів-окруха;
Прилетів жук,
Приніс меду горнук;
Як я того хліба покушав,
То трошечки одужав.
Як я того меду скуштував,
То й зовсім на ноги встав.
Отака була пригода,
Не забуду за три года!
Вас прошу, про те мовчіте
Та нікому не кажіте!..

ДИВНА ХАТКА

Іду я та й іду,
Аж стоїть хатка на льоду:
Сама книшова,
Стріха цибульова,
Млинцем зачинена,

Ковбасою защипнена,
Салом замикана,
Маслом запечатана.
Лизнув я масла — відпечаталось,
Гризнув ковбаси — відщепнулося,
Над'їв млинця — відчинилося.
Увійшов я в хатку,
Скинув сиву шапку, —
Аж там таке, матінко, яке!
Яешня шкварчить,
Тоненько пищить,
А пироги в боки,
Вареники в скоки,
По столу гасають,
Гопки витинають!
У миску влітають,
В сметані потопають!
Я ж над ними ласку мав,
По одному витягав,
У бездонний глечичок складав.
А яешня все шкварчить
Та тонесенько пищить!
Мусив її рятувати,
На стіл з печі добувати;
Як став її викладати,
Перестала вона грати —
І шкварчати, і тонесенько пищати!
Так мені трафилось
У тій хатці на льоду, —
Пішов же я веселенький,
Співаючи «ду-ду-ду!»
І смішная, і втішная
Тая хатка на льоду!

Уляна Кравченко

Під таким псевдонімом виступала в літературі Юлія Юлівна Шнайдер. Народилась 18 квітня 1860 р. в м. Миколаєві на Львівщині в родині повітового урядовця. Після закінчення Львівської учительської семінарії вчителювала в школах Галичини. З 1920 р. жила в Перемишлі. Після возз'єднання в 1939 р. стає членом Спілки письменників Радянської України.

Перші поезії були надруковані в 1883 р. в «Зорі». У 1885 р. з'являється її збірка «Prima vera», а далі — «На новий шлях» (1891), «У житті є щось» (1929), «Вибрані поезії» (1941). В 20-і і на початку 30-х років виходить кілька збірок поезій для дітей і юнацтва — «Проліски», «В дорогу», «Лебедина пісня», «Шелести нам, барвіночку». Друкувалась у багатьох виданнях, писала також прозу.

Померла Уляна Кравченко 1947 року в Перемишлі.

МОЛОДИМ

Ви, молоді, що в вир пускаєтесь кипучий,
у лютій бій, —
готові все віддати в любові всепалючій
за нарід свій, —

чи ймете віру в те, що та любов висока,
ваш щирий труд
і правда чистая, святе зерно пророка,
приймється тут?

Ввійде в нутро, як та таємна творча сила,
що родить рух,
і в масі, що її століття тьма сповила,
проснеться дух?

Чи ймете віру, що пропаде біль, страждання
і кривда вся,
що щастя сяєвом, мов золотом світання,
вбересь земля?

Чи серед проступків, що буйно процвітають,
лукавства зрад,
чи вірите, борці, що скоро завітають
ще правда й лад?

І чи pomoжеться труд щирий одиниці
на долю мас,
чи ним хоч би на колос наблизиться
щасливий час?

Чи проступки та чеснота людини,
сльоза і біль
не гинуть в вирі світа, як пилини
посеред піль?..

Ні! Хоч кругом і холодно, і тьмяно,
дрімає світ,
хоч ще далеко благодатне рано, —
ви не дрижіть!

Тривайте, в бою збережіть і віру,
і ясний ум,
лиш справедливість все прийміть за міру
всіх діл і дум!

Бо хоч не зараз, а в людства розвою,
в будучині
зійде ваш труд з муравою рясною,
геть навесні.

Ніщо не гине в світі духа марно,
що творить дух,
як у природі не щезає дармо
найменший рух.

1884

ГНОВИТЕЛЯМ

Ви гадаєте рукою
зупинити хід судьби
й духа вільного в розвою
замогти без боротьби?
Перш на синьому склепінню
погасить громаду зір
та спинить ярке проміння,
що від них пливе в простір!

Заломіть ту міць, що цвіти
розвиває в теплу яр,
остудить нутро землі та
пригасить вулканів жар.
Та іскор, що їх кидає
геній ув уми людства,
що в житті злиденнім сяють
сонцем, погасить дарма!
Силу духа, що любови
йменням і братерства всіх
борикається, в закови
закувати хто б се міг?
Хто сумління на терпіння
братнє заглушить? Бурним
хвилям світлого стремління
хто знайти зуміє стрим?
Ви, облудні фарисеї,
ви — раби, в котрих погас
жар любови для ідеї,
почуття для блага має?
Ви, залежані колоди,
вам пора вже до могили!
Не спинити вам народу,
розповитих буйних крил.
Дарма праця! Поступ стисне
вас, зітре за вами слід —
І з-за хмар ясніше блисне
довгожданий новий світ.

Львів, 1885

Я НЕ ЖАЛУЮСЬ

I

Я не жалуюсь, що горе все стрічаю,
Я в горю знала людських сліз ціну.
Я не жалуюсь, що життя братів сумну,
Сестер злу долю з досвіду вже знаю.

Блукаючи по світі, спотикаю
Мій люд нещасний, без кута, без сну,
Голодний, в сіть опутаний міцну,
В роботі поневольній, в темі без краю.

Як чую весь той біль, все те ридання,
Свій біль зрівняю з загалу судьбов, —
То чим моя журба, мое скитання?

Краплина в морі, в тім життя безладді!
Лиш в серці моїм закрутає кров
Протестом проти кривд усіх в досаді.

II

О, не жалуєсь я! Я з терпіння болю
Хосен новий, нових добуду сил!
Вони мені, чим вітер для вітрил,
Чим жар, що в сталь тверду гартує волю.

Проходячи крізь біль, журбу, недолю,
Стрясаю звільна самолюбства пил,
Із ширшим розмахом духовних крил
Всіх обіймаю, що терплять неволю.

О, так! Печаль моя з тими спосестрила,
Що в ланцюгах, що зносять горя гнет.
На те терплю я, щоб сю чернь любила,

За ню боролась, в бідності живучу,
Їй голосила світлих мислей лет,
В її побіду вірила блискучу.

З ЦИКЛУ «ДУМКИ»

Брату Б. К-ву

Лиш вічної борби, а не спокою
Бажаєш ти?
О, так! Іди дорогою тяжкою!
Борись, бори!
Стань в першому ряді, там, де рішаєсь
Душ світлих бій,
Там, де ідей побіда довершаєсь,
Безстрашно стій!
Злучися з тими, що братам бажають
Всіх земних втіх,
Життя і рівності, що здобувають
Добро для всіх.
Лучись з громадкою, що топче сміло
Нові стежки,
Що правдою жие і вводить в діло
Святі думки!
Що поборолла низькії бажання,
Погане все,
В ім'я свободи, рівності, збратання
Прапор несе,

Його не кине, доки аж з корінням
Не вирве зла,
І всіх побачить вольних під промінням
Любови і добра.

ДУМКА

Ті скелі могучі хоть час розіб'є,
І пилом в просторі розвіє,
І ліс потрошить, снігом луг замете, —
То сила жива не змаліє.

Розбита пилина в круг творів вийде
Новим, все новим сотворінням;
Гниль зміниться в зелень і в цвіт зацвіте
Під сонечка теплим промінням.

І людське горе — лиш путь до добра!
Хоч людськість ще двига окупи,
Колись і з затвердлх душ спаде кора,
Розтає під жаром любови.

ВАГАННЯ

I

Суботній вечір. І хоч обіг крові
Мороз спинає, люто сніг скрипить, —
Пливе народу гурт, життя кипить,
По вулицях лунає сміх, розмови.

З вікон вистави ллється блиск чудовий:
Коронки, квіти, шовки — все блищить;
Прохожі коло шиб стають на мить...
Ось гарна пані — та аж морщить брови,

Зітхає... На лиці журба вагання:
Шовк чи коронка? Що купить на вбрання,
Щоб королевою на балю бути?

В уяві бачить балъ і стать Артура,
Вітається, танцює з ним мазура...
Стиск рук... і шепт... любові тихі нутри.

II

А обік неї, з тим гуртом брудним
«Робучих рук», що, власне, йдуть з виплати,
Іде робітниця, журлива мати, —
Лице пожовкле з поглядом сумним.

І стала перед крамиком малим
Перебирать в думках, чого б до хати
Потрібно зараз, щоб дозимувати, —
Піти б до краму, так не знать за чим.

І біль вагання груди їй в'ялить:
У хаті голод, зимно, діти голі, —
Як гріш дрібний на все те розділити?

Довкола гамір, гук, життя бурлить,
А ум її в блудному б'ється колі:
Чого купити — дров чи бараболі?

* * *

Сонечко річками золотими ллється,
На росистім лузі череда пасеться;
Соловей у лозах тьохха, заливаєсь,
А там у долині в світлі хрест купаєсь.

Під промінням сонця з річки мряка встала,
А з грудей жалібна пісня залунала.
Як та мряка біла щезне із долини,
Так і тая пісня залуна й загине.

Ой не згине пісня, хоч прогомніла,
Бо та пісня в серці болем накіпіла;
Ой не згине думка, як та квітка в'яне,—
Вже луна від неї між людьми зістане.

Ой не згине пісня у пісень громаді,—
Приймуть її люди й заховать раді.
А не приймуть люди пісеньку сумненьку,
Знайде вона відгук хоч в однім серденьку.

* * *

Наш стяг, як маків цвіт, палає,
наш стяг на бою шлях зове;
хай «Марсельєза» залунає,
нас в край обіцяний веде!
Наш стяг, як макові цвітки!
Вперед! Вперед, трудівники!
Весь гарт, всю волі міць зберім,
а що нам час велить, сповнім!

Вперед, вперед, пролетарі!
Вперед і ви, сини ріллі!
Велика ціль єднає нас:
братерство, правда й воля мас.
По темноті настав світанок,
зайнявся день, і схід в огні,
зближається перемоги ранок,
плід наших трудів на землі!
Трудівники, сини ріллі!
Пролетарі фабричних брам!
Горою стяг, як маків цвіт!
«Гурра!» — настрічу ворогам!
Ми не раби, у нас є честь!
Гнобителів досягне месть!
Ми непохитні, як стіна,
бо «Марсельєза» нам луна!

1891

* * *

На світі сонце, воля, радість, рух,
встають держави й гинуть, а твій дух
кружля при тім, котрому ти віддана,
в тісних границях хатки чи палати.
Твій світ — колиска малого дитяти,
твій рай — домівка твого мужа-пана.
Муж — твій закон; він милує й карає...
За чари розкоші на груди гарні
перлові шнури віша та янтарні,
з очей твоїх душа щоб не ясніла!

Ти сильна — духа сном, красою тіла.
Не думка в тілі тій, лиш серця страсть,
що умові проснутися не дасть.
Над скарбами й рабами — ти княгиня,
і в клітці золотій — сама рабиня!..

Руденка, 1886

* * *

Жінко — невольнице звичаїв темна!
Приймаєш болі та всі труди земні
в нестямі серед сліз, невіжі хмар,
мов той Атлант, підносиш свій тягар.
Каріатида ти з лискучого каміння,
піддержуєш землі хиткі основи...
Невже ж у грудях без знаття проміння
ти маєш зберегти всі святощі любови?
Життя без просвітку, і біль, і труди,
а що для тебе скарбом в чорну хвилю буде?

* * *

Співай, ненько, тихесенько,
як давно співала,
коли мене, моя нене,
до сну колихала,

коли пісні тужливої
чародійна сила
на твоєї доні очі
любий сон зводила.

Співай, ненько, тихесенько,
бо сон утікає,
не сплять очі, серце в'яне,
душа умліває.
Твоїй доні змеркли зорі,
сонечко стемніло,
втихла пташка, дрібне зілля
голову схилило.

Ой ще зілля піднесеться
вранці під росою,
та твоєї доні доля
пішла за водою.
Годі, ненько! Вже серденько
не найде відради,
поки живе, не забуде
тяженької зради!

Співай, ненько, тихесенько,
як давно співала,
коли мене маленькою
до сну колихала!..

ЛЮБИШ ЧИ НЕ ЛЮБИШ

Любиш чи не любиш,
То мені байдуже!
Ввік ти вірна буду,
Мій сердечний друже!

Ввік ти вірна буду,
Бо раз полюбила,
Бо любов для мене —
То життя і сила.

Руськая дівчина
Раз лишень кохає, —
Чи любов відплатиш,
Вона й не питає.

Чи буде відплата,
Чи ю зрада стрітить,
Їй душа багата
Ярче, краще світить.

Любиш чи не любиш,
Се мені байдуже!
Ввік любить тя буду,
Мій сердечний друже!

РІДНЕ ГНІЗДО

У кубельці у рідненькім
Тепленько пташині,
При батеньку і при неньці
Весело дитині.

Птах пташатам в тихім кутку
Гніздечко звиває,
Пухом стелить, зерном кормить,
До сну їм співає.

Рідний батько, рідна мати,
Хоч би й умлівали,
Ще б дітям хлібця добули,
Зірок би їм зняли...

Тож хоч пташка пір'ям вкриєсь,
В крильцях силу чує,
Вольним світом погуляє —
До гнізда прямує.

Хоч в вирію небо краще,
Сонечко ясніше,
Пташка в рідний край вертає,
Бо тут їй миліше.

І ти, сину, погуляєш
Соколом в чужині,
Аж побачиш: нема раю,
Як в рідній країні.

І ти, доню, найдеш долю
Між людьми і втіху,
Та все згадка літатиме
Під рідною стріху.

Всюди гарно, всюди славно,
Всюди добрі люди,
Лучче ж, як у батька й неньки,
Вам нігде не буде.

МОЄ КОХАННЯ

Святі та тихі в серці звуки чую,
що в нім лунають, як далекі дзвони,
як спів, котрий колись не тут я чула,
як спів, котрий забути не здолаю...
Святі та тихі в серці звуки маю,
та слів для них знайти іще не вмію.

Все, що давніш коханням звала я,
в чуття любови братньої змінилось —
чуття те ясним блиском сонця сяє,
розсвічує дорогу всю життя,—
життя знов ясне і знов добрі люди.
Жалю не маю в серці ні до кого;
любови світлом я спокійна, сильна.

Душа достойна є в тих вижинах,
з яких спокій бере і очікування,
добачення — тих днів, що йдуть здалека,
тих днів, що щастя людськості несуть,
і днів отих грядучих чує хід,
і з вірою спішить тим дням назустріч...

Святі та тихі в серці звуки чую,
немов молінь півшепіт серед тиші,
мов спів, що з хлані тьми б'є
в світла блиск...

Климентина Попович

Климентина Карлівна Попович-Боярська народилась 3 лютого 1863 р. в с. Велдіжі (тепер Шевченкове) на Станіславщині в сім'ї вчителя. Здобувши у Львові середню освіту, працювала народною вчителькою в селах Жовтанці, Частин на Львівщині. Друкується в «Зорі», «Ділі», «Першому вінку», пізніше — в «Акордах», «Українській музи». Крім ліричних поезій, написала поему «Звичайна історія» та кілька оповідань.

В 1890 р., одружившись із священником Боярським, Климентина Попович переїжджає на Буковину, де жила десять років. Після того майже тридцять п'ять років прожила з сім'єю в с. Новосілка-Костюкова на Тернопільщині. Важкі сімейні обставини (чоловік був грубою, деспотичною людиною) спричинились до психічного захворювання. Померла 7 травня 1945 р.

ДЕ БОГ МІЙ?

Бог мій — то сила, що світ безмежний
В вічному ладі тримає,
Що в сонці тліє, що в землі дише
І в крові моїй кружляє.

Бог мій — се правда, добро велике,
Жизні нової надія,
Се ти, безсмертна і непропаша
Людськості нової мрія.

Йому молюсь я. Моя молитва —
Се мої слюзи й надії,
Се жите тіла, духа ширяння,
Радощі й болі тяжкії.

Се пісня тая, що з мозку мого,
З гадок крилатих зростає,
Се те гаряче чуття любові,
Що у тій пісні співає.

А моє небо не так високо,
Не таке зимне, блискуче,
Щоб не дійшло туди людське око,
Людське благання болюче.

Воно близенько, тут, коло тебе,
Невільний брате, сіромо!
На братній груді, в братній любові
Стане усім нам відомо.

ПОКИНЬ

Влітає мисль і серце рве
В незнаний десь простір,
Од земних сліз, од горя зве
До сонця й ясних зір.

Ох, дармо, думко, б'єш крильми,
Тяжить в серденьку щось,
Бо з земним горем і слізьми
Навік воно зрослося.

Великий біль, народний гніт
Скував з землею нас, —
О думко, кинь воздушний лет, —
Терпи з серденьком враз!

ІЛЮЗІЇ

Він мені братом, другом? Чи, може,
Він як той повій, що обвиває
Тісно довкола утлий стан рожі?
Рожа-небога в'яне й не знає,
Що їй листочки пишні зв'ялила
Ширість повоюю... Ще одним дихом
Воней чарівних рожа щаслива,
Друга прощає всміхненням тихим.
Рожа не знає, — бо, якби знала,
Може б, не жила, не розцвітала.

Він мене любить? Пишний мій маю,
Що одживаєш рано весною,
Нива зелена — море без краю,
Цвіти рум'яні, миті россою,
Нене природо — ох, ти не знаєш,
Що сему сонцю вічно не бути,
Що рай сей, цвіти ти попрощаєш —
Зимно настане, довге і люте.
Мабуть, не знаєш — бо, якби знала,
В лоні землиці цвіти б ховала.

Чим же та чаша житні налита,
Щастям чи чорним горем кипуча?
Що жадоба ся житні несити?
Все невтолена, все так болюча...
Тільки їх пило! Хто з них нам скаже,
Чи рад би ще раз житні зачерти?
Смерть уст нікому з них не розв'яже...
І жив лиш кождий, щоби умерти.
Як допевнитись, де розпитати?
Та я — не знаю й не хочу знати!

МУСИШ ЛЮБИТИ!

Ой не йду я до ворожки
Поради питати,
Ні любистком я не буду
Хлопця чарувати.

В мене чари самородні —
В погляді глибокім,
Він розпалить його серце
Полум'ям широким.

Дармо, хлопче, не скуєш ти
Серденько ледами,
Не покриєш жар сердечний
Зимними словами!

Не на те я, хлопче-орле,
Тебе полюбила,
Щоб забута, нелюблена
Весь вік протужила!

Не на тее моя пісня
Любов'ю здрожала,
Щоб нечута, погорджена
В розпуці сконала.

І серденько не на тее
Так довго дрімало,
Щоб, проснувшись, пробудившись,
Сонця не діждало.

Тож хоч ледом слова твого
Серце мні зрани ти, —
Мої очі, мою пісню
Ти мусиш любити!

СТОІТЬ УМЕРТИ!

Я кожду радість життя збирала
Так жадно,
Квітку по квітці, аж до листочка
Одного, —

І в серці крила, як скарб здобутий
Ощадно, —
Ах, як же мало в серці лишилось
Із нього!

А життя гіркість, а біль, а сльози
Холодні
Самі вливались в серце, як в чару
З кристальною, —
Плили рікою, то по краплині
По одній,
Аж заповнили вбогее серце
До краю.

Тепер на цвіті голову склоню,
Хоч зв'ялі,
Іх пахощами іще востаннє
Уп'юся,
Укрию груди в перли і чоло
В кристалі,
В кристалі-сльози, і так зарані
Минуся.

Стоїть для рожі руки о тернах
Зранити
І пити гіркість за краплю щастя
До смерті,
А повне серце о скелю долі
Розбити
І для любові в сльозах і крові
Умерти.

Дніпрова Чайка

Дніпрова Чайка (Людмила Олексіївна Березина-Василівська) народилась 20 жовтня 1861 р. в с. Карлівці на Херсонщині в родині священника. Після закінчення Одеської гімназії деякий час вчителювала. За допомогу політв'язням і активну громадську роботу (1903—1905) зазнала переслідувань уряду.

На літературну ниву виступила в 1885 р., коли в одеському альманасі «Нива» було надруковано кілька її поезій і оповідання «Знахарка». Потім твори її друкувались в альманахах «Степ», «Перший вінок», «Хвиля за хвилею», «Досвітні огні», «Розвага»; журналах «Зоря», «Правда», «Літературно-науковий вісник». Як письменниця виявила себе в різних жанрах.

Останні роки жила в Києві, а далі в с. Германівці Обухівського повіту, де й померла 13 березня 1927 року.

БЕЗЩАСНА

Не тобі, чорнявая селянко,
Думка ця складається моя;
Не тебе, розкішная панянко,
Щирим серцем привітаю я;
Вас лиш, вас, безщаснії дівчата,
Що в глухих, невідомих кутках
Осудила доленька проклята
Марно жить і гинути в сльозах!
Потом хліб селянка заробляє,
В праці тратить цілі дні свої, —
Так за те ж хоч волю серце має,
Так за те ж хоч ніч уся — її.
Цілий вік панянка розкошує,
Бо й на світ вродилась панувать,
Йй не тяжко, бо вона й не чує,
Як ту розкіш гірко зароблять.

Ти ж, моя зозуле-жалібнице,
Маєш батька, маєш всю сім'ю,
Що держать тебе, як пташку в клітці,
Доглядають молодість твою;
Сита ти, і вдягнена, й обута,
Білі руки й личенько твоє,
Так же ж хліб, неправдою добутий,
Часом в горлі кісткою стає.

Вбога розкіш, що для тебе тато
Наздивав з нещасних земляків,
Вигляда з усіх куточків хати,
Серце рве на тисячі шматків.
Ти ж мовчиш, бо змалечку бездільна,
Не здолаєш хліба заробить;

Ти мовчиш, бо серденько безвільне
Не посміє клітки розломить!

В'янеш ти без щастя і без діла,
Ні з ким думки поділить тобі,
І щороку гаснуть, як в могилі,
Чесні думи, щирі, молоді.
Як зачерствне серце без любові,
Як зо злом добро змішаєш ти,
О, тоді всі раді, всі готові
«Люту бабу» люто проклясти.

Я ж ту «лютість» добре розумію,
І з тебе, безщаснице моя,
Кепкувать ніколи не посмію,
І тебе не винувачу я.

ПОСУХА

Давно був дощ; змарніло поле,
Посхла розкішная трава,
Будяк остався лиш по голій
Толоці. Наче нежива
Стоїть з сухими колосками
Убога нива. Все мовчить.
Вогонь невпинно язиками
По селах, по лісах біжить...
Ще гірше пекло і задуха:
Дим очі їсть і світ сліпить!..
Нема дощу, — а хто ж в посуху
Пожежу може зупинить?..

І в людях теж бува посуха:
Все мертвим сном неначе спить,
Забитого в кайдани духа
Ніхто не може розбудить.
І мовчки гинуть людські сили,
Надія гасне, віра схне
І димом, смородом могили
На молодії душі тхне.
Коли ж минеться зла година
І знов прокинеться усе?
І звідки хмара та наліне,
Що дощ цілющий принесе?

БУРУН

Насупилось грізнее море,
Бурун за буруном іде,
На герць викликає він гори,
Сердито та грізно гуде.

Вшух вітер. І хвилі зрівняла
Ніч-мати пестливим крилом.
А гнівний бурун не вгаває —
Все б'ється незбореним сном.

У сонне кришталнеє море
Вдивляється рання зоря, —
Безсонний бурун все говорить,
Все гірко когось докоря.

Устало веселее сонце,
Розбилась хмарок череда,
Всміхається море спросоння —
А він все журливо рида.

Налинув вітрець і до хвилі
Приник з поцілунком палким,
Бурун до каміння німого
Підскачів з питанням гірким.

Так любо! Так світ весь раює!
Чого ж бо у час сей ясний
Під каменем плаче, сумує
Та квилить бурун навісний?

Таж море — як воля, просторе,
Як доля — хороше, ясне!
А він, божевільний, на горі
Кохає каміння тісне!

Даремні твої силкування:
Од віку байдужий до всіх —
Не схилиться він на благання,
Не вчує докорів твоїх...

Одлинь, безталанний, у море,
Ти змучивсь в даремній борні!
На морі багато простору,
Покинь сі каміння сумні!..

ЕРИХОНСЬКА РОЖА

Я бачила квітку — з святої землі
Побожні прочани до нас занесли:
Без пахощів, сіра, посохла, негожа,
Та квітка була «ерихонська рожа».

«Це дивная квітка», — прочанин сказав,
Поклав на долоню, водою полляв,
І—диво! Рослина прочнулася враз,
В очах розгорнулася, в очах розцвілася.

Отак же часами, як рожа пустині,
Міняється серце од ласки в людині.

* * *

Вгору стежка твоя, —
Я спускаюсь з гори,
Несподівано стрілись ми двоє.
Бачу кручі лиш я,
Скелі, нетрі, яри,
Сяє шпиль сніговий пред тобою.
У рясному вінку
Із хмарок золотих
Сяє шпиль сніговий недосяжний,
Рядом дивних утіх,
Роєм мрій дорогих
Тягне-вабить він дух твій відважний.
Знаю я: ті шляхи,
Ті хмарки, тумани —

Лиш облуда для ока людського:

Криють безліч, лихі,
За собою вони
Праці, сліз і зневір'я тяжкого.

Ох, на тому путі
Мушиш все ти знайти,
Що я бачила, чула і знаю!
Тільки ж тебе спинять
Та назад повертатъ —
Лучче хай мене бог покарає!
Йди ж бо, сміливо йди
До ясної мети.

Лиш униз не дивись полохливо,
А зійшовши туди,
Обернись тоді ти
Та й поглянеш кругом погіршливо.
Як орлом ти вродивсь —
Міцні крила тобі
В дивний час той зростуть, щоб ширяти,
Не зросли — не барись
І з високості киньсь,
Щоб униз не прийшлося плазувати.
Краще вмерти, повір,
В час той дивний між гір,
Та зазнавши і світу, і долі,
Ніж нікчемне життя
Волокти без пуття,
Без надії, без сил і без волі!

МАТИ ТА ДОЧКА

— Що ти все думаєш, нене кохана? Чого сумуєш всяк час?
Глянь: сивина од журби ненастанної
В чорній косі повилась.

Ну ж бо повідай про долю невірную,
З донькою все розділи, —
Радю візьму твою ношу незмірную,
Дармо, що сили малі!

— Доню, глянь краще: весна розцвітається —
Саме твоя це пора,
Онде вся челядь твоя дожидається,
Кинь мене — я вже стара.

Про долю згублену, думу таємную
Годі, мовчи, не питай,
Смутками, скаргами, сповіддю темною
Чистого серця не край.

І без того — бо лукавая доленька
Всіх засіда на віку,
Так не розпитуйся, любая доненько, —
Не розгадаєш гірку.

Ох, і тебе, моя чистая горлице,
Не пожаліє лиха...
О, заступи, пресвята богородице,
Визволь з недолі-гріха!..

* * *

Про все скажу, про все я проспівую,
Всі ймення голосно назву
І лиш одне од людських вух утаю,
Сховаю й біль, з яким весь вік живу.

Всі провини і всі гріхи прощаю
Друзям і навіть ворогам,
Для себе лиш прощення я не знаю,
Не знаю забуття своїм гріхам.

З усім, усім боротися готова:
З собою, з долею, з людьми,
І проти того лиш не мовлю я ні слова,
З ким так колись були щасливі ми.

Колись були... Розвіялись надії,
Побив мороз колишню весну,
Того ж, хто погубив мої квітчасті мрії,
Усе ж не проклену, о ні — не проклену!

* * *

У мене холодні руки,
У тебе гарячі як жар, —
А в серці однакові муки,
Однаковий смуток і жаль.

Ти кажеш — у тебе крижина
В грудях замість серця лежить.

О, так би хотілось ту кригу
Теплом своїм власним нагріть!

Ти стогнеш, а я усміхаюсь,
Глузуєш — я рада ридать,
Сумую, як ти бадьоришся,
Говориш — я хочу мовчати.

Ми різно — нас зносить до купи
Рій цілий думок і питань,
А зйдемося — зараз між нами
Зросте той словесний бур'ян.

Ти в мене поради питаєш,
А з мене смієшся та кпиш,
А сам того, певне, не знаєш,
Які чудеса ти твориш.

Як в довгі безсонні ночі
Ти в муках розсвіту лиш ждеш —
Які мені сни пречудесні,
Які мені думи ти шлеш!

Твоє одиноке ридання,
Тяжкі твої думи сумні
Лунають у мене на серці,
Складаються в тихі пісні.

Так часом вівчар заспіває —
Прокотиться полем луна,
Вся повна нових підголосків,
Одіб'ється в лісі вона.

* * *

Чи любиш ти мене, чи ні — мені байдуже,
Чи пам'ятаєш ще, чи вже цілком забув —
Люблю тебе, люблю, ти чуєш, хворий друже?
Жадаю одного: щоб ти щасливий був.

Чи судить хто, чи гудить, чи хто кине
У мене каменем — однаково мені,
Та не однаково дивитися, як гине
Жива душа, втопаючи в багні!

Ти стогоном надію одганяєш,
Нікчемністю лякаєш віру ти,
Неначе, друже мій, ти сам не відчуваєш,
Що є в тобі ще іскри золоті.
Під попелом вони все ж тліють помаленьку,
І струни дивнії дзвенять в душі на дні,
Лунає відгук їх аж в моєму серденьку,
І мрії чистії розбуджують в мені.
Щоб через мене ти зазнав ще крихту долі,
Щоб, тяжко змучений, ти солодко заснув,
Щоб, мною збуджений, прокинувся ти на волі,
Крилом приборканим хоч раз ще стрепенув.

Та через мене все... О доле! Більш ні слова!
Подяки щирої не потребую я,
Лиш тільки б знала я, що ти воскрес наново,
Лиш тільки б відала, що праця та — моя!..

ЩЕРБАТА

Сказав ти, мій друже, колись-то,
Що ллється із чарки вино
Тоді лиш, коли аж до вінців,
Доповна налите воно.

А я тобі, друже, одмовлю,
А ти розміркуй, розгадай:
З щербатої чарки ще швидше
Поллється вино через край.

З щасливого серця багато
Лунає пісень голосних,
А горе та доля щербата
Ще більше виспівують їх.

Бо в чарці, налитій до краю,
Вже місця й для краплі нема —
Душа, переповнена щастям,
Частенько буває німа.

А доля, сліпенька бабуся,
Щербату все хоче сповнить —
Гірка не повниться — і з неї
За піснею пісня біжить.

Одарка Романова

Дарія Володимирівна Романова жила в Києві. Була в дружніх стосунках з родинами Старицького, Лисенка, Косачів. В 1896 р. у Києві вийшла збірка її поезій під заголовком «Пісні, думки, легенди». Друкувалась часто в журналах і літературних збірниках — «Зорі», «Літературно-науковому віснику», «Дзвінку», «З неволі», «Новій раді», «Українській хаті», «Українській музи». І. Франко в статті «З останніх десятиліть XIX віку» прихильно відгукнувся про творчість Одарки Романової. Писала багато поезій для дітей, а також прозові твори.

ЖУРАВЛІ

Осінь пісню журливу співала,
Осінь хмари на небо скликала,
І негоди та бурі гули;
Хмари йшли серед неба та йшли,
Як отара жажливих овець.
Сумно вітер співав про кінець.
І хотіла кудись полинати,
Щоб журливих пісень сих не чути,
Там билина, та вітер нагнав,
Налетів і відразу зламав...
Від братів своїх вірних одстали,
Бо на сили чогось мов захляли,
Мов на морі оті кораблі,
Так на вирій летять журавлі,
І летять вони так серед ночі;
Вітер віє холодний їм в очі,
І летять вони, може, й дарма?
Бо захопить їх в полі зима,
Недалеко: от-от здоганяє!
Та ніщо сих пташок не лякає.
Буря стогне, реве на шляху,
Та не знають сі птахи жаху,
Через город великий летіли
Та на мури холоднії сіли;
Одпочили, вже далі линуць.
І їх співів бадьорих не чуть.
І не знають, що стежив очима
Сей, що має вже смерть за плечима...
До холодного скла він припав,
І в ту мить він усе пригадав:
— Ось і церква сільська, і дзвіниця,
Наша хатка, доріжка й криниця;

Сей город, де ти сіяла мак;
Поле, гай, там дуби та вітряк.—
Пригадав і як осінь настала,
А вона, наче квітка, стояла
Та дивилась, як раптом з землі
Підвелися тоді журавлі.
Пригадав він часи всі щасливі
І думки молоді та сміливі,
Коротеньке колишне життя.
Та нема до його вороття.
— Гірко кари та смерті чекати!
Краще пісню оту заспівати,
Що колись там, на волі, співав.—
Як билина, хитнувся, похилився,
І рукою за серце схопився,
Та на ліжко холодне упав,
І тремтить в його серце від муки.
До пташок простягає він руки.
Він не знав, що в ту мить і вона,
Наче тінь, підвелась до вікна.
І дивилась в осінній імлі,
Як на південь летять журавлі.

1905

ПІСНЯ

— Спи, моя доню, спи, засипай!
Я заспіваю про дивний край:
Любо та тихо там всі живуть,
Пташки співають, квіти цвітуть,
Річка, мов срібло, в лузі біжить,
Хмара заходить — грім не гримить,

Діти не плачуть, бідних нема,
Там усе літо, а в нас зима...
«Мамо, вже годі, більш не співай,
Краще поїдем зараз в той край!»
— Очі закриєш, міцно заснеш —
Зараз, мов пташка, туди полинеш...

ГОРОБЧИК

(Думка)

Дивлюсь собі на вулицю: малі діти грають,
Прив'язали горобчика, летить — не пускають,—
Тоненькая мотузочка, та не перерветься...
Отак з мене моя доля частенько сміється.
Гralись діти з горобчиком, а потім пустили.
Чом не летить бідна пташка? Вже не має сили.

МРІЯ

(Індійська легенда)

Далеко, далеко, де сонечко сходить,
Де пальми гілками сплелись,
Де річка прозора тече в синє море, —
Удвох молодії зійшлись.
Вона, наче пальма, висока та пишна,
А очі, мов зорі, горять,

Рожеві уста, мов веснянії квіти,
І чорнії коси тремтять.
Нагнулась, умилась, утерлась листочком,
Зірвала із пальми горіх,
Розбила об камінь — була вона дужа,
Про се вже сказати не гріх.
«Одну половину тобі, чоловіче,
А другу мені на обід.
Чого ти сумуєш? Чого невеселий?
Чого ти змарнів так і зблід?»
— Чого я сумую? Хотів би я знати:
Куди оця річка біжить?
І що на тім боці — яка країна?
Чи краще, чи гірше там жить? —
От скоїлось диво: сплелися ліани,
І міст уже є молодим,
Тремтячий та міцний, а в білім тумані
Пливе, наче мрія, мов дим,
До самого неба рожева завіса;
Там ясні зорі блищать,
Там сонечко сходить, зеленії пальми
Тихенько собі шепотять;
Там пташки співають чудовії пісні —
Про щастя. — Се диво, не край! —
Сказав молодий. — Дак ходім, моя люба,
Побачим з тобою сей рай. —
Плигнув на мосточок, за ним молодая
Легенько стрибнула. — Дивись!
Де ж дивна країна? Там сірая скеля
Та гола пустиня. Вернись! —
Назад обернулись: мосточка немає,
А річка, мов срібло, біжить,
Рожева завіса і ясні зорі,
І пальма ізнов шепотить.

— То ж наша країна! —
— Тепер вже не наша. —
Він голову тихо схилив,
І вітер гарячий повіяв з пустині
І жовтий пісок закрутив,
І вийшла гієна голодна та люта.
Вступив в боротьбу чоловік,
І він поборов. З того часу працює,
І б'ється, і б'ється весь вік.
Щоб голее тіло укрить од негоди,
Собі він одєжу пошив,
Построїв будинки. І річки, і море
Усе звоював, покорив.
І перли, і злото, і камні, добуде,
І сірую скелю лама,
Усе він шукає до рідного краю
Доріжку, та й досі дарма.

ВЕСІЛЛЯ МОРОЗА

От сороки-білобокі коровай вбирають,
А галочки-міщаночки пісні все співають;
Вітер свистить у дудочку, а ворона криче.
Молодая веселая: сміється, не плаче;
Сидить, хрумтить сусулочки, із леду горішки.
Снігирчики, чечіточки прискакали пішки;
Горобчики-молодчики з ними танцювали,
А лисички та зайчики гостей частували;
Там пампушки, як подушки, з снігу усі їли.
Сірі вовки за столами мов свати сиділи,
А зайчата, мов дівчата, з хлопцями круtilись,

Як узявся Мороз в боки, та став танцювати,
То мусили усі гості з будинку тікати:
Свистить, рипить, підстрибує,
а ж дуби тріщали.
Отак колись Морозове весілля справляли!

ДЕ ТИ?

(Пісня)

Зозуля веселую пісню співала,
Неначе сміялась та все вимовляла
Так весело-весело: «Де ти?»

*

Береза схилилась, здається, зітхала
І наче у вітра з журбою питала
Тихенько-тихесенько: «Де ти?»

*

Сміялась я з тебе, тебе проклинала,
Мій ворог. Мій любий, а серцем питала
Тихенько-тихесенько: «Де ти?»

ВОНА І ВІН

Навіщо він надів окуляри
І думає очі закрить
Під синєє шкло, щоб не можна
Їх погляд холодний вловить?

Нащо вона лихо сховала
І жартами хоче убить
Гадюку, що в серце впилася,
І дума когось одурить.

ЛІТНЯ НІЧ

Нічко лукавая,
Нічко цікавая,
Нащо людей чарувать?
Квітами віяла,
Зорями сіяла —
Як тії зорі дістать?
Їх не спіймаємо,
Нічку питаємо:
Що вона людям дала?
Мрією новою
Пісню чудовую
Наче отруту влила.
Ні, не отрутою —
М'ятою-рутою
Віяла нічка в вікно.
Спать не хотілося,
Серцю приснилося
Все, що минуло давно.

ЗГУКИ НОЧІ

Заснув глибокий став,
Заснув таємний гай.
Десь пугач закричав:
«Рятуй, допомагай!»

Прокинулись дуби,
Мов браві козаки,
На згуки боротьби
Розправили гілки.

Мов чують всі біду.
Шепоче міцний дуб:
«На верога піду,
Як дівчина на шлюб».

Жахливая тремтить
Осика молода;
Травиця шелестить:
«Біда, біда, біда!»

Знов тихо все. Мовчить
І став, і темний гай;
А серце мов кричить:
«Рятуй, допомагай!»

«Ой слухай, темна ніч,
І ви, мої дуби,
Не ляжем ми на піч
Під згуки боротьби.

Під згуки боротьби
Нам краще умирать...»
А міцні дуби
Мовчать, мовчать, мовчать.

НА ІТАЛІЙСЬКИЙ МОТИВ

Гук веселий карнавалу,
Регіт, співи серед ночі...
Все замовкло, все затихло,
Рим закрив веселі очі.

Він прокинувся уранці
Під сумні, поважні дзвони;
Богомільнії сеньйори
Поспішали до Мадонни.

Он чернець сидить і тихо
«Pater noster» він читає
І понуро на прочанок
Із віконця поглядає.

Підійшла до сповідальні
І упала на коліна
Бліда, гнучка, мов лілея,
Чорноока сеньйорина.

«О спаси мене, мій падре!
На тебе моя надія.
Mea culpa, mea culpa!
Чи простить свята Марія?»

І вона йому на вухо
Щось тихесенько сказала,
І слюза з очей гарячих
На холодний мармур впала.

«То була одна хвилина!
О мій падре! Як згадаю,
Плачу, плачу і сумую...
І вернуть її бажаю!»

«Затремти ж, гієно, пекло!
Ти речей моїх жахайся,
Сатано, що гріх посіяв!
Зараз, грішнице, покайся!»

Так хотів чернець сказати,
Та згадав — неначе вчора
На його дивилась пильно
Теж кохана сеньйора.

І світив чудово місяць,
І чудово сяли зорі...
«О щасливая година!» —
Він сказав тоді сеньйорі.

В молодих очах надія
І кохання розцвітало...
То була одна хвилина,
Далі... далі все пропало!

Він давно забув сеньйору,
І вона його забула,
І щасливая година,
Мов чудовий сон, минула.

А тепер в старечім серці
Знов воскресла та хвилина.
Він мовчить, забув всі речі,
Теж умовкла й сеньйорина.

Гріх, гієна, пекло, кара —
Він усе перебирає,
А уста його німіють, —
Що сказати — сам не знає.

Хто щаслив був хоч хвилину,
Той ніколи не забуде.
«Хай простить тебе Мадонна
І господь за гріх не суде!»

НЕЗНАЙОМА КНИГА

Душа твоя — се книга, що бажаю
Я прочитать.
Що надруковано у книжці — я не знаю,
А хочу знать.
Що я побачити там мушу,
Думки святі?
А може, я й оддам всю душу
За те, що й ти?
А може, краще прочитати
Її з кінця?
Я лева думаю спіткати,
А ти вівця.

ЗІВ'ЯЛЕ ЛИСТЯ

Зів'яле листя, неначе бажання,
Що в думках умерлих на мить ожили,
Де слюзи, і горе, і щастя, й кохання
Під співи осінні гніздечко звили.
Червоні, як щастя, і чорні, як горе,
І жовтогарячі, мов сні золоті,

Летіли в повітря, як чайки на море,
Як думи поета — і грішні, й святі.
Засніть, мої думи! Нащо вас збудили?
То вітер глумливий вас хоче дурить:
І листя в повітря пташками летіло,
А бачте, мов мертво, укупі лежить.

З ПІСЕНЬ МОЛОДОСТІ

З сивими хмарами гай не змагається, —
Марить чи спить?
Річка холодная ледве хитається —
Мов не біжить.
Жах чи нудьга обхопили сю річеньку?
Мабуть, нудьга?
Десь шамотить, бубонить цілу ніченьку
Осінь-яга.
— Пріч же від мене ви, сні полохливії!
Я не журюсь.
В думи широкії, в мрії щасливії
Зараз вберусь.
Пісню покличу, гукну через річеньку.
Пісня — мій рай.
Чом я не сплю в сю осінню ніченьку?
Серце — вгадай!

Олена Грицай

Олена Грицай — одна з перших галицьких поетес, що взяла участь в альманасі «Перший вінок» (1887). Пізніше друкувалась в «Зорі», «Дзвінку». Жила в Дрогобичі. Підписувалась Єлена Грицай.

ВОСЕНИ

Чом листочки облітають,
Травиця зниділа?
То вже осінь золотенька
До нас ся зближила.

О, як тая осинечка
Холодна зближаєсь,

Чогось серце мое тугов,
Жалем наповняєсь.

Жаль за тими листочками,
Що вниз облітають,
Жаль за тими літоньками,
Що скоро минають.

І хоч весна, і хоч літо
Знову завітають,
Але літа молоденькі
Більше не вертають.

Як не вернуть літа давні,
Так часом і щастя,
Усміхнеться та й минеться,
Улетить десь вдаль,
Тільки серцю задасть рану,
Тільки лишить жаль.

НАША МАТИ

«Що на світі наймиліше?» —
Раз мати спитала.
«Ти, дорога наша мамо», —
Діточки сказали.
«Вам, дітоньки мої любі,
Ще о тім би знати,
Що, крім мене, ще і другу
Маму тра кохати.

Бо та друга всім нам мати,
Вона нас повила,
Хлібом, солею й водою
Вона нас кормила.
Її мова, люба, мила,
Нас все забавляла,
Її дума голубила,
Пісня до сну клала.
А та мати — се Русь наша!
Любіть її, діти,
Уквітчайте її собою,
Як городчик квіти.
І для неї ви, дітоньки,
Ростіть на потіху,
А вирости, не забудьте
За рідненьку стріху,
Та за мову нашу любу,
Що вас забавляла,
І за пісню сердечную,
Що нас успиляла.
А у світі тім просторім
Добра наuczайтесь,
А попри то руської мови
Й пісні не цурайтесь».

МРЯКА

По зеленій долиноньці
Мряка розстелилась,
Мов слезами дрібнов росов
Травиця окрилась.

Як в долині зелененькій,
Так в молодій груді
Не раз мрачно, сумно стане.
Темно, важко буде.

Зійди, зійди, ясне сонце,
Росоньку всуши.
Повій, вітре, повій, теплий,
Мряку розжени!

Вийшло ясне сонце з хмар,
Росонька всушилась,
І вітрець повіяв теплий,
Мряка уступилась.

Легше мряці уступити
З долини зеленої,
Як тій тузі із серденька,
Із груді стисненої.

Людмила Старицька-Черняхівська

Людмила Михайлівна Старицька, дочка Михайла Старицького, народилась 29 серпня 1868 р. в Києві. Освіту дістала в гімназії. Одружилась з лікарем Черняхівським, якийсь час співпрацювала в журналах «Киевская старина», «Русская мысль», «Русское богатство». Поезії її вперше були надруковані у Львові в альманасі «Перший вінок» (1887). Після того друкувалась в «Зорі», «Правді», «Літературно-науковому віснику», «Житі і слові», «Складці», декламаторі «Розвага», поетичній антології «Українська муза». Одночасно виступила як драматург, прозаїк, перекладач, літературний критик. Старицька-Черняхівська написала багато літературно-критичних нарисів про письменників — Лесю Українку, Бориса Грінченка, Агатангела Кримського, Михайла Коцюбинського та ін. Померла в 1941 році.

ЗАСПІВ

Гей, вставайте, пишні джури!
Ясні шати уберіть.
Співаки, беріть бандури,
До мого намету йдіть!
Кликачі, сідлайте коні,
Коні вірні та прудкі,
Причепляйте ви до броні
Сурми срібні та дзвінки!
Йдьте битими шляхами
Світлий день і темну ніч,
Над лісами, над степами,
Кличте всім великий клич.
Ви збирайтесь, пишні гості,
Під розкішний наш намет.
Ми на княжому помості
Бучний вдаримо бенкет!
Давні струни в нас ся мають,
Що лишили нам діди,
В нашій кінві пак заграють
Володимирські меди.
І та кінва мусить бути
Так велика і важка,
Як широка наша слава
І як доленька тяжка.
Скрасим ми чоло квітками,
Пісню вільну утнемо
І налиті медами
Чарки вгору знесемо.
Перша слава — то Перуну,
Мідновладцю темних хмар;
Голосніше ж грайте, струни,
Богу пишному у дар!

Друга слава — то Дажьбогу:
Завжди в променях ясних
Ту блакитну дорогу
Він вершить на радість всіх.
Третя слава — пишній Ладі,
Щастю, радості, весні:
У її вабливій владі
І кохання, і пісні.
А тепер, панове-братці,
Тяжко-важко ми зітхнем
І за славу нашу зайшли
Чарку нову хильнем...
Панахиди нам не треба,—
Бучну тризну справим ми,
І полинуть аж до неба
Пісні пишні та сумні.
І в тих думках сивих встануть
Наші славнії мерці,
И турбувати їх не стануть
Візантійські ченці!
Кличте ж всю дружину вірну,
Наливайте келех вщерть,
Нашу славу неомірну
Не оборо навіть смерть!..

В НЕБІ ВИСОКИМ

В небі високім, в блакитні простори
Зірка до зірки мигтить,
Сяють промінням закохані зорі,
Вічність їм лине за мить!

Ділить їх простор, велична, безкрая,
Інша судилась їм путь:
Їм не діждати жаданого рая, —
Різно в блакиті пливуть!

В світі холоднім, порожнім, байдужім
Серце до серця зорить.
Серця палають під полум'ям дужим,
Вічністю лине їм мить!

Ділить їх прірва, безодня безмежна,
Різні їх ваблять мети,
Кличе далеко їх доля бентежна...
В світі їм поруч не йти!

САПФО

(Уривок)

До вас, світозоряні музи,
З благанням я знов припадаю:
З таємних просторів блакиті
З яскравого пишного краю,

З надхмарних поверхів Олімпа,
З оселі блискучої Феба —
Я кличу вас співом могутнім
До мене прилинути з неба!

У темні, беззоряні ночі,
Як все затихало навколо,
Спліталися ви наді мною
У срібне хвилястє коло;

Сплітались прозористим роєм,
Несли чарівничії згуки
І срібні сі струни торкали,
І в серденьку гоїли муки.

До мене ж злітайтеся, сестри,
Натхніть мою душу болячу,
Співаю останню я пісню,
Сльозою останньою плачу.

О безсмертні, вічні боги,
Ви на радість всіх створили
І довічне ясне сонце,
Й буйні вітри легкокрилі.

Владне слово ви сказали —
І засяяли ясні зорі,
І побігли легкі хмарки,
І знялися хвилі в морі!

І поля зазеленіли,
Зацвіли барвисті квіти,
І дуби широкочолі
Розпустили свої віти...

Але що найкраще в світі,
Що скриля усі бажання,
До богів людей підносить?
Всемогутнє то кохання!

І од схід до захід сонця
Буде вік віків дзвеніти
В невмирущих співах ліри
Пишна слава Афродіти!

Афродіто, Афродіто!
Клич свої злотисті хмари
І до нас прилинь ти з неба,
Принеси небесні чари!

Розігрій повітря чолом,
Окропи вуста залассям
І розсип чудові мрії
Над безкраїм їхнім щастям...

Гей, несіть рабині амбру,
Наливайте всі амфори,
Голосніше грайте, ліри,
Голосніш співайте, хори!

Ви на мрамур сипте рожі,
Лийте пахощі чудові
І по сходах розстилайте
Пишні килими шовкові!..

Бо гімен прилине хутко
На таємних крилах ночі,
І вино заграє в кубках,
І засяють щастям очі.

На Фаона міцних грудях
Твоє серце полохливе
Знайде щастя, знайде радість
І коханнячко пестливе...

Але щастя се коротке —
Мов чудові вірші «Схоли»,
А другого щастя, бідні,
Не збагнути вам ніколи...

— Фаоне, знай!
Тебе, тебе кохала над життя,
Над славу всю, над пісню і над ліру,
І ось за те... тепер вмираю я!
(Кидається з лірою в море).

З НАДСОНА

* * *

У сні мені марилося небо,
Все в зорях яскравих кругом,
І журно похилені верби
Над ясно-блакитним ставком.

Будинок той білий в гайочку
У кетягах рясних бузка...
В вікні твоя постать біліла
Хороша, сумна та струнка.

Ти плакала, — ясні перлини
Бриніли на ясних очах,
І плакали пишні троянди,
Й ридав соловейко в кущах.

І з кожною тою сльозою
Край ніг твоїх в темнім гаю
Світляк самоцвітом займався,
І небо ронило зорю...

З ГЕЙНЕ

* * *

Ти такі книжки друкуєш?!
Любий друже, ти загинув!
Хочеш шану й гроші мати, —
Мусиш низько гнути спину.
Я не радив би нізачо
Про народ отак балакати,
Так балакати про попівство
І про пишних можновладців.
Любий друже, ти загинув! —
Язики попівські довгі,
Довгі руки мають дуки,
А народ — довжезні вуха...

* * *

Скільки раз казав я долі:
«Не знесу цього ніяк!..»
І я зніс його... поволі...
Не питаєте тільки як.

* * *

Як станеш ти, любко, подружжям моїм,
То заздрить тобі буде варто:
Полине життя твоє святом ясним,
Все радість, та сміхи, та жарти!

І лайся, і сердься, — що хочеш роби,—
Терпітиму й бурі великі.
Коли ж не хвалитимеш... вірші мої —
Покину тебе я навіки!

* * *

На півночі дикій, на скелі стрімчатій
Кедр дужий самотній стоїть,
І в срібнії шати морозами вбратий
Під небом беззоряним спить.

І сниться йому, що в південній країні,
Де сонце, тепло і весна, —
На скелі гарячій дріма в самотині
Теж пальма струнка та сумна.

Олександра Судовщикова

Олександра Євгенівна Судовщикова-Косач відома в літературі як автор талановитих оповідань, які підписувала псевдонімом Грицько Григоренко. Писала вона також вірші, які підписувала Олександра С.

Народилась в 1867 р. в м. Макар'єві Костромської губ. в сім'ї політичного заслання. Вчилась у Києві в гімназії і на Вищих жіночих курсах. Дружила з Лесею Українкою. В 1893 р. вийшла заміж за її брата Михайла. Жила в Харкові, Києві. В 1917 році переїхала до Могильова-Подільського, де і померла в 1924 р.

Поезії О. Судовщикової друкувались в «Зорі», в поетичній антології «Українська муза».

* * *

Він голубом сизокрилим
Коло неї в'ється,
Вона дивиться на нього,
Дивиться й сміється.

Він фіалкою лісною
Перед нею гнеться,
Вона дивиться на нього,
Дивиться й сміється.

Він барвінком коло неї
По землі плететься,
Вона дивиться на нього,
Дивиться й сміється...

Будеш і ти, моя мила,
Витись, розлягатись,
Слізьми розливатись,
Та хтось буде, моя мила,
Із тебе сміятись!

* * *

Люди думають-гадають,
Що сопілонька то грає,
Аж то моє серце від щастя співає!

Люди думають-гадають,
Що то зіронька сіяє,
Аж то моє серце від щастя палає!

Люди думають-гадають,
Що то квітка виростає,
Аж то від любові серце розцвітає!

Марія Загірня

Марія Миколаївна Грінченко, дружина Бориса Грінченка, друкувалась під псевдонімом М. Загірня, інколи — М. Чайченко, М. Доленко. Народилась в 1863 р. в Богодухові на Харківщині. Працювала народною учителькою. Пізніше допомагала Борису Грінченку в роботі над укладанням Словника української мови. Ввійшла в літературу як поет, прозаїк, перекладач, автор науково-популярних статей і книжок. Вірші Марія Загірня почала друкувати в 1891 р. у львівському журналі «Зоря». Друкувалась також в журналах «Правда», «Дзвінок», в поетичних антологіях «Акорди», «Українська муза», декламаторі «Розвага». В 1917 р. в Києві окремим виданням вийшли її «Загадки віршовані». З 1919 р. працювала в АН УРСР в комісії Словника української мови. Померла у Києві 1928 р.

Я для краю свого працював, а тепер
Покидає уже мене сила,
Скоро, скоро в труні уже знайде собі
Одпочинок душа наболіла.

Я умру. Але я не жалію життя:
Я бажаю і другим зазнати
Того щастя, яке я тепер зазнаю —
За країну свою умирати.

Ти ж, мій краю святий,
Хто за тебе життя приймає в землю того,
Добрим словом його покладає,
Зірка ясна у небі засяє!

Бо настане той час, що в тобі, краю мій,
Вже не знатимуть слави: «неволя»,
І у рідних степах, і по рідних хатах
Пануватиме щастя і доля.

Легко стане в той час нам лежати в труні,
Бо і ми свою лепту останню
Положили на те, щоб країні своїй
Пособити в її безталанню.

Моє щастя ти в мене украла
І глузуєш із мене... Дарма!
Йому щастя даєш ти, й для тебе
Слів докірливих в мене нема.

То не буйні вітри налетіли,
То не сизі орли клекотіли, —
Налетіла ворожая сила,
Мов та хмара, наш край обложила.

Тільки ж не лякайтесь,
Сестри і брати, —
Рідний край нас кличе,
Мусимо іти!

Вороги наші ниви топтають,
Внівець наше добро повертають,
Те, що нам від дідів ще зосталось,
Ворогам на поталу досталось.

Тільки ж не сумуйте,
Сестри і брати,
Лихові пораду
Мусимо знайти!

Де пишались зелені садочки,
Там стирчать самі голі пеньочки;
Де була яка людська оселя,
Там тепер сама гола пустеля.

Годі ж бо ридати,
Сестри і брати, —
Мусим рятувати
Рідні хати!

А із людьми!.. О боже мій милий!
Що тут тільки із людьми робили, —
Їх і мучили, й сікли, рубали,
І без ліку у бран забирали.

Станьмо ж всі до бою,
Сестри і брати!
Смерть тому, хто схоче
З бою утекти!

А дівчата... О рідні дівчата!
Чи на те ж породила вас мати,
Чи на те ви цвіли-розцвітались,
Щоб із вас вороги насміялись?

О, лютіше бийтесь,
Сестри і брати!
Гине ворог, гинуть
Люті кати!

НА ГОРОДІ

Поле дівчина картоплю,
Поле й підгортає,
А дівоча думка в хмарах
Широко буяє.

В думці вишні і черешні,
В думці вечорниці,
І верба, що похилилась
В їх біля криниці;

І музики, і сережки,
І стрічки шовкові —
Ну а все те повершили
Василеві брови.

Поле дівчина картоплю,
Поле й підгортає
І на сонечко частенько
Пильно позирає:

Чи воно там згасне,
Сяде за горою
І чи скоро зовсім темно
Стане під вербою?..

Маруся Вольвачівна

Марія Вольвачова народилась бл. 1835 року. Жила у Валках на Харківщині — селянка з дуже малою освітою, що ледь-ледь могла писати. Поступово самотужки здобувала знання. Складала ліричні поезії, поеми, у яких відбилась гірке життя жінки-трудівниці. В її творах багато мотивів, образів, а також поетичних прийомів, характерних для фольклору. В 1896 р. в Харкові вийшла збірка «Пісні і розмови Валковської селянки Марусі Вольвачівни». У Харківському історичному архіві зберігаються рукописи Вольвачової: дві п'єси, збірка лірики, поема та ін. Було опубліковано також її оповідання «Казка про таємні слова» (Харків, 1893).

Дата смерті невідома.

ОТВІТ КОЗАКОВІ

Не питай, козаче,
Мій любий коханку,
Чого очі плачуть
З вечора до ранку;
Не питай, козаче
З далекої країни,
Не вражай серденька
Бідній сиротині.
Бо хисту не маю
Життя описати,
Серцем ониваю, —
Що можу сказати?
Б'ється моє серце
Та рветься на волю,
Та не тее щастя
Склалося на долю.
Хоче воно жити,
Як кожна людина,
А про те й байдуже,
Що я сиротина.
Гірко сиротині,
Хто про се не знає,
Хвора чи здорова —
Ніхто не питає.
Плачуть мої очі
В темненькій ночі,
Мліють мої груди, —
Що ще далі буде?
Без долі вродилась
По світу мотатись,
Як билина в полі —
Ніде привитатись:

Все чуже навколо,
Де оком не скину.
Хто ж то приголубе
Бідну сиротину?
Не зможу, козаче,
Більше розказати,
Серденько здавилось,
Щось тяжко дихати;
Мука нестерпима,
Що серце здавилось,
Мов гадина тая,
Щось таке обвилось;
Дуже надало,
Мов та каменяка.
Боже ти мій милий,
Яка воно мука.
Бідне серце чує,
Що скоро загину,
Легше мені буде —
Я в землі спочину!
Забуду про муку,
Як в світі жилося,
Як те горювання
На землі велося.

1886

ДО БРАТА І ДО НЕВІСТКИ

Ви забули сестру рідну,
Пристарілу дівку,
Покинули, як ту в полі
Відірвану гілку.

150

Вітер віє, гілку круте,
Рве та коте полем,
Так і сестру рве недоля
Убитую горем;
Гілка в'яне, засихає
На вітрі в пилюзі —
Сестра сльози проливає —
Братові й байдуже.
Листя зв'яло, гілка зсохла,
Нема вже і снасті;
Сестра блякне, серцем мліє
В життєвій ненасті.
Хмара ходе, вітер віє,
Гілки вже немає;
Так не стане й сестри скоро
І брат не дознає.

1887

ЗРАДА ДІВЧИНІ

Ой де тої правди певної шукати,
Кому своє щире серденько віддати?
Ой до кого тихо головою схилюся,
До кого серденьком міцно пригорнуся?
Кохала козака, щиро та ще й дуже,
А він підневідив, кинув та й байдуже.
Кинув козак, кинув — із якої ради?
Насміявся з мене та й не дав поради.
Не судить, сусіди, що зо мною буде,
Болить моє серце, та не знають люди.

151

Ой, тяжко та важко, не маю вже й мочі,
І світ той нелюбий, туманяться очі.
Розступися, земле, прийми моє тіло,
Заціп моє серце, ти й так уже стліло!

Харків, 1889

Віра Лебедова

Віра Лебедова — псевдонім Константи́ни Іванівни Малицької.

Народилась 1872 р. в с. Кропивник біля Калуша в сім'ї священника. Жила в Чернівцях, Львові. Тридцять років присвятила вчительській праці. Була також редактором дитячого журналу «Дзвінок» (Львів). Завжди активно втручалась в громадське життя, особливо у справи виховання дітей. Останні роки жила у Львові. Після возз'єднання працювала бібліографом дитячої літератури в бібліотеці АН УРСР.

Літературна спадщина Віри Лебедової велика і різноманітна. Вперше виступила в 1896 р. в ж. «Дзвінок» під псевдонімом Ростик. Після того її вірші часто друкувались у цьому журналі, а також в «Зорі», сатиричному часописі «Комар» (1900—1905), альманасі «Жіноча доля», «Учитель», в «Новій хаті». Найчастіше

писала твори для дітей і про дітей. До творчості Ма-
лицької звертались композитори Стеценко, Ярославен-
ко, Гринсвецький.

Померла 22 січня 1947 р. у Львові.

ДАЛЕКО!

Забриніло, ой! весною...
Чисті ріки з гір водою
Зашуміли у простори
Поміж ниви, поміж гори.
Хвиля котиться весела
У ті наші тихі села.
А над ними лист берези
Ронить роси, наче слези;
А вздовж струї ген видати
Чорні стріхи, низькі хати:
Стали мовчки в довгім шнурі
У задумі у понурій...
Світить сонце, сипле лучі
На люд в селах тих живучий,
Світить, світить, жаром сіє,
Та серць змерзлих не зогріє;
Буйний вітер не всушає
Сліз, що нарід проливає;
Хоч землицю зелень вбрала,
В нього яр ще не настала.
А довкола глухо, сумно,
Мов зложили щастя в трумно...

Не весело і дітворі.
Білі личка аж прозорі...

Не співає над потоком
Дівчинонька з ясним оком;
І дідусь, наш голуб сивий,
Слезним зором мірить ниви...

Пісня з поля ллєсь тужлива:
«Ой ти доле нещаслива!»
Мряка села налягає,
Все сумує і зітхає
Від бабусі до дитяти,
Бо далеко щастя хати.

Ллються ріки в край широкий,
Ген у море у глибоке...
По дорозі світа много,
Мало щастя, сила злого!
Та де вдарять в берег води,
Всюди братів два є роди:
Панувати сей охочий,
А брат другий — віл робочий;
Сей в тоненькім ходить платтю,
Того спина у лохматтю;
Сему вінці з рож сплітають,
Того й рястом не квітчають;
Сей безкарно топче права
І йому ще з сього слава,
А той другий кров'ю тільки
Може змити шалу хвильку!

В'ються річки між полями,
Могутніють слізоньками,
А із хвиль гучнії звуки
Глушать зойк біди й розпуки.
Лише зрідка, в неохоті
Кине можний гріш бідоті:

Бідний руку простягає,
Згорда лепту пан кидає,
Як рабові, не як брату,
Що з ним ділить серце й хату.
Хоч піт ллється, гнеться спина,
Світла, долі ні крихтини!
Плещуть води вниз до моря —
Не світає щастя зоря...
Струя слізьми вщерть налита,
Та далеко щастя світа!

ТРІО З МОТИВІВ НАРОДНИХ

I

Тільки світа, що в віконці,
Тільки тепла, що те сонце,
Засміється у хатину
І огріє на хвилину.
Більше світа не видала,
Ані щастя не зазнала;
Росла собі, як бйлина,
На послугах сиротина.
Хоч ся другі веселили,
Мене к собі не просили,
Не давали довго спати,
Заставляли роботати.
Мати коси не чесала,
Буря волос розплітала;
Пильні квіти го красили,
Ранні роси личко мили.

К другім свати посилають,
Мою хату оминають:
У них скрині і корови,
В мене лишень чорні брови...

II

Гуділи в сусіда і скрипка, і бас,
Аж стіни дрижали з утіхи;
На radoщах гульні спливав їм там час,
Лунали сердечні їх сміхи.
Я в кутку сиділа, забута судьбою
І богом забута, мабуть;
Лиш око мутилось раз по раз сльозою
І важко стискало щось груди.
А пари линули все далі очоці,
Моторні дівчата і хлопці стрункі;
Горіли, мов маків цвіт, личка дівочі,
А тони музики лилися дзвінкі.
Я зирла по собі, по драній свитині,
По личку, що з горя сумне та марне;
Нікому і в гадці пристать к сиротині,
Ніхто мене в танець, в юрбу не зове!

III

На кладбищі над хрестами
Шумлять верби галузками;
Часом стиха понад тини
Пронесеться піснь пташини,
Ніби рада, а тужлива, —
Як та доля обманлива,
Засміється і втікає,
Хоч зови ї — не вертає.

Там в куточку — з-між тернини
Червоніє куш калини;
Простий хрестик обіймила,
Де матінки є могила.
Ніхто тамки не ходжає,
Хопта стежку заростає;
Хіба в тиху майську нічку
Цвіркун грає своєю стрічку,
Або к сонцю, як пригріло,
Ящірочка гріє тіло.
До могили припадаю,
З матінкою розмовляю:
Не в соняшну, нене, днину
Привелась на світ дитину;
Мабуть, в громи, тучі, зливи,
Що їй люди не жичливі.
Не купалась мене в зіллю,
Ні в любистку під неділю,
Хіба в терню, вовчим лику,
Що не знаю щастя звіку.
Другим доля стелить цвіти,
Мені терновії віти;
Другим медом тече струя,
Мені пливуть їдь, отруя.

ВОРОЖБА

Розвинувся, завітчавсь зелений май,
Прилетіла зозуленька в темний гай;
Закувала сизопера в далину:
Ой, яку ж вона принесе нам ворожбу!

Скажи, сива, мені, птичко, чи судьба
Много літ ще мені дала до життя?
Коли ясних і щасливих, то звени;
А як горем мережаних, то змовчи.
Полинула по лісочку ворожба,
Веселеньким стукотінням ніт числа...
Стривай, мила, не нагукуй, доста й се,
Життя довге, та не знать воно яке.
Тому гукни ще, сивенька, в добрий час:
Коли доля із миленьким злучить нас?
А як з моїм чорнобривим, то звени,
А як з другим, із нелюбим, то змовчи.
Залунало по гілочках раз і два:
Ой не довго мені ждати до вінця.
Добра з тебе, бач, віщунка, щирий птах,
Ясний, довгий ворожила життю шлях.
Та ще, сива, скажи, пташко, вже лиш раз:
Коли блисне краща доля і для нас?
Коли скинем ціп неволі, пута тьми?
В своїй хаті запануєм як пани?
Заніміла сизокрила, стих і гай:
Лиш природи тайні струї б'ють в розмай,
Далі клониться травичка і тремтить.
Та надармо жду хоч звука, — все мовчить.
Заздрий з тебе птах, зозуле, злий віщун,
Коли своїх нам жалуєш співних струн!
Ворожила вік і долю ти мені,
Та країні моїй любій лиш злидні.
Що по літах мені довгих, по життю,
Коли мій нарід згибає в забуттю!
Що по ясних хвилях щастя, по любові,
Коли сотні даром рвуться до свободи!

ПО ВИБОРАХ

Дрімають тихо наші села.
Зима гостить в них невесела.
Довкола глухо, сумно, пусто,
Килимом сніг уклав все густо,
Лиш інколи промчать санчата,
Стрясесь від вітру низька хата,
Або крізь змерзлу шибку білу
Мороз зазирне в ніч застилу...

Так тихо... а недавні дні
Виборчий рух кипів в селі.
Пани наради тут скликали,
Себе за хлопа розпинали,
Гриміли патріотів мови
Про кривди хлопські, — а з любови,
Щоб долі хлопів придбати —
Готов був кождий в кандидати.
На всі його біди й турботи
Найти лік мали патріоти.
Далеко клич лунав могучий:
«Кидаймо в пітьму світла лучі!»

О села! Тільки вас і знають,
Коли до сейму вибирають
Або в парламент. Як тра дати
Найкращих хлопців під гармати,
Як zdeкyцiйник за податки
Дере послідні з хати статки,
Або часом як для паради
На віча кличуть вас громади,
Тоді в село, — аж див, ей-богу! —
Усякий пес найде дорогу...

А як минули вже вибори,
Байдуже всім про ваше горе.
Тепер не прийдуть поспитати:
Що там чувать у тебе, брате?
Як, хлопе, ти живеш і чим?
Яким ти молишся святим?
Чи є у тебе кожушина,
Чи голим тілом світить спина?
Чи тільки в тебе корму тіла,
Що хліба шмат і бульба гнила?
А з трунків — слези, й піт, і роси,
Падучі літом на покоси?
І світла тільки що прозорі
Ті сонця лучі й ясні зорі?
Ціле майно, що гола, боса,
Дітей громадка льноволоса?..
Усім тепер про те байдуже,
А в тебе нужда моркву струже,
І в такт розпуки жалкі нути
Морози тнуть і голод лютий.

Дрімають тихо наші села,
Журба давить їх невесела.
Колишніх другів в вир пірвала
Розкішна хвиля карнавала,
Аж знов по році до роботи
Візьмуться наші патріоти.

ЧАС

Сумую. Як глухо! Без усмішки днина.
Заплакане небо — не дзвонить пташина,
І стрілка, мов сонна, кружляє довкола,
У вічність години поповзли спроквола...
А вечір далеко! Ще сонце гень-гень!
Коли ж, ах, скінчиться предовгий той день?

Радію! Смієся живе все в природі,
І небо синіше, цвіт грає в городі —
За хвилину хвилька вже й днину украла,
І нічка зориста землицю приспала.
Ах, що се? Годинник лиш дзвонить раз
в раз.
О, духом на крилах летить десь той час!

* * *

Студінь, фуга, сніговиця —
А мені веснонька сниться,
Сонце, річка, тиха днина
І у лузі та стежина,
Що то нею, мій ти милий,
Разом в парі ми ходили.
Ой ходили, та не будем,
Підуть нею інші люди,
Інші люди, інші пісні
Заспівають, як яр блисне.
А ті наші думи-мрії,
Що там цвіли, вітер звіє.

Гей, розвіє ліс, на води,
Лист засипле наші ходи,
А пташати рій як злине,
Дзюбком зколе ті перлини,
Що з очей нам поспадали,
Як ми щастя там ховали...

СНІГ

Стелить сніг, стелить сніг
Білі коври нам до ніг;
Легкий, ніжний, гей той дух,
Лебединий сиплесь пух.
Сніг! Сніжок! Біленькі цвіти
Вкриють чорні, голі віти,
Як весною на яри!
Падай, снігу, срібний, чистий,
І в м'який свій плащ пушистий
Світ-природу обтули!
Все побілять твої руки,
Навіть чорні галки й круки
Голубами стануть всі —
І понурі, довгі ночі,
Що зими їх цар волочить,
Заворожиш в ясні дні —
Тільки крові, що невинно
Точить ворог з нас невинно,
Не побілиш, снігу, — ні!

В МАРКІЯНОВІ РОКОВИНІ

Він рідне слово пробудив,
Те слово призабуте,
З мужицьких серць добув його,
Зі струн сільської нути.

В погорді було скрізь воно,
І пан ним соромився,
Він на престол підняв його,
Щоб світ йому вклонився.

І кинув слово те в народ
На лан пустий і сірий,
І плоду ждав з зерен своїх,
Любові повен, віри.

І впало сім'я слів його
На добру впало ниву,
І серед вихрів, в жар наруг
Розвинулось щасливо.

І вже не згине слово те,
Повік буде дзвеніти
Й пророка пам'ять збережуть
Вкраїні вірні діти.

Надія Кибальчич

Надія Костянтинівна Кибальчич народилась 8 травня 1878 р. в Яснограді на Житомирщині в родині дрібних дворян. Дитинство провела в с. Заріч на Полтавщині, де жив її дід. 1894 р. закінчила Лубенську гімназію. Дід її — Номис М. (Симонов Матвій Терентійович) — відомий український етнограф і фольклорист; мати — письменниця Надія Матвіївна Кибальчич — походила з роду Білозерських.

В 1905 р. чоловік Надії Кибальчич — лікар Козловський — за участь в революційних подіях був заарештований. В ув'язненні він стратив здоров'я, і дружина повезла його на лікування за кордон — в Австрію, Італію, де пробули вони п'ять років. Повернувшись, жили під Києвом. Після смерті улюбленого чоловіка 19 вересня 1914 р. Надія Костянтинівна покінчила життя самогубством.

Друкувалась в «Літературно-науковому віснику», в літературних збірках «З неволі», «З-над хмар і з долин», «За красою», «Арго», «Розвага», поетичних антологіях «Акорди» і «Українська муза». В 1913 р. в Києві вийшла збірка творів Надії Кибальчич «Пос-зі». Дружила і листувалась з Лесею Українкою, вплив якої відчутно на її творчості. В 1914 р. вийшла також збірка її оповідань. Перекладала з італійської та французької мов.

ГОЛОСИ. I

Може, ми не діждем хвилини ясної,
Може, ми загинем у цій боротьбі,
Та вирветься правда з темниці тісної—
Вона завоює всю землю собі!
Може, ми загинем в часи передсвітні...
Все ж ріки криваві не дарма лились...
Мов повинь весною... Хоч хмари й знялись,
Та все ж то засяють проміння привітні
І все ж переможе світ-сонце колись!
Може, ми не діждем ні щастя, ні долі,
Може, сонце буде уже не для нас,
Але ж таки другі зазнають ще волі,
Але ж перемоги настане ще час!

ГОЛОСИ. II

Ми богу служили, ми бога хвалили...
За віру христову невірних палили:
Без ліку конало тоді їх в огні,
За волю людську у полон ми брали;

В кайдання закуті ті бранці вмирали
Далеко від рідних, в чужій стороні.
Ми кров'ю невірних річки розливали,
Руїнами села рабів ми вкривали,
Що мали, на церкву ми все віддали...
Чи нам у ту пору що очі сліпило?
Чи в море безодне ми розум топили?
Чи ми вже й не люди були?!

З ТЮРЕМНИХ МОТИВІВ

Із нашої муки, із нашого горя,
Хвороби й неволі
Згартується сила, що лихо поборе
Для кращої долі.
Мені оця думка немов одчиняє
Замкнуті двері,
Мені оця думка журбу розганяє,
Що владна тепера.
Мені оця думка все втішне говорє...
Й мені так здається,
Що з нашої муки, із нашого горя
Та воля скується.

ПЕРЕСПІВ

— Робітнику, чуєш? Це я ось питаю:
Що то ти будуєш? І що, і кому?
— Гей, не заважай нам, ми, бачиш, працюєм,
Будуєм, будуєм велику тюрму.

— Робітнику, чуєш? Ридать хто тут буде?
Чиє серце кров'ю отут обкипить?

— Та вже ж не ти—вільний, не брат твій
багатий:

Вам красти не треба, щоб їсти і пити.

— Робітнику, чуєш? Хто в довгій ночі
Ні сну, ні спокою отут не зазна?

— Та, може, і син мій, такий же робітник,
Бо нас на всім світі скрізь доля мина...

— Робітнику, доля завжди глузлива —
Ї багатих минає вона ідучи...

— Гей, бачиш, як важко, як руки німіють?
Мовчи!!

СПІВИ НА ІВАНА КУПАЛА

Сестриці дівчата! Літа молодії
Минуться, ой швидко минуться!
Минуться з весною веселі події,
І вже їм повік не вернуться.
Минуться гуляння, забудуться ночі
І співи із рання до рання,
Бо згодом за горем, крізь сльози жіночі
Забудем ми давне кохання.
Поки у віночку, то тільки і долі!
В спокої лягла, як і встала.
Ми човном поплинем гуляти на волі,
Питати про щастя в Купала.
Затягнуть русалки — нема що боятись!
Не двічі, не двічі вмирати.
Співати ми будем, веселі, сміятись,—
Що гарне на світі, те й брати.

Русалці так гарно отут під водою,
Забувши немиле й кохане;
Без сліз і без горя, повік молодою
Щаслива русалкою стане.
Чи то ж і не щастя! Собі хто не схоче?
Мов краще старою зігнеться?
Гуляйте, дівчата! Минуться ці ночі,
Минуться, ой швидко минуться!

ВЕСНЯНА НІЧ

Темно — не темно... Тихо — не тихо...
Ледве примітно природа вся диха;
Дивна задума її поняла.
Змовкла розмова зеленого листу:
В чарах німіє і поле, і місто, —
Землю вже ніч обняла.

Шлях іздалека сріблиться рікою;
Шовком здається трава під рукою,
Зорями роси блискучі, рясні,
Білим туманом сади у розцвіті...
Ночі весняні, найкращії в світі!..
Казка чи мрії у сні...

Тихо, там тихо... Неначе хто грає?
Серце забилося, тремтить, завмирає...
Серцю без суму так хочеться жити,
Хочеться нічці тепер покориться...
Нічка весняна, всевладна цариця,
Нічка як мить пробіжить!..

ЖАЛЬ

Пить — умерти... Не пить — теж умерти!..
 Буду пити, отруто моя!
 Хоч зазнаю оману хвилину,
 Бо вже щастя не матиму я.
 Покохати? Умру я з кохання,
 Тож не любить коханий мене.
 Не кохати? Загину, зав'яну,
 Наче осінь, життя промине.
 Я ж не хочу іти по-дурному
 Дорогою в мряку та сніг.
 Я байдужно богині кохання
 Вбогу долю положу до ніг.
 Я діждуся страшної хвилини,
 Подивлюся, що іншу коха,
 Та й загину... Така моя доля,
 Що для мене була скрізь лиха.
 Я дитинства ясного не мала,
 Молодою я теж не була.
 Мов в могилу мене положили
 Та живою... Десь пісня гула
 Й повз мене, дратуючи гостро,
 Проминуло барвисте життя.
 Я ж дивилась... Було б все забути
 Задля себе — моє каяття!
 Покохати? Чого і питати!
 Так не сталось, вже бачу сама.
 Пить — умерти, не пить — теж умерти...
 Буде мука і горе... Дарма!

АСТРИ

Сонце в хмарі. Пахне в'ялим листом.
 Всохли квіти, що цвіли колись,
 А на грядці килимом барвистим
 При негоді астри розцвілись.
 Дош дрібненький падає рососою,
 Мокрі листя у саду летять.
 Горді, гарні, сяючі красою
 На морозі астри ті тремтять.

З ЦИКЛУ «ПЕРЕСПІВИ»

Від вас я не чула вразливого слова,
 Недбалого слова... ніколи, ніколи!
 Та щирая мова була мені щастям
 Тоді, як так темно ставало навколо.
 Коли кров'ю серце моє обкипало,
 Як хмари важкі мене облягали,
 Ви дружніше слово сказати уміли,
 Одні ви на світі й хвилинки малої
 Мені не стемнили ніколи, ні разу!
 Мені, яка звикла до смутку, до суму,
 Що зроду лиш знала зневагу й образу,—
 Ви сонцем, ви світлом були мені в світі,
 Як темрява вічна гнітила навколо.
 Мене ви жаліли, мене розважали,
 Мене... не кохали ніколи, ніколи!

* * *

Я знаю, я бачу, голубко, ти плачеш...
З своїм же ти горем завсігди сама.
Я знаю, ти дійсність не красную бачиш,
І мрій, і надії у тебе нема.

Я бачу... й зріднилась з твоєю журбою,
Та словом єдиним її не займу.
Ніхто більш не бачить... укупі з тобою
Ніхто не заплаче... немає кому...

Ти можеш, як хочеш, хоч виплакати очі,
Хіба зауважать, що ти мов чудна,
Хоч візьмуть здоров'я безсонні ночі,
Хоч стратяться сили... не будеш одна...

ВІЛЛА НАД МОРЕМ

Що мала природа найкраще й величне,
То все тут з'єднала: далекії гори,
Химерні та ніжні тумани вечірні,
Блакитнії скелі, блакитнее море,
Довічно зелені гаї й понад ними
Безхмарнее небо, ясне та прозоре.

Із цілого світу природа зібрала
Квітки та рослини, щоб тут закрасити,
Й ці кедри прозорі, мов ранок осінній,
Квітчасті, барвисті трояндові віти,
Магнолії пишні, стрункі кипариси,
Гнучким виноградом усе те повите.

Найкращі дарунки своєї скарбниці
Фантазія й розум сюди дарували.
Щоб ці збудувати рожеві палати,
Здоров'я і силу тут люди поклали.
Для кого ж так тяжко, так довго,
так пильно

Природа і люди отут працювали?

Галина Комарова

Галина Михайлівна Комарова народилась 30 березня 1877 року в Острожську Воронезької губернії. Батько — відомий український бібліограф М. Ф. Комаров. Вчилась вдома. В 1900 р. з'явилося кілька її поезій в «Літературно-науковому віснику». В 1904 р. літературний збірник «На вічну пам'ять Котляревському» опублікував цикл її віршів, які високо оцінив Іван Франко. Друкувалась також в «Киевской старине», «Акордах», «Досвітніх огнях», «Розвазі». Деякі твори манерою і формою написання нагадують поезії Лесі Українки, з якою Г. Комарова товаришувала. В 1905 р. в Одесі вийшла збірка поезій Комарової «Починок». В 1904 р. окремим виданням вийшла її поема «Роксолана».

Майже все життя Г. Комарова прожила в Одесі, де і померла 3 лютого 1938 року.

* * *

Ні, не співай пісень веселих
Про квіти, про кохання рай,
Малюнком щастя чарівного
Ти серця чулого не край.

Дивись: нещастя, лихо всюди,
Нудьга і горе скрізь живе!
Чи чуєш стогін той невпинний,
Той плач, що серце жалем рве?

Чи бачиш слюзи ті пекучі,
Чи чуєш брязкіт кайданів?
О, не співай пісень безжурних,
Не присипляй твоїх братів!

* * *

Прийшла весна, стоять садки
Зелені та рясні,
І в тих садках цвітуть квітки
Барвисті, запашні.

Прийшла весна — пташиний спів
Лунає та бринить;
Від тих пісень, пісень без слів,
Щось серденько болить.

Болить воно і жде чогось
Серед весняних чар,
А навкруги шепоче хтось:
«Тепер не бійся хмар».

Не бійся хмар і вір весні —
Вона життя несе.
Дивись: сміються дні ясні,
Дивись: радіє все!
Радій і ти, і слав весну,
І пишні рви квітки,
І слав царицю чарівну,
Сплітаючи вінки».
Летить вітрець, шепоче хтось
Принадливі слова,
А в серці біль, і жде чогось
Воно... і умліва.

19. V 1901

* * *

Вчора я серце своє поховати хотіла,
Щоб не боліло, не билось так дуже воно, —
Зранку ж сьогодні побачила небо блакитне,
Промінь веселий до мене заглянув в вікно.
Ожило серце, усе стрепенулось відразу.
«Жити я хочу, іще поховання не час», —
Тихо співає, а я одмовляю: «Так, жити
Будемо, серце, бо ще твій вогонь не погас!»
Будемо жити ми, поки зима непривітна
Знов не прийде, не придавить нас лихом своїм;
Будемо жити ми, поки весна молода
Ще нас хоч зрідка чарує промінням ясним.

21. III 1902

Т. ШЕВЧЕНКО

(В 40-і роковини його смерті)

Був час лихий, в неволі непросвітній
Наш бідний край без слова замирав,
Народ губив свою свідомість, гордість,
У тьмі, в ярмі, німуючи, мовчав.

Було скрізь темно, кращі діти краю
Не знали, де шукати світу їм,
І падали безсило кволі руки,
Згасав вогонь у погляді смутнім.

В той час лихий у хаті вбогій, темній
Світ засіяв і тихий, і благий,
З'явивсь «апостол правди і науки»
І вийшов він на шлях тяжкий, довгий.

Пройшов він мало: смерть неублаганна
Його взяла в обійми потайні,
Але лишив він дивну надію,
Слова лишив величні і міцні.

Вогнем палючим ті слова проникли
В серця людські пригноблені, страдні,
Збудили в їх відважні бажання
І слави нагадали зниклі дні.

І світять нам пісні поета дивні,
І кличуть нас до любої мети,
І поки будуть ті пісні бриніти,
Ми не впадем, ми будем все іти.

Нехай тепер тобі розкажуть хвилі,
Що не забули ми твої пісні,

Що ми йдемо дорогою твоєю
І заповіти любимо твої,

Що ти для нас прекрасне ясне сонце,
Від котрого ми маємо життя,
Тепло і світ, а в дні тяжкі занадто —
У кращу долю віри почуття.

ГІПАТІЯ

Вона стояла в залі мармуровій
Вся в білому, прекрасна та бліда,
І слово правди, розуму ясного
Юрбі німій доводила вона.
І слухали вони усі уважно
Її слова натхненні та палкі;
В той час здавалось: в неї за плечима
Зростають крила білі та легкі.

Вона про досвід чистий їм казала,
Про сили ті, що правлять світом всім,
Казала: люди знання і свободи
Досягнуть тільки розумом своїм.
У глиб землі і в глиб небес величних
Сягне той розум сміливий людський,
Дізнається він першої причини
Усіх земних і світових подій.

Пізнає все — і без надій, без віри,
Та з певним знанням, вільний і міцний,
Він переробить все тоді, як схоче,
І світ йому відкриється новий.

Та тільки праці треба ще багато...
І кликала вона до неї всіх,
Хто чує в грудях силу і бажання,
Хто зрікся вже пересудів старих.

Вона замовкла, гордо і спокійно
Стулились пишні молоді уста;
Та довго ще, зворушена глибоко,
Мовчала вкруг уважна юрба.

Коли ж вона покинула ту залу,
За нею вслід і всі вони пішли,
І лавр новий в вінок її славетний
Вони рукою вдячною вплели.

На другий день у світлі сонця яснім
Александрія пишно вся цвіла,
Та ранком тим пахущим і чудовим
Прокинулась Гіпатія сумна.

В задумі біле дороге убрання
Вона оділа і в свої густі
Та темні коси квіти повплітала,
Щоб знов до праці любої іти.

Ішла вона по вулиці знайомій,
Стаївши тугу в грудях молодих,
Та сумно їй усе навкруг здавалось,
Весь світ здавався в кольорах смутних.

І грізний гомін зразу їй почувся,
Її схопила дужая рука —
І так, як скошена квітка пада,
Гіпатія упала молода.

І з реготом, з жорстокістю лихою
Її тягла озвірена юрба:
«Не вірила ти в вищі істоти, —
Вмирай за це, поганко чарівна!..»

Казала ти, що не істота вища
Од споконвіку світом править всім

І що природи вічної закони
Керують смертю і життям земним.
Святої віри в серці ти не мала,
На розум тільки покладалась свій,
Вмирай тепер! Нехай тебе од смерті
Рятує той хвалений розум твій!»
Кепкуючи, жорстокі темні люди
Гіпатію до храму притягли
І кинули скривавлену, нечулу
На мрамуровім білім вівтарі.
І хтось ще ціпком її ударив...
Останній стогін вирвався з грудей,
І мертва вже вона тепер лежала
Серед отих озвірених людей.
Хоч мертва, та прекрасна, як і завжди,
Покинута на білім вівтарі,
В шматованій, скривавленій одежі
Вона лежала, наче уві сні.
Розкидалось поплутане волосся,
Квітки пом'яті ще в йому цвіли,
А вкруг обличчя мертвого проміння
Вінцем золотистим ніжно так лягли.
А ті, що так її убили люто,
Тепер стояли смутні і бліді,
І мимоволі з острахом і дивом
Дивились в очі мертвії її.
І чулось їм, що жертва та даремна,
Що вбито тільки тіло молоде,
А дух живий довіку буде жити
І слово правди людям доведе.

ПОХОРОН

Чуєш — в селі за рікою ясною
Піснею дзвін там лунає сумною,
Дзвін похоронний, тяжкий...
Глухо і тихо удари сумні ті
Тонуть в далекості, сяйвом повиті
В хвилі проміння легкі.

Чуєш? — бринять похоронні там співи.
Це ж той апостол трудової ниви,
Чесний робітник спочив...
Довго дорогою йшов він тяжкою,
Довго він кров'ю, сльозою гіркою
Рідную землю мочив.

Південь палив його сяйвом пекучим,
Вітер морозив диханням тим злючим,
Дош його з хмари мочив.
Хугою хатку кругом замітало,
Градом на ниві весь хліб вибивало:
Тяжко він вік свій прожив.

Скільки стерпів він міцною душею,
З долею скільки боровся своєю!..
Хай же в могилі тісній
Він одпочине під тихії співи,
Славний апостол трудової ниви
В нашої країні сумній!

ІЗ ЦИКЛУ «НАД ЧОРНИМ МОРЕМ»

* * *

Темная скеля схилилась над морем,
В воду прозору вона загляда...
Море не б'ється, ласкаво, покірно
Скелю цілує холодна вода.

Ніжно цілує і тихо шепоче
Повні кохання принадні слова...
Слухає скеля і сумом пекучим
Душу її од тих слів укрива.

Знає, не довго ласкавее море
Буде каміння її цілувать,
Враз залютує, заб'ється сердито,
Кинеться дико її руйнувать.

Сумно схиляється скеля над морем,
Слухає мовчки принадні слова,
Жалем пекучим і сумом безкрайнім
Душу її од тих слів укрива.

* * *

Скотилася зірка із неба —
Чи впала у море вона?
Питаюся в моря: де зірка?
Та хвиля мовчить таємна.

Мовчить і гойдається стиха,
Не хоче одмовить мені.
Чи, може, там зірки немає
В безодній морській глибині?

Де ж ділась та зірка ясна?
Даремо мій погляд шука...
Питаюся в білої чайки,—
Та й чайка не слуха прудка.

І я засмутилась відразу:
Чомусь мені зірки шкода;
Згадалось чомусь, що так хутко
Проходить весна молода.

КОЛИ ДУША ТВОЯ ГОРИТЬ

Коли душа твоя горить огнем страждання,
І груди давлять сльози потайні,
І хочеться тобі комусь з тяжким риданням
Свої чуття всі виявить смутні,—
Мовчи тоді, бо знай, що сліз кругом доволі
Пекучих і гірких є в кожній людській долі.
Коли ж в душі твоїй прокинеться відвага,
Надія світла в серці зацвіте,—
То не мовчи: потрібна всім смутним розвага,—
Іди до їх, їм розкажи про те.
Хай будуть сховані в тобі твої боління,
Та світять другим радощів твоїх проміння.

Меланія Була

Меланія Була народилась в Галичині в сім'ї священика. Вчителювала в Тростянці і Грабові Долинського повіту на Станіславщині. Захоплювалась різьбярством. Друкувалась в «Літературно-науковому віснику». Померла на початку 30-х років, похована в Грабові.

ІЗ ТЕКИ СІЛЬСЬКОЇ УЧИТЕЛЬКИ

Пролог

Прийміть книжку ту маленьку, що вам посилаю!
Що в ній много горя, смутку? — даю те, що маю.
Де є квітка, то зів'яла, а терне ціліське;
Втіхи мало, горя много — то жите сирітське.

Прийміть її або киньте, се мені байдуже;
Лиш той мене зрозуміє, кому тяжко дуже.

I

Моя школа у садочку, із трьома вікнами;
В мене тихо, і лиш тужу до своєї мами.

В мене тихо, спокійненько, як у божім храмі,
По молитві і по школі думки шлю ік мамі.

Я вітаю її рано: «Добрий день!» — їй кажу,
І у вечір посилаю «Добра ніч!» як ляжу.

Я, матусю, все з тобою в думці пробуваю
І, плачучи за тобою, про тебе гадаю.

II

Попрощала я вас, любі,
Попрощала вас!
Пішла в чужу стороньку,
Та в недобрий час.

Не взяла собі нічого,
Тільки тугу й біль,
Тільки запах лісів рідних,
Спомин рідних піль.

Там матуся старенькая
Сама наріка:
Її днина сумненькая,
А моя гірка.

Я працюю в гіркім поті,
День за днем летить,
Та не маю хвили втіхи,
Щоб душі спочить.

А коли на світ настане
Неділя свята,
То подвійна туга важко
На мене зліта.

Люди з церкви повертають,
Весело усім,
Тільки мене всі минають,
Бо чужая їм.

Нема кому пригорнути
Голову на груди,
Нема при кім виплакаться —
Мамочко, прибудь!

Нема мами, нема дому,
Світ, як дикий бір,
Тільки горе в ньому вие,
Мов неситий звір.

Ой уже ж той звір неситий
Все мені пожер,
Чим втішалась, в чім кохалась:
Батенько умер,

А за ним Михась мій милий
Голову склонив
І мене на працю й горе
Самую лишив.

* * *

Сльози мої, жалі мої,
Мої побратими,
Як же тяжко з вами жити
Між людьми чужими!
Вийду вечір понад річку,
На дно подивлюся:
Плине жите тяжко в мурах,
Хіба утоплюся!..

Дасть бог ранок, а сонечко
В грати заглядає;
Воно лише, воно одне
Мої муки знає.

Чим я була, та що і я
Колись батька мала;
Лиш мене гіркая доля
В монастир загнала:
Кожний ранок у келії
Сльозою вітаю;
Перейде день, нею вечір
Постіль я зрошаю.

А як голову приклоню
На постелю свою,
Вона мені пригадує
Матусеньку мою,
Як вона мене любила,
Як гірко сплакнула,
Коли мене на прощання
До грудей горнула.

Марія Виноградова

Марія Олександрівна Виноградова друкувалась під псевдонімами Козачка, Маруся Полтавка. Народилась в 1878 р. на Харківщині. Друкуватись почала в 1901 р. в «Літературно-науковому віснику». Спочатку переклади, пізніше — оригінальні твори, що відзначались соціально-загостреними темами, глибоким демократизмом. Її твори публікувались також в «Буковині», «Розвазі», «Українській музи». Багато поезій Виноградової написано під впливом революційних подій 1905 року. Зверталась поетеса до мотивів Горького — переробила його «Пісню про Сокола» («На позичений у Горького мотив»), перекладала твори: «Макар Чудра», «Міщани». Вдавалась також до переспівів І. Нікітіна та поета, революційного народника П. Якубовича.

Дата смерті невідома.

ЗІСЛАНОМУ БОРЦЕВІ ЗА РОБІТНИЦЬКУ СПРАВУ

Дивлюсь я на тебе, приборканий орле,
Та й думаю думку свою:
Чи є ж то на світі яка-небудь сила,
Щоб силу зламати твою?

Чи можуть кати такі змислити муки,
Которих би ти не стерпів
І їм поклонився? Все стерпиш, могутній,
Та згідно смієшся з катів.

Тебе розлучають із тим, кого любиш,
За кого дать душу би рад...
Але хоч їх муки і рвуть твоє серце,
Для них ти не звернеш назад.

Тебе, наче дикого звіра, ганяють,
В тюрмах, казематах гноять,
Але за братів своїх бідних, незрячих
До смерті ти будеш стоять.

За людські права, за братерство, за рівність
Життя молоде віддаєш!
До віку не згодишся ти із урядом,
Пред ним голови не зігнеш.

Вловили тебе супостати прокляті,
В неволю тяжку завдали, —
Та гордую силу твою молодую
Зламати нічим не змогли.

І в зсилці, так само, як перше на волі,
Навчаєш ти темних людей
З катами боротись, і сієш так само
Ти зерна великих ідей.

Настане година, зростуть тії зерна
І плід свій жаданий дадуть:
Устануть раби, і розіб'ють кайдани,
І вільними грудьми зітхнуть.

З ПРИВОДУ РОЗРУХІВ

Знов ляска нагайка, знов шаблі бряжчать,
Знов лесь неповинная кров.
Над краєм нещасним знов стогін луна —
Бенкетує тиранія знов.
Бенкетуйте, кати! Бенкетуйте бучніш!
Хай луна розливаєсь по світу!..
Чим гучніш ваш бенкет, то тим швидше
проснесь

І устане народ недобитий.
Встане він проти вас, як один чоловік,
Віковії зламає кайдани,
І за муки свої, за образи тяжкі
Він сторицею 'ддасть вам, тирани!

ПЕРЕД СВІТОМ

Стогнала і дико ревля хуртовина,
У темному лісі вовки завивали
В ту темную ніч, як невольницькі руки
Колиску мою колихали.
Година жадана уже наближалась:
Ніч одна минула — і світло засяло,
Не стало неправди, образ безодвітних,
Невольництва й панства не стало.

Але перед світом ще пуги лящали,
Ридання ще й стогін лунали...
Не співи веселі — недобрі бажання
Я чув, як мене колихали.
Батьками моїми ображені люди
Малого мене проклинали:
«Бодай не зазнало ти щастя ніколи,
Бодай ти загбло! — казали. —
Бодай тебе сонце не гріло у літі!
Хай місяць для тебе не світе!
Лиш тяжкі образи та гірка неправда
Тебе хай стрічають у світі!»
Проклята неволя давно вже минула,
Невольницька клятва на мні ще лежить —
І сонце не гріє, місяць не світить,
І серце від злої образи болить.
І все мені сниться: реве хуртовина,
У лісі вовки завивають,
А темною ніччю невольницькі руки
Колиску мою колихають.

НА ПОЗИЧЕННІ У ГОРЬКОГО МОТИВ

Давно яюсь — ще я малою була —
В яру у печері сову ми вловили;
Погралися трохи, а потім її
У яр із печери пустили;
На сонце пустили. Проміння ясне
Сердешну сову засліпило:
Не бачачи світла, летіла вона

По яру, ламаючи крила,
Б'ючись головою в його береги...
Удариться, бідна, заб'ється,
Зомліє на хвилю і знову летить,
А кров в неї з ран так і ллється...
І довго по яру літала вона,
І вибилась зовсім із сили,
Поки якийсь затишний, темний куток
Сердезі знайти пощастило.
Побита, скалічена, бідна сова
Сховалася в темну щілину,
Чекаючи смерті собі, кленучи
Оту нещасливу хвилину,
Що діти її у печері знайшли
І з півтьми на сонце пустили;
Кленучи проміння зрадливе, ясне,
Що очі її засліпило...

Пригода ця давня, забута давно,
Тепер мені знов пригадалась,
Бо й я, як ота бідолашна сова,
У пазурі долі попалась.
Зрадлива до мене в печеру прийшла,
Де я хоч і щастя не знала,
Та й горя не знала, а так, як сова,
Жила, у півсні мов дрімала.
Зайшла у печеру і раптом мене
З півтьми та на сонце шпурнула.
«Лети-но до сонця, моє совеня! —
Мені, сміючися, гукнула. —
У тебе є крила». І справді нараз
Почула у себе я крила, —
Аж дух захопило од щастя мені,
Стрілою я вгору злетіла —

«До сонця! До світла!» Та сонце ясне
Мене, мов сову, осліпило...
В глибоку безодню я впала з-під хмар,
Побилась, скалічила крила,
Гарячою кров'ю уся облилась...
Та долі своїй не хотіла
Одразу скоритись... Навіщо ж мене
Вона із півсну розбудила?
Нащо я побачила сонце ясне?
Щоб знову в печеру сховатись
І там животіти в півтьмі у півсні?
Не варт би тоді й прокидатись!..
Ні, ні! Я побачила сонце ясне,
Я високо вгору злетіла, —
І знову в печеру сховатись?! — Ні,
Так жити, як перше, несила...
«До сонця! До світла!» Зриваюся знов...
Та вгору злетіти несила...
Кров ллється із ран, світ тьмариться в очах,
Не держать поламані крила...
Впаду на каміння, ще дужче поб'юсь, —
Ридаю і б'юся в розпуці...
І знову зриваюсь, і падаю знов...
Не бачу кінця своїй муді...

* * *

Роби й роби! Хай ниють хворі груди,
Хай опускаються в знесиллі руки,
Хай світ в очах тьмариться од втоми,
Хай серце в грудях крається од муки —

Роби й роби! Бо що кого обходе,
Що ти втомилась, хочеш одпочити,
Що власне горе сили одбирає —
«Найнявсь — продавсь»,
тож мусиш ти робити.

Роби й роби од ранку і до ночі,
Роби невтомно в будень і неділю...
Одна утіха — праця та надсильна
Тебе положе швидко у могилу...

З П. Я.

* * *

«Чи не час, брати, нам одпочити?
Темно скрізь, не видно маяка...
У душі воруються прокляття,
Опускається слаба рука.
Сил нема... Немає більше волі...
Кидай весла!.. Стерном хвиля грає,
Ми даремно кричимо од болю...
Кидай все!.. Хай човен помирає!..»
Так не раз ми в боротьбі стогнали,
Як ізмучених лишала нас любов,
Але завжди в серцеві палкому
Нові сили прокидались знов.
Скільки раз нам опускались руки
І боротьби ми покидали поле,
Але завжди знову йшли на муки,
Знов боролись сміло ми за волю.

Піднімали знову прапор правди,
Знову сяли у душі ті слова,
Од которых дужче серце б'ється,
Віра і завзяття ожива.

* * *

Цю ніч мені снилось — в далекім краю
Заплакану бачив я неньку свою.
«Чи я тебе, сину мій любий, діждуся,
Чи то ж неутішна й в труну положуся!
Ось глянь лиш на мене, мій синочку милий,—
Од горя дочасно я вся посивіла.
І вдень, і у пізню нічну годину
Мені твої муки ввижаються, сину:
Ввижається — пута бряжчать на ногах,
І сум нерозважний в примерклих очах...»
Та вже і надіятись, мабуть, шкода!..»
— Голубонько, мамо! Коли б моя сила,
Все в світі оддав би, щоб ти не тужила,
Коли б не одно — три життя коли б мав,
Тебе щоб утішити, всі б їх оддав...
Свою ж живу душу не можу продати:
Сама б мене сином зреклася ти звати... —
І хлинули сльози у неньки з очей,
І вирвався стогін тяжкий із грудей.

* * *

Не для мене вони, пишні квіти, цвіли,
Усі чари весни не для мене були:
З неба місяць ясний не для мене сяв,
Соловейко в гаю не для мене співав.
«Злоті сні юних днів» не для мене були,
Молодії літа мої марно пройшли.
Кращі літа пройшли на роботі чужій,
Між чужими людьми, у самоті сумній.

* * *

Чує серце, чує воно волю,
Воно чує: кайданам кінець...
Руки вільні обіймуть ось долю,
Розламають колючий вінець!

Ой до гурту ж, до гурту, братове,
Зрозуміймося любо й підєм
Як один! — життя радісне, нове
Там за лихом суспільним знайдем.

Там цілунки весни молодої,
Там всі чари вона розлила
Від розмови злотої отої,
Що від сну нас так міцно звела!

Так збирайте ж до гурту. Бо краще
Горда смерть, ніж життя у кайданах!
Ворогів ми підгорнем під ноги,
І весна залунає на струнах!..

І той день, у який залунає,
Буде святом щороку повік:
У той день у піснях спогадає
Всіх нас рідний, новий чоловік.

І на наші квітучі могили
Будуть сипать цілунки, вінки,
А із уст запальних, вільних, ширих
Будуть литись промови лункі!

17 квітня 1905 р.

ОРЕЛ

В блакитних небесах орел купався —
То виринав, то потопав...
Ввесь світ йому, здавалось, дивувався,
Йому усмішкою сяв!

А він розправив дужі крила,
Все ними б'є та б'є в блакить, —
В йому-бо кров заговорила,
В йому огнем-бо міць горить!..

— На волі жити і літати,
Любов до волі викликати! —
Він прокричав і знов полинув,
В блакить бездонную полинув!

ДО ЗІРОНЬКИ

Лесі Українці

Ой зіронько, зоре ясна —
Світу любий, говорливий!
Чом блиснеш раз міцно, красно,
Вдруге ж сяєш так журливо?

Невже правда тому буде,
Що на крові свого брата
До справжнього добробуту
Мусять люди припливати?..

Так немовби ти питаєш.
І дивлюсь на тебе, зоре,
І в моїй душі лунає
То снаги з на ціле море,
А там... серце стогонає!..

Світу, світу мій ти ясний!
Чом ти сяєш так тужливо?
Ні! Блисни, зоре прекрасна,
Знов так сильно й чарівливо!

О НІ, НЕ ТЕ!..

О ні, не те, не те хотіла я сказати!
Як міг мене отак ти зрозуміть?
Хіба ж за те тебе я винувачу,
За те корю, що перестав любити?

Я не кажу, що се мені байдуже,
Лукавити не буду, адже ж знаю,
Що серцеві любити не накажеш...
Я не за те на тебе нарікаю.

Ні, больно, що зо мною ти лукавив,
Що просто не сказав, коли немила стала,
Що ти себе неправдою понизив...
Чи ж ти забув, що я тобі казала:

«Я путами твоїми бути не хочу,
Я світ тобі не хочу зав'язати;
Я знаю, ти мене розлюбиш, і не буду
Я вічного кохання вимагати.

Від тебе тільки одного жадаю,
Щоб завше щирим був ти ізо мною,
Коли розлюбиш, — скажеш мені прямо,
Й ми приязно розстанемось з тобою».

О, чом же, чом же не зробив ти того?
Нащо лукавством душу осквернив?
В душі моїй поважання до тебе,
А разом з тим любов нащо ти вбив?..

ДУША БОЛИТЬ

Душа болить, горить огнем пекельним,
І серце в грудях крається від болю...
Мов блискавка мелькнуло й зникло щастя,
І знов сама я, як билина в полі.

Сама! Сама!.. Хай від тяжкої муки
Мій розум в'яне і душа німіє, —
Кругом чужі, ніхто не порятує...
Чужі усі! Ніхто й не пожаліє.

О, як же тяжко! Боже милосердний,
За що, за віщо мушу так терпіти?
За гріх який? О боже, глянь на мене
І смерть пошли, бо сил немає жити!..

ТИХО, СЕРЦЕ!

Тихо, серце, не рвися, не плач!
Не допоможеш уже все одно,
Та й до горя, до всяких образ
Ти ж, здається, привикло давно...
Ти ж, здається, привикло давно
У самоті терпіть і страждать...
Чи ж не сором тепер пред людьми
Свої муки, свій біль виливать?
Чи ж не сором в них викликать жаль,
Співчуття їх, їх ласки зазнать?
Де ж та сила, та гордість твоє,
Що ніщо не могло їх зламать,
Що усі дивувалися їм?
Чи зломила завзяття твоє
Вкрай остання образа тяжка,
Безталаннее серце моє?
Але ж тихо, не рвися, не плач!
Хоч остання образа ота
Й тяжча всіх, що ти знало коли,

Бо вразила милого рука, —
Від милого руки і пуста
Навіть рана шалено болить,
А не то, що така, як твоя...
Мусиш, серце, ти мовчки терпіть.
Свої муки, образу свою
В собі мусиш глибоко сховати,
Щоб людського жалю й співчуття,
Котрі гірші образи, не взнать...
Тихо ж, серце, не рвися, не плач!
Не допоможе уже все одно —
Не загоїш ти рани слізьми...
Та й терпіть ти привикло давно...

* * *

Ой минула весна моя,
Непишна, некрасна,
Вже настала хмарна осінь,
Осінь передчасна...
Та не того мені шкода,
Що осінь настала,
А того, що і весною
Сонця бракувало...

Марійка Підгірянкa

Під таким псевдонімом друкувала свої поезії Марія Омелянівна Ленерт-Домбровська. Народилась 29 березня 1881 р. в прикарпатському селі Білі Ослави на Станіславщині в сім'ї лісничого. Склавши екстерном іспити у Львівській учительській семінарії в 1900 р., почала трудову діяльність і сорок років працювала сільською вчителькою у найбільш віддалених гірських місцевостях. Одночасно активно займалась літературою. Починаючи з 1904 р., друкувалась в багатьох виданнях, поетичних антологіях: в «Літературно-науковому віснику», «Дзвінку», «Українській хаті», «Світі дитини», «Жіночій долі» та ін. В 1908 р. вийшла збірка її поезій «Відгуки душі». Багато писала віршів для дітей, які вміщались у читанках, букварях, шкільних хрестоматіях. В 1926 р. окремим виданням вийшов «Збірничок віршів для дітей».

Останні роки поетеса жила в с. Рудне біля Львова, друкувалась в журналі «Жовтень». Померла 20 травня 1963 р., похована у Львові.

КОЛОМИЙКИ

I

Ой із гори, з верховини дує вітер, дує —
Чогось в мене, моя нене, серденько банує.

Чогось в мене, моя мати, вміває серденько,
Та як лише стане грати сопілка дрібненько.

Сопілочка грає, грає, як би була срібна;
Але ж бо ся виливає коломийка дрібна.

Але ж бо то лине, лине, але ж бо то тужить;
Чогось в мене, моя нене, болить серце дуже...

II

Та як тая сопілочка заграє, засвище,
Здає ми ся, товаришу, що родина ближче.

Та як тая коломийка задзвонить в сопілці,
Здає ми ся, товаришу, що пасемо вівці.

Вітер віє, сонце сяє, овечка пасеся,
А сопілка виграває, а голос несеся.

III

Звідси туга, звідти друга, звідтам жалі-жалі;
Лишу, лишу верховину, а сам піду далі.

Ото-сь мене, моя мати, плакала, ховала,
Щоби-сь мене, моя мати, у жовніри дала.

Ото-сь мої кучерики змивала у руті;
Впадуть панам попід ноги кучерики круті.

Впадуть панам попід ноги, застелять підлоги,
Вже не будеш, моя мати, кучерів чесати.

IV

А як будеш, моя нене, слати лист до мене,
Пиши його пером срібним, писаннечком
дрібним.

Засій його, моя нене, писаннем, як маком,
Посилай'го, моя нене, чорноперим птахом.

Посилай 'го із вітрами з гори на долину,
Розпиши ми словечками рідну верховину.

Розпиши ми ялиною, та й полониною,
Розмалуй ми овечками, та й ще смерічками.

Най ліщина росов плаче дрібненько,
дрібненько;
Най Черемош реве, скаче — ненько ж моя,
ненько!

А я буду лист читати, слізьми обливати,
Та й родину споминати — мати ж моя, мати!

V

Насіяла дівчинонька в городчику руті
Та для того легініка, що пішов в рекрути.

До схід сонця посіяла, вечір підливала
Та для того рекрутика, що його кохала.

Ой ти руто, моя руто, розрослася круто;
Пішов милий у рекрути, за нього не чути.

Пішов милий у рекрути, та й там ся забавив,
Біле личко, чорні брови на бога оставив.

Було мене, мій миленький, саму не лишати,
Прийшли рано в неділеньку від багача свати.

Каже мати руку дати, ручники готові —
Сиві очі, чорні брови, бувайте здорові!

VI

Сіяла я конопельки та густо, гей, густо,
Вишивала ручниченьки та пусто, гей, пусто!

Я ручники тонко пряла, шовком вишивала,
Миленькому готувала, нелюбові дала!

СПІВАНКИ

Попід гору стежечка,
Попід ліс,
Туди мої співанки
Вітер ніс.

Гей, веселі співанки,
Пишний май,
Вилилися радощі
Через край.

А вже тую стежечку
Сніг припав,
А вже мої жалощі
Жаль приспав.

Де ж ви, мої співанки?
Де ж мій рай?
Вилилися жалощі
Через край.

ВЕЧІР

Чорніє смерека,
 мовчить,
Зірничка далека
 блищить —
То злото зірничка
 пряде,
Тихесенька нічка
 іде...
Хвиля легко дише
 в імлі,
Лист вітрець колише
 у сні,
Явір ся схиляє
 в саду;
Сопілочка грає:
 ду-ду...

Сопілочка дзвонить,
 як чар,
Вітрець звуки гонить
 у яр,
І звук в тихій тузі
 летить,
Аж калина в лузі
 тремтить.

* * *

Схилилися верби в дебри,
А ті буки в гуки —
Гей, нащо ми розійшлися
На жалі, на муки?!
Схилилися верби в дебри,
А явори в яри —
Кохалися, як голуби,
Розійшлись, як хмари.
Схилилися верби в дебри,
Тополі по полі —
Шукалисьмо, мій миленький,
Золотої долі.
Заступила чорна хмара
Долю золотую,
Не бачимось, мій миленький,
Через хмару тую.

* * *

Що роблю я, що я дію?
Письмом дрібні листки сію,
І сльозами поливаю,
І з вітрами посилаю.
Посилаю в гори сині
Та й складаю в полонині
Вівчарикам у сопілці,
Що зганяють білі вівці.
Вівчарики в дудки грають,
Мої смутки вигравають,
Виливають сльози дрібні
З сопілочок своїх срібних,
А вітронько поливає,
Дрібні сльози розвіває
Та крутими стежечками
За білими овечками.

СНІГ ПОРОШИТЬ

Сніг порошить тихі ночі,
Сніг цілує мої вії...
Може, то лише цілунки
Такі білі та дівочі,
Що закрили мої очі
Чаром давніх літ?

Сніг пилинок сипле рої,
Дрібні зорі, срібні перли.
Може, то лиш слова твої,
Що невимовлені вмерли...

Може, то лиш слова твої
Сріблять мені світ?

Сніг порошить, лік приносить...
Стою, тону в срібних хвилях,
Замкну очі... мить — і... досить
Пестошів твоїх...

Сон за дійсність стати мусить,
За бажання тільки туга...
Слова твої світ заглушить,
Поцілунки візьме друга...
Ах, порошить сніг...

* * *

Іду я в чар діброви
У дні весни осяйні,—
Калина мені мовить
В великій дивній тайні:
Ось зроджу в день жагучий
Ягід своїх рубіни.
Прилине птах співучий
З південної країни.

І за казки чудові,
За піснь палку кохання
Ягоди рубінові
Віддам всі без вагання.

.....
Іду я в сум діброви
По трав шовкових жмутку,
Калина мені мовить
В великім дивнім смутку:

Красою я сіяла,
Ягід червоним жаром,
Милого птаха ждала,
Та ждала його даром.

А ворон на скель збочу
Впив в мене очі млісні,
І взяв красу дівочу
Без казки і без пісні...

МОЯ ДОНЕЧКА

Є в мене кохана донечка
В далекій стороні —
Ті очка — два сині сонечка
Все мерехтять мені.

Далеко за горами-водами
Від мене, любко, ти;
Якими ж стежками-бродами
До тебе перейти?

Птиць гомін гуде дібровами.
Де ж, пташко, твій щебет?
Якими ж піснями-мовами
Твій приманити лет?

Як нічка у мряку вгорнеться,
Сперловіє простір,
Я лину, як сиза горлиця,
У той далекий двір.

Я лину під хмарок смугою,
Мотаю пасма снів,
Встеляю доріжку тугою,
Питаюся вітрів.

Питаю, де моя донечка,
Де мій весняний цвіт,
Де мої два ясні сонечка,
Два сині, мов блакить.

Я лину і не вертаюся, —
У мріях шлях плыве;
І, може, все ж допитаюся,
Де донечка живе.

Схилюся до віконечка,
Що в сумерках мигтить,
Цілую два сині сонечка,
Два сині, мов блакить.

Христя Алчевська

Христина Олексіївна Алчевська народилась 16 березня 1882 р. в Харкові в родині педагога Х. Д. Алчевської. Вчилась у Харківській жіночій гімназії, на вчительських курсах у Парижі, пізніше — в Харківській художній школі. В Харківській гімназії викладала французьку мову. В 1904 році Христя Алчевська познайомилась з Ольгою Кобилянською; знайомство переросло в сердечну дружбу на довгі роки.

Писати почала в 1905 р. Твори її публікувались в журналах «Рідний край», «Літературно-науковий вісник», «Українська хата», альманахах «З неволі», «Терновий вінок», декламаторі «Розвага», поетичній антології «Українська муза» та ін. Видала збірки поезій «Туга за сонцем» (1907), «Сонце з-за хмар» (1910), «Пісня життя» (1911), «Вишневий цвіт» (1912), «Пісні серця і просторів» (1914), «Моему краю» (1914),

«Встань, Сонце!» (1916), «Пробудження» (1917). Писала також прозові і драматичні твори, перекладала з інших мов. Після Жовтневої революції жила в Харкові, працювала в Міністерстві освіти, викладала українську і французьку мови.

Померла в Харкові 27 жовтня 1931 р.

* * *

Гей, на бій! За нами стануть
Всі зневолені люди...
Забезпечен час свободи,
Бо т а к и х багато буде!

Ой на те ви не вважайте,
Що проллються ріки крові:
Крізь горнило сліз гарячих
Ми простуєм до любові —

До братерства, до єднання,
Проти тьми й неволі злої
В сяйво волі золотої
Без рабів, без панування!..

1905

* * *

Співайте пісні голосніш,
Будіть думки про волю!
Тоді ми встанемо міцніш
За кращу братню долю!

Кричить про Сонце золоте,
Що зійде над братами!
І ми певніше за святе
Поляжем головами!
Приспите годину навісну:
Морози серце нудять.
Надії будять в нас весну,
Події — помсту збудять!..

ВОЛЯ

У муках болю, в борні за долю
Вона іде!
Вона іде і дуків буде:
«Вставайте, дуки, закуті люди
На вас ідуть!..»
То помста неба, їм волі треба,
Їм хліба дай!
Здригніться ж, дуки: труджені руки
До вас здійнялись і простяглись,
Загримів спів:
Гей, смерть сваволі, жадана Воле,
Звелич рабів!

* * *

«Що то за люди, голубонько мамо,
Идуть і співають у сірій юрбі?..
Ясні надії в очах їх палають,
Древко корогви червоне стискають

Руки, потомлені в праці й журбі...»
«Донечко мила. То — чеснії люди!
Довго страждали вони у ярмі,
Й спала з очей їх неправди полуда:
Воля закована вбогого люда
Встала з кайданів у темній тюрмі!»
«Ой моя нене!.. Та що ж це твориться?..
Глянь... вони впали... (чи то ж мені
сниться?)

Мамо!.. Влучили борців за свободу!..
Тих, що життя все за волю поклали,
Тих, що всім людям про сонце співали
Й душу так широко віддали народу!..»

ПІСНЯ ЖИТТЯ

Жити — се знати, се правдоньку чути,
Се сонцю всміхатись, боротись зі злом,
Се серцеві й думам не дати заснути,
Се здирству й неволі не бити чолом.

Мертві й бездушні, що з благом не в згоді,
Ви злі і нікчемні, ви всі хробаки,
Ви смерті і темряві тільки в пригоді,
Ви гасите світло, життя і думки.

Жити — се з моря глибокого пити,
Гірке коштувати, пить щастя до дна,
То серцем до сонця палкого стреміти,
Кайдани скидати, не відати сна.

ЛІТНІ ПІСНІ

I

Ясний сокіл серед степу
На простори поглядає
І угору дужі крила
Гордо й весело здіймає:

Гей ви, браття-соколята,
Прилетіть до мене, милі,
Ми полинемо на волю,
Де морські гуляють хвилі,

Запитаємося в моря,
Звідки в нім береться сила,
Та розвієм ту недолю,
Що наш край занапастила!

Ми з бурхливим Чорним морем
Побратаємося в полі,
Темну пітьму розруйнуєм,
Всім здобудем сонця волі!..

II

На білу хатоньку мою
Сріблястий місяць з неба сяє
І тихо-тихо так слова
До мене нишком промовляє:

«Ой чом так журиться твій край,
Сховавшись в верби кучеряві,

І гублять рясно перли сліз
Садки вишневі, квіти мляві.

В найкращі вбирає квітки,
Сумує бідна Україна,
Немов то гарна й молода,
Що плаче в затишку, дівчина?..»

— Ой не питайся, не дивись,
У хмари, місяцю, сховайся,
Над краєм вбогим зажурись
І кращих днів не сподівайся:

Ще довго слізонькам текти
У море горя й неспокою,
Вкраїні довго хрест нести,
Народу знатися з журбою.

III

Забуті... обдерті, в старенькій свитині
Сумними степами ідуть кобзарі;
Незрячі, вони про свободу співають
І сонце вітають на ранній зорі.

Під хатнім віконцем, в садочках вишневих
І в панства лихого на панськім дворі,
І в дощ, і зимою засліплені снігом
Розшуковують правду їх очі старі.

Шукають сліпії і бачать те світло,
А зрячі і досі його не знайшли:
Мордують убогих, знущаються з волі,
В неволю і слово, й людей оддали!..

Так чом же їх помста огненна не спалить?
Чом з неба не вб'є їх караючий грім?
І сонце велике й хороше свободи
Не зійде над краєм коханим моїм?..

* * *

Гомоніли люди:
«Та що з того буде?!»
Гомоніли люди:
«Ми вже омертвіли!»
Гомоніли люди:
«По степах широких
Вже не встати — спати
Нашій Україні!..»
А Вкраїни доля
З них усіх сміється,
В небесах високих
Горличкою в'ється...

СПОДІВАННЯ

Над просторами линуть зимові пісні,
Згуки смерті, борні й хуртовини
І ховають наш край, ніби вмер уже він,
І пригадують давні провини...

Чи помилують дух, що буяв на степах,
Чи «анафема» гряне свободі?..

Нам байдуже, розтануть зимові сніги —
І тоді скажем смерті ми: «Годі!

Годі з нас насміхатись! Нам жити пора!
Не дзвони у порожній дзвони —
Бачиш, небо сія, бачиш, квіти цвітуть,
Ми не вмерли, і нас — легіони...»

ДО МОЄЇ ХАТИ

Пропала ніч... Зійшло Велике Сонце...
Ось хата рідная старесенька моя...
І день її цілує й обнімає,
І привіта її відродження зоря!..

А скільки літ ти пустою стояла,
Німа й холодна вся, неначе та сова;
І волі так все ждала, ждала, ждала
І мов журилася, що правдоньки нема!

Тепер тебе, хатино, не пізнати:
Воскреслий рідний люд у тобі гомонить,
Неначе байрак теплою весною,
Немов ота ріка, що весело шумить...

І я стою й дивлюся, як просвіта
Мов сонце яснее всім душу зогріва,
І воля звідусіль весняний шум зрива,
Як вітер той, що скрізь гойдає-віти...

17. III 1917

* * *

Свобода йде! Свобода йде!..
На крилах в'ється і летить,
Теплом в обличчя віє нам,
Співа, сіє і шумить..
Та се ж Весна! Та се ж Весна!..
Обійми ширше розкривайте,
Вітайте волю голосніш,
Шуміть, радійте і співайте,
Любіть всіх дужче, ніж раніш,—
Як сонця жар, що в небі сяє,
Як степ безмежний — цю весну,
Як волю — вітер, що бує,
Що хилить жито на лану...
Любіть людей! Любіть людей!..

Харків, 18. III 1917

ДО КОБИЛЯНСЬКОЇ

Лебеді білі над морем летіли,
Над морем безкраїм до теплих країв;
Лебеді з сонцем еднатись хотіли,
Кричати про волю, про любих братів;
Срібнії хвилі на морі здіймались,
Бажали піднятись у ясну блакить,
З променем сонця палким обіймались,
Світилися радістю, щастям в ту мить...
Люди тих лебедів всіх постріляли,
Надії закинули в хвилі життя,

Мрії і думи мої осміяли,
До сонця спинили нове вороття...
Ти ж привітала ті мрії забуті,
Душею тужливою їх обняла,
Серцем зогріла і смутком окуті
Ті думи нещасні до світла взяла.
Знов за тобою вони полетіли
До ясних надій, і краси, і пісень,
Струни нового життя забриніли,
Рожевий зайнявся на обрії день...

ДАЛЕКО, ДАЛЕКО...

Далеко, далеко від рідного краю,
Де море південною нічною зітха,
Та де не знайду я бажаного раю,
Самотність розлуки на мене чека.
У місяця світлі чинара дрімає,
І сняться їй звільна рожеві сни,
О зглянься на неї, як палко бажає
Вона тебе бачити в царстві весни!..
Спить нічка над степом: далека дорога,
На неї ллють промінь холодні зірки;
Душа щось сумує, щось плаче небога:
О хлопче коханий, озвися, де ти!..

* * *

Душа — се конвалія ніжна,
Сокрита у темному лісі;
В ній мрія таїться кохана...
Для неї вона й розцвітає
Нікому незнана...

Душа — се безсилая квітка,
Що пахощі лле, але гине,
Що з тихого смутку зав'яне...
І в лісі ніхто в оту пору
На неї не гляне...

* * *

Хмари-думи ходять над горами,
І співають в лісі, плачучи, ялини,
Бо їх холод кута гірськими снігами.
Хмари-думи ходять над горами...
Думи — тихі, сповнені співів,
Неземних, високих, змінюють тумани
І пливуть далеко, повнії замірів,
Думи гірські, сповненії співів...
Хмари — сизі, владарі гармоній.
Від людей далекі, золотом откані,
Чом не чуть вам горя в співові симфоній,
Хмарами — сизим, сповненим гармоній?
Там он... сосни тихо плачуть — гинуть,
І замерзлу землю сніг довічний криє,
А байдужі хмари десь у далеч линуть.
Хмари, гляньте! — там ялини гинуть!..

ПІСНЯ ЛІЛІ

Я — лілія біла... Мене в самоті
Думки обступають, мов квіти оті,
І плачуть... І місяця сяйво смутне
Кохає, й цілує, і пестить мене.

Я щастя не знала... Журливі пісні
Мене колисали у тихому сні,
І сльози блискучі, мов чистий алмаз,
По одній котилися з піснею враз.

Я ліс покохала... Він смутно мовчав;
Він тільки гру сонця удень помічав,
Тоді він хитався і щось шепотів,
А квітки блідії і знать не хотів...

І тому бліда я... і біла тим я...
Квіток обступа мене тиха сім'я,
А я все сумую та смерті все жду
І досі поради собі не знайду.

* * *

Акації білі, таємні розмови,
Повні весняної мрії й любови,
Шемрання тихе в садку...
Шепоче щось тихо, шаліє і хоче
Вії шовкові твої покорити
Зоряній нічці і сну.

Солодкі зітхання і подих кохання,
Й темнії віти тобі говорити
Будуть про любовку палку —
Не слухай речей їх, не слухай любови:
Осінь замінить палкі розмови,
Горе украде весну...

З ЦИКЛУ «ВИШНЕВИЙ ЦВІТ»

Нема тебе — і світло дня згасає,
Згасає сонце золоте,
Журба гнітить, розради дух шукає,
І смуток в серцеві росте...

Нема тебе — і плаче ніч ласкава,
І з нею тихо плачу я,
І перли сліз горять у хвилях става,
І тихих верб задумалась сім'я...

Ти геть пішов — і по вишневім цвіті
Літає тихая жура,
Довкола трави шепчуть розмаїті,
Що мрія білая вмира...

З КРИМСЬКИХ ПІСЕНЬ

НІМФА

Я з піни морської,
Дитина я хвиля,
Блакитного моря
Наївна княжна!
Сія в небі сонце,
Гуля вітерець,
І горнеться хвиля
До людських сердець...
А я все сміюся,
Співаю пісні
І в далі всіх кличу
Прозорі й ясні:
«Гей-гой, моя пісне,
На крилах несись,
Славільна, як вітер,
По морю літай!..
Зі хвилями грайся,
На берег горнись,
У синьому небі
Чайок не займай...
Гей-гой, моя пісне,
Лети, не журись!..»

...Пливе тихий човен,
І Грек молодий
Тим човном керує
І слухає спів;
А хвиля сміється,
Вітає його,

І плеще, і грає
У края свого...
Задумався легінь,
Покинув керму:
Чогось невеселий,
І тоскно йому;
Схилився на весла
І ніби заснув...
І холод смертельний
На нього дихнув...

...На березі весла
Забуті лежать...
А хвилі веселі
Біжать і біжать;
Над берегом тихо
Кружляють чайки,
А море виносить
На нього тріски:
Розбився десь човен,
І Грека нема,
Пустотлива німфа
Його обійма!..

СОНЯШНЕ СВЯТО

Як чайка у небі прудка, білокрила,
Купається думка у сяві дня,
І вітер веселий її здоганяє,
Пустує, сміється, її зупиняє...
А думонька в'ється!..

І море біжить, і співає, і плеще,
І хоче сміятись душа молода,
Бо радість у неї глибоко запала,
Як біла перлина, де синя вода...
О щастя хвилина!..
На горах так вільно і дихати легко,
Безмежна радість у думці буя,
Душа білокрила кигиче, сміється,
І світ на долоньці всі фарби міня,
Кричить він на сонці!..

Людмила Волошка

Людмила Волошка — псевдонім Мороз Людмили Януарівни (замужем Курек) — народилась 30 грудня 1879 р. в с. Розважівці на Київщині. Батько був волосним писарем. Читати навчила її мати, найчастіше читали Шевченка. Поет Микола Чернявський, помітивши у неї поетичний хист, заохочував до творчості.

Друкуватись Людмила Волошка почала в 1905 р. в альманасі «Перша ластівка», який видавав у Херсоні М. Чернявський. Там одразу було вміщено дев'ять творів початкуючої поетеси. Пізніше друкувалась в «Рідному краї», «Світі», поетичній антології «Українська муза», збірнику «Вінок Т. Шевченкові» (Одеса, 1912). В 1917 році в Житомирі вийшла збірка поезій Людмили Волошки «Пісні волі».

Дата смерті невідома.

* * *

Я думала — серце навіки заснуло,
Його мов приспала холодна зима,—
Аж сонечко знов на весну повернуло,
Прокинулось серце — і горя нема.

Засяяло небо красою новою,
Прокинулись думки, душа ожила,—
Полинула в небо, мов пташка весною,
І щастя велике, і долю знайшла.

Зійшло моє сонце на небі високо,
І серце холодне пригріло теплом;
Котись, моя пісне, як річка широка,
Дзвени тільки щастям і щирим добром!

А ти, моє небо, блакитне, широке,
Розкинься ще ширше, ясніше засяй!
Прийми мою душу і думки високі,
Щоб я на хвилину побачила рай!

Щоб в тую годину, як доля зрадлива
Забуде про мене і щастя мине,
Мені ця хвилина прекрасна, щаслива
Світила до смерті і гріла мене;

Щоб в тую годину, як мертвеє тіло
В тісній домовині навіки засне,
Мені це щастя вві сні прилетіло
І серце холодне нагріло моє.

ШЕВЧЕНКОВІ

Сотня літ уже минає
Як слова твої святії
Розійшлись по Україні,
Мов ті перли дорогії.

І в тих перлах-самоцвітах
Є найкращії перлинки:
То слова про тяжку долю,
Долю жінки-українки.

Ти убрав її квітками,
Ти умив її сльозами
І уславив всьому світу
Щонайкращими думками.

Чарівний дівочий образ:
Карі очі, стан тоненький,
Чорні брови, ясний погляд,
Сміх веселий молоденький.

Образ матері святої,
Що дочку її єдину
Пан покриткою пускає,
Оддає в солдати сина;

І дівчину-сиротину —
Не словами, а сльозами,
Батьку славний, незабутній,
Змалював ти перед нами.

І за те, аж поки буде
Україна існувати,
Не забудуть українки
Тебе, батьку, шанувати.

І од пишного палацу
До найменшої хатини
В щирім серці українки
Вдячний спомин не загине.

ЗАКЛИК

Вставайте до вільної праці, брати,
Для щастя, для слави і волі!
Зламалися мури — вчорашні раби
Розбили кайдани сваволі.

Он гляньте:

на сході вже сонце встає,
Святе сонце правди і волі,
І Мати Вкраїна скликає синів
До праці для кращої долі.

Спадає терновий вінець з голови,
І гояться рани криваві,
Складімо ж на чоло їй другий вінець —
Вінець її давньої слави.

Хай висохнуть сльози на смутних очах,
І, вбрана в розкішні шати,
На свято єднання народів-братів
Хай вільна прийде наша Мати.

* * *

Я хотіла б говорити
Не звичайними словами,
Нецікавими, блідими,
А вогнистими стрілами!

Так, щоб кожне мое слово
В людське серце западало
І своїм палким завзяттям
Його наскрізь пропікало.

Я б хотіла бити в дзвони,
Щоб скликать братів до зброї,
Боронити світлу волю
Од погібелі лихої.

Гей! Прокинься, хто спить ледачий,
Прозрівай, сліпий-незрячий!
Навіть мертвий мусить встати,
Щоб за волю міцно стати!

Бо по закутках таємних,—
Чуєш? — гади засичали!
Гріє серце їм надія,
Що не все для них пропало.

І чатують злі примари,
І кують в півні кайдани;
Може, згодом тую волю
Закувати — сили стане.

Станьмо ж, браття, одностайно
І з'єднаймо спільні сили
Так, щоб заходи ворожі
Нас, міцних, не подолали!

І нехай в нас буде, браття,
Завдання й мета єдина:
Між народами-братами
Горда й вільна Україна!

ДІТЯМ

О, як я заздрю, діти, вам,
Країни вольної синам!
Лежить широкий перед вами
Ваш шлях, уквітчаний квітками,—
Батьки вам волю добули,
За вашу долю полягли,
І шлях, що густо ріс тернами,
Своїми щирими руками
Зрівняли, кров'ю налили,
І пишні квіти розцвіли,
Дітки, на крові тій святій,
Хай вічна слава буде їй.
Ростіть же, квіти молодії,
Найкращі здійснились надії,
І легко жити буде вам,
Народу вільного синам.
А нам не довга вже дорога...
І будем ми хвалити бога,
Що вільні віку доживем
І, певне, вільними умрем.

НАРОДЕ МІЙ..

Народе мій, приспаний долею злою,
Прокинься від довгого, довгого сну.
Розбилися кайдани, і вільні народи
Вітають братерства і волі весну.

Як з рівними рівний на свято свободи
Свій прапор високо і гордо неси.
Хай лозунг твій буде: «Братерство
і згода!»

В ці славні, повік незабутні часи.

Ростуть твої діти, і праця велика
Робітників щирих чекає давно,
Незорана нива гуде бур'янами,
І сохне даремне в засіках зерно.

Готуй же плуги, і виходь на роботу,
І добрим зерном борозну засівай!
Зате в нагороду за працю святую
На диво розкішний збереш ти врожай.

І виростуть діти, орли України,
Достойні внуки славетних дідів,
І слава повстане, що спала ганебно
На протязі довгих і тяжких віків.

ОСІНЬ

Ніченька темная, нічка холодная
В серденько сум наганя;
Мрії веснянії, ніченьки зоряні
Холодом сліз проганя.

Вітер осінній ридає так жалібно,
Хилить додолу садки,
Роси холоднії, дні непривітнії
В'ялять останні квітки.

Шати зеленії, злотом гаптовані
Вітер зриває в гаю,
І павутиння по полі пожовклому
Стеле тканину свою.

Туга осіння, туга безмежна
Тихо зітхає в лісах,
Світиться зорями в небі холодному,
Плаче в осінніх сльозах.

* * *

Хочеться сліз мені, милий,
Тихих, як дощик весною,
Хочеться плакати, любий,
В ясну цю ніч за тобою.
І не того, що далеко
Ти, що вже, може, забувся,—
Того, що щастя минуло,
Того, що сон мій не збувся.
Сльози свої ці на царство
Й перли я не проміняю.
Так я, мій милий, сумую,
Так я, мій милий, кохаю.

* * *

Хто ти — я тебе не знаю:
Я не бачила тебе
І не знаю, відкіля ти
Прилітаєш до мене.

Чарівний, чудовий образ
Все стоїть в моїх очах,
І якийсь таємний, новий
Чую змісл в твоїх речах.

Голос твій мені здалека,
Наче музика, дзвенить,
Кудись кличе за собою
І кохатъ тебе велить.

І якесь незмірне щастя,
Довговічне, як ти сам,
Обіщають твої очі
Десь, у другім світі, нам.

За тобою — куди хочеш —
Мов у рай би я пішла
І тобі свою всю душу
Зразу б, милий, оддала!

Та не знаю я дороги
В той новий, далекий край,
Де витаєш ти, прекрасний, —
То не пекло і не рай...

Прилітай же, мій ти друже,
Хоч вві сні прилинь на час!
Будем тихо розмовляти,
Не почують люди нас.

Ти мені розкажеш, милий,
Про той край, де ти живеш...
Може, я тебе вблагаю,
І мене туди візьмеш.

Бо без тебе, мій коханий,
Тяжко жити на землі,
Дні, мов соннії, минають
В непроглядній сірій млі...

Ганна Супруненко

Ганна Супруненко (псевдонім Галини Іванівни Стелецької) народилась в Лубнах на Полтавщині. Там же скінчила гімназію і працювала народною вчителькою в Катеринограді (нині Красноград). Пізніше (в 1908—1909 рр.) вчилась в Московському археологічному інституті. Писала спочатку російською, а далі українською мовами. Велике враження на поетесу справило свято відкриття пам'ятника Котляревському в Полтаві, що послужило імпульсом до творчості.

Друкуватись почала в 1905 р. в «Літературно-науковому віснику». Друкувалась також в «Новій громаді», «Терновому вінку», «Розвазі», газеті «Земля і воля» (Львів), антології «Українська муза».

Після Жовтневої революції працювала в Лубнах у відділі народної освіти. В 1923 р. в Харкові вийшла збірка поезій Ганни Супруненко—«Революційні пісні».

Померла в Лубнах в 20-х роках.

РОБІТНИКАМ

Ви, що робили од віку й до віку,
Ви, що терпіли без міри, без ліку,

Час вам повстати,
Кайдани скидати,
Волю дістати!

Вас пригнітили, і ви похилились —
Та чи кому ви рабами вчинились?

Більш не скоряйтесь!
До бою збирайтесь
І прокидайтесь!

Сила й завзяття нехай вас не кида,
Правда за вами — ваша й перемога!

Не підлягайте,
Часу не гайте!
Вставайте!

Темнее царство скоріше руйнуйте,
Світле, нове на руїнах будуйте!

Годі ж мовчати!
Час вже повстати!
Бій розпочати!

* * *

Народе мій! Коли за тебе встануть
Твої змодовані, пригнічені сини?
Коли для нас хвилини ті настануть,
Що скинемо ми з себе кайдани?

Я вірю, прийде час — і вільна Україна
Життям широким, славним заживе
І людськості своє промовить слово,
Велике, виразне, сміливе і нове...

НА СЕЛІ

Вбоге село. Похилилися хати.
Злісно собака голодна гарчить,
Йдуть нечупарні, смугляві дівчата,
Чуть, як дитина побита кричить.

Чудно стоїть одинока тополя.
Жінка десь лається: «Клята біда!»
Парубок мовчки вертається з поля,
Хмуре обличчя, важкая хода.

Дід зустрічає голодну скотину:
Де її випасти? Паші нема!
Все ж таки хлопця хапа за чуприну:
«Пасти не вмієш! Годую дарма!»

Хлопчик понурився, видно,

втомився —

Праця заїла в дитини життя...
Погляд байдужий на чімсь зупинився...
Одіж обірвана, висить шмаття.

Далі малюнки усе невеселі:
П'яний упав та й під тином лежить...
Десь колотнеча: чуть плач у оселі;
Жінка розхристана з хати біжить.

Лається, плаче, клёне, нарікає:
«Господи! доки ще буду терпіть?»
Господи! сили вже більше немає!..
Так коли жити, то краще не жити!»

КОВАЛЬ (З Бальмонта)

— Ковалю, що куєш ти там?

— Кую підкову я.

— Нащо ж вона? — А визнаєш сам,
Як геть потягнеш по лугам,
Як сядеш на коня.

— Ковалю, що куєш ти там?

— Я гострий серп кую.

— Навіщо серп? — А визнаєш сам,
Коли надійде час жнивам,—
Зирнеш в пільму мою.

— Ковалю, що куєш ти там?

Той блиск ясніш зорі!

— Кую я ніж. Тобі оддам.

Навіщо він, ти визнаєш сам;
Бери, не говори...

ЗДАЛЕКА

Здалека все краще здається:
Не треба ж так близько підходити.
Не треба торкати, придивлятися —
Здалека зирнуть і проходить...

Зирнуть і навіки залишить
Ласкавий і радісний спомин:
Він буде життя зогрівати,
Як сонця весняного промінь!

МИТЬ

(З Брюсова)

Той погляд її — він яскравіш зорі,
Блискучий брильянтовий хрест угорі.
Той погляд її — він яскравіш зорі!
Зустрів я той погляд на мить, лиш на мить!
Діамантовий одсвіт ясніш не горить...
Зустрів я той погляд на мить, лиш на мить...
Які ж то питання зливаються з ним?!
Потьмивсь без ладу я в вінці золотім...
Які ж то питання зливаються з ним?
Умріть, усі мрії, умріть, всі слова!
Бо й мудрість сама пред красою — німа...
Умріть, усі мрії, умріть, всі слова!

ГАММА

У мене бажання — співать про кохання...
Коли все темніє, покинуть надії,
Ти чуєш, щось віє, і кличе, і мліє?..
На поклик той здайся, в журбі не хитайся —
Радій, усміхайся, на все осміляйся!
Не бійсь, не цурайся, оддайся, оддайся!
Хай доля скрутила — одродиться сила!
Вона лиш спочила, вона не лишила...
Запрагнеш ти діла, великого діла!
Земля стане мила, і виростуть крила...
Той дуже багатий, хто вміє кохати —
Йому бідні хати, мов пишні палати,
А шмаття та лати — розкішні шати...

Щодень йому свято — робить та співати!
Йому все здолати — він смілий, завзятий...
Хто любить-кохає, журбу забуває —
Він радощі має, він щастя стріває...
Нехай все минає, як час настає! —
Той часу не знає, хто щиро кохає...
Він співи складає, він пісні співає,
Він всім співчуває, він світ обнімає...
Все робить кохання — в йому чарування:
Воно і страждання, воно й раювання...
То з неба зіслання, то з світом єднання,
В йому хвилювання, в йому сподівання,
Нові почування, угору здійснення...
Геть всі сумнівання! Не треба хитання!
Велике, могутнє, всесильне кохання!..

Я

Я — це поривання
Навмання сміливе,
Вічне хвилювання,
Як жага, бурхливе...

Я — сумне ридання,
Щире і журливе,
Я — німе страждання,
Тихе і терпливе...

Я — палке кохання,
Радісне, зрадливе,
Я — це без конання
Щось вічно рухливе...

КРАСА

Облуплена, обідрана хатина,
Бліда і некрасива в ній дівчина...
Не хочу поглядом дивитись безнадійним —
Краси чуттям шукаю непокійним.

А що, як серце золоте в дівчини?
О, тоді гарно, мабуть, в тій хатині,
Як у раю розкішному, прекрасно,
Приємно, світло, радісно і ясно.

Здається першою красунею дівчина,
І стала пишною облуплена хатина...

МОВЧАННЯ

Я не хочу з тобою змагатись
І не хочу тебе ображати,
Коли нічого більш сподіватись,
Тоді краще, мій друже, мовчати.

Чи ти бачиш нестиснуту руку?
Чи ти чуєш холодні змагання?
Злі натяки на вічну розлуку?
О! велике то слово — мовчання!..

Марія Юльченко-Здановська

ПІД СЮ ПОРУ

Поете, залиши співати про кохання,
Про погляд чарівний, про зорі та весну.
Твоїх пісень солодке щебетання
Гріх слухати тепер, в годину сю сумну.

Коли в диму пожеж, в нужді вітчизна гине
І всюди кров, свята братерська кров,
В смертельній боротьбі рікою буйно плине,
До чого ж сі пісні про щастя та любов?

По тюрмах люд змордований конає...
В жалобі та сльозах наш бідний тоне край...

І раю тихого ніхто вже не шукає,—
Назавжди зник від нас той світлий,
тихий рай...

Так заспівай же голосом могутнім,
Широким та сумним, мов поховальний
дзвін,

Щоб у душі лунав докором незабутнім
Та сумом обгортав серця холодні він.

Складай пісні про сльози та недолю,
Про працю тяжку, про те життя сумне,
Безпросвітне... Про те, як у неволю
Багатий бідного заточує і гне.

Співай про все, що в серці наболіло,
Та кривду подлюю безжалісно карай!
Співай, брини і на святее діло
Борців одважних голосно скликай!

ПІСНЯ

Пісня селянська, пісня людова
Просто від серденька щирого ллється,
Виразна, дзвінка і надто чудова,—
Вільна, мов пташка, що по небу в'ється.

То про сирітську злую недолю
Чуло до серця вона промовляє,
То про козацьку вільну волю,
Про славу колишню по світу лунає.

І про вишневий садок, і про зорі,
І про дівочу красу молодую...
Про Запоріжжя та синє море
Та про турецьку неволю тяжкую.

Дзвінко бринить вона, широко ллється
Срібною хвилею,— впину немає...
То понад нивою ластівкою в'ється,
То попід хмари з орлами літає.

Слухаєш пісню ту любов та щир —
І яснії мрії знов в серці розбудиш...
І знов почуваєш надію і віру
В правду святую і лихо забудеш.

Лийся ж, безхитросна пісня убога,
Дзвінко брини там, де стомлені люди
Під тяжкою праці взивають до бога...
Влий їм утіху у знуджені груди.

ПРАВДА

На якому полі, у якій країні,
Чи, може, у лісі, чи то при долині,
Де річка срібляста між вербами в'ється,
Росте тая квітка, що Правдою зветься?
Може, де в палаці чи в бідній хатині,
Де в землях далеких чи на Україні,
Там, де на вгороді мак красно пишає,
Та дивна ростина росте-процвітає?
Чи між багачами, де гарно живеться,
Чи там, де від праці піт кривавий ллється,

Красою чудова, мов зіронька, сяє
Та квіточка гарна, та Правда святая?
Давно вже по світу тиняюсь-блукаю
І Правди тієї святої шукаю...
Того непорочного, білого цвіту
Даремно шукаю по білому світу.
Побив вже я ноги довгими шляхами,
Порвав я волосся густими тернами,
А серце гаряче все впину не має —
Знайти тую квіточку, Правду, бажає.
Де кого не стріну, кого не спіткаю,
Усіх про рослину пахущу питаю.
Дивуються люди: «Про віщо питаєш,
Якої пахущої квітки шукаєш?»
Троянди чи то резеди запашної?»
«Ні, люди, шукаю я Правди святої».
«Е, Правди шукаєш?! Чи ти не сказився?!
Навіщо б тобі сей бур'ян пригодився?
Той корінь негідний, гіркий та пекучий, —
Не квітка розкішна — будяк то колючий».
Отак мою квіточку люди зганьбили
І всі мої ясні мрії розбили...
І в серці бажання замерли, пропали,
Бо Правдоньку люди ногами стоптали.

НІЧ

Глибока ніч над кволою землею
Розкинулась шатром, все небо вкрила тьма,
У темряві густій неясною марою,
Страшним видовиськом малюється тюрма.

Все тихо навкруги, лиш часом вартовії
Перекликаються... А ось на мить одну
Немов почулося: «Покиньте всі надії,
Усі, що входите в оселю сю сумну!»

О, страшно... боляче... мов гострими
ножами
Жаль серце пронизав... палає мозок мій!
Там за високими кінчастими мурами
Томляться велетні в могилі кам'яній...

.....
Минула ніч, вже сонечко ясниться,
На працю тяжкую убогий люд спішить,
А богом проклята, понурая в'язниця
І вдень, як уночі, марою все стоїть.

Ганна Луценко

ПЕРШИЙ СНІГ

Розіслалося поле,
Білим снігом укрите,
Як в намітку вповите,
Що чорніло учора.

Ще учора чорніло...
Кругом очі блудили,
Душа світом нудила,
Всяка думка німіла.

Вночі сніг перший випав;
Радо сонце вставало,

Світло скрізь розсівало —
Кришталь поле усипав.

І душа піднімалась,
Згадки в серці вставали...
До вікна я припала,
Туди в поле я рвалась...

Слізьми очі заслало,
Неживі звисли руки,
Серце стукало глухо —
І з вікна я упала...

А за ґратами поле,
Білим снігом укрите,
Як в намітку вповите,
Розстелилось на волі.

Лідія Сохачевська

Сохачевська Лідія Вікторівна жила в Катеринославі (Дніпропетровськ), працювала народною вчителькою, пізніше в Катеринославському земстві. Вчилась в Петербурзі на загальнопросвітних курсах. В літературі виступила в 1907 р. Друкувалась в «Рідному краї», «Світовій зірниці», «Добрій пораді», «Українській музі». Писала також прозові твори. В дитячому збірнику «Світло» (1908) опублікувала оповідання «Сашко».

СУМНА ХАТИНА

В селянській хаті сумно й темно,
Вже три дні нетоплена піч...
Голодні діти надаремне
Десь плачуть. Налягає ніч...

Ось чути хлипа немовлятка,
Матусі серце крає й рве.
Пита: чи швидко прийде татко,
Чи швидко хліба принесе?

Минає час... Немає татка.
Сумна хатина, мов німа.
В куточку тихо плаче мати,
А татка все нема й нема...

МОЯ СМЕРТЬ

З блакитного неба упав я на землю,
Бо гім несподіваний крила розбив...
І серце моє розривалося в грудях,
Як каменем з неба на землю летів.

Прокинувся в страшному безоднім
проваллі,

Мені пам'ять вічную вітер співав,
Мов мати, десь горлиця тихо стогнала,
А я... Я останній свій час доживав...
Та що ж? Не жалкую, що в небо літав я!
Що крила орлині об скелі розбив!
Нехай я останній свій час доживаю,
Та все ж хоч хвилиночку вільно пожив!..

Вероніка Морозівна

Вероніка Морозівна народилась в м. Андрушівці на Житомирщині, де батько служив урядником, пізніше писарем. Службу цю швидко покинув і довго блукав, шукаючи роботи. Нарешті влаштувався на цукровому заводі у Києві. В. Морозівна скінчила гімназію в Житомирі, після чого переїхала в Київ до батька. Писати почала в гімназії. Перші твори були опубліковані в ж. «Рідний край» в 1908 р. Її вірші вмістила також поетична антологія «Українська муза».

ВЕСНОЮ

Була тепла весела весна,
Я гуляла в зеленому полі,
З гаю пісня лилась чарівна,
Що співав соловейко на волі.

Він про щастя співав золоте,
Про солодкій мрії кохання;
Він про серце співав молоде,
Про його невідомі бажання.

Він співав про широкі степи,
Про зелені гаї та про море;
Дивні чари в тій пісні були,
Не було тільки людського горя.

І я слухала пісню його,
І чогось мені сумно так стало.
Темність рідного люду свого,
Його працю святу я згадала.

Мені шкода тих стало людей,
Їх нещасної гіркої долі.
І закапали сльози з очей,
І пішла я тихенько по полю.

* * *

В моїй душі багато звуків,
Прекрасних звуків чарівних;
Багато слів святих, високих,
І струн надмірно голосних.

Але мовчать чарівні звуки,
Дрімають і слова святі,
Не грають струни голосні
Під гнітом тяжкої нужди!

НІЧ

Страшна, таємна ніч настала,
Весь божий світ круг мене спить...
В кутку лиш перед образами
Лампада сумно так горить...

Надворі вітер стогне, плаче,
Сухим гіллям об вікна б'є;
Чого ж душа моя ридає
І серце так болить моє?

Я ж знаю, що весна настане,
Що розів'ється темний гай,
І соловейко заспіває,
І всюди буде ясний рай.

Чому ж не маю я спокою?
Чого болить душа моя?
І цілу ніч чого не сплю я,
І цілий день сумую я?

Леся Ясенко

Друкувалась в «Літературно-науковому віснику»,
«Досвітніх огнях».

В. І. К.

Ти — моя доленька, мрія,
Молодість красна, весна;
Зірка, що тихо зоріє
В темряві ночі ясна!

Ти — мов нарцис сніжно-білий,
Пахощів повний і чар;
Ти — мов орел міцнокрилий,
Владар простору і хмар!

Очі, мов зорі блакитні,
Сяють холодні, сумні...
Завжди байдуже-привітні,
В світі для мене одні.

Знати, що ти десь існуєш,
Ходиш під небом ясным,
Мислиш, радієш, сумуєш,
Дишеш повітрям одним, —

Щастя велике се знати,
Думкою бути, де ти;
Стрічі хвилиної ждати,
Як життєвої мети.

Щастя — кохати, складати
Щирі молитви-пісні...
Мрії життя всі віддати,
Всі запалити огні!

* * *

Ти питаєш, чи кохаю
І чекаю, як колись?..
Ах, сама тепер не знаю,
Бо три тижні пронеслись.

Ах, три тижні, як сказала,
Що навек тебе люблю,
Як, чекаючи, бувало,
Цілу ніченьку не сплю!

За три тижні в синє море
Стільки річок пролилось,
На безмежному просторі
Скільки хвиль перевелось!

За три тижні спалахнуло
Стільки соняшних хвилин,
Що минуле потонуло,
Як на дні морських глибин!

Так людське життя крилате
Далі радісно летить...
І тобі пора вже знати:
Вік кохання — тільки мить!

* * *

Ти бачив, як падає зіронька ясна
В блакитній небес глибині,
І смуга блискуча — дорога прекрасна —
На мить зостається по ній?

Така ж промениста, мов блискавки
смуга —

Слід щастя — на серці блисне,
І знову стиска його темная туга,
Безмежна, як небо нічне.

Олеся Андріїва

З ПІСЕНЬ РОБІТНИЦІ

* * *

Хто щасливий, моїх не читайте пісень —
Не пісні то, а стогін тяжкий,
То ридання — рида то душа
Самітна у розпуці німій.

Але ви, над ким доля сміється лиха,
Прочитайте — і, може, на мить

Та розвага сумна, та потіха гірка
Ваше серце сумне звеселить:

«Не один я на світі журюся, тужу,
Не один я недолю терплю,
Є і інші такі ж безталанні, як я,
Що конають з розпуки, з жалю».

ДО СЕБЕ САМОЇ

Годі вже серце дурити надіями,
Кращої долі чекать!..
Чари розвіялись, мрії розбитії,
Щастя вже нічого ждять.
Марно боротися з хвилями дужими —
Проти води не плисти...
Мусиш скоритись гіркій своїй доленьці,
Хрест свій покійно нести.
Хрест свій покійно нести до могилоньки,
Мовчки недолю терпіть:
Десь не для щастя на світ ти родилася...
Годі ж себе вже дурить!

САМІТНА

Сумна моя доля: день цілий роби,
Увечері вернешся в хату —
Як сумно в хатині отій самітній,
Нема з ким і слова сказати...
Ні батько, ні мати не стріне тебе,
Ні брат, ні сестра-жалібниця...

Тяжка робота — потерпли руки,
А що зароблять, те візьмуть дуки...
Тяжка робота — ние все тіло,
А відпочинок — сира могила...
Довкола гарно, довкола пишно...
А серце тужить, тужить невтішно.

II

Тяжко, матусю, мені,—
Тягнуться довгії дні,
Тягнуться ночі безкраї —
Душу журба розриває,
Думи гнітять навісні...

Радо б у землю лягла,
Руки б на себе зняла,—
Тільки тебе я жалію,
Муки завдати не смію
Тій, що на світ привела...

Мамо, навчи, що робити!
Як мені душу зцілити?!
Сили терпіти нема...
Вабить могила німа,
Вабить від мук відпочити.

* * *

Мрії найчистіші,
Найсвятіші мрії,
Пориви високі,
Молоді надії —

Все жите жорстоке
Люто осміяло,
Кращі серця перли
У багно втоптало...

В боротьбі із лихом
Сили підломились,
У тяжкім знесиллі
Руки опустились...

У тяжкім знесиллі
Опустились руки,
Серце перетліло,
Спопеліло з муки...

Глянеш у минуле —
Спогади немилі...
А в прийдешнім — муки,
Муки до могили...

* * *

Блискавкою хвиля щастя пролетіла,
Всі надії доля без жалю розбила...
Повні горя-туги потяглися роки,
Провели по серцю ралом слід глибокий.

В гореньку, у тузі крила підломились.
Рани незагойні в серденьку ятрились...
Думалось — навіки щастя вже минулось...
І зненацька доля приязно всміхнулась!

Щастя, за яке стільки мук зазналось,
Втрачене щастя знову засміялось...
Дочекалась долі! Заніміє горе...
Відпочине серце, змучене, хворе...

Зглянувсь бог на мене — долю повертає...
А над нею хто се вже косою має?
Сумно дзвонять дзвони, і дяки співають,
Гробарі могилу глибоку копають...

Дочекалась щастя бідна сиротина!..
Опустилась в яму біла домовина...
Ось де тобі доля — темная могила,
Ось де тобі щастя, що за ним тужила...

П р и м і т к и

Колискові пісні — друкуються за виданням: «Над колискою. Українські колискові пісні та вірші», К., 1963.

Пісні *Марусі Чурай* — друкуються за книгою: «Дівчина з легенди — Маруся Чурай», «Дніпро», 1967.

Джерела: ж. «Пчела», 1877, № 45; ж. «Зоря», 1880, ч. 8, 16 («Пісні Марусі Чурай»); ж. «Вітчизна», 1964, № 10, 1965, № 9, 1967, № 9; ж. «Жовтень», 1967, № 2; Дівчина з легенди — Маруся Чурай, «Дніпро», 1967.

МАРТА ПИСАРЕВСЬКА

Петраркина пісня (з італійської) — була друкована в альманасі «Сніп» (Харків, 1841). В «Очерках истории украинской литературы XIX столетия» М. Петров відзначив, що Марта Писаревська — псевдонім І. А. Шамрай в кн. «Харківська школа романтиків» висловив думку, що Марта Писаревська та її авторство «Петраркиної пісні» — літературна загадка.

Джерела: «Маяк», 1842, кн. 5 (рецензія Тихорського на альм. «Сніп»); П. Зайцев, Перші українські поетеси XIX в., І. Марта Писаревська («Наше минуле», 1918, стор. 129—134); А. Шамрай, Харківські поети 30—40 років XIX ст., ДВУ, Харків, 1930; Г. Нудьга, На шляхах до реалізму (в кн. «Бурлеск і травестія», Держлітвидав, К., 1959).

Три сльози дівочі — надруковано без підпису в альманасі «Хата», Петербург, 1860. В 1908 р. цей цикл помилково був включений у багатотомове видання творів П. Куліша, у розділ «Додатки до I тому» (упорядник Ю. Романчук). Звідти, очевидно, цей цикл потрапив і до «Антології української поезії», т. 1, К., 1957, як нібито твір Куліша (відсутність тут наукового апарату не дає можливості встановити це точно). А тим часом вже М. Комаров, упорядковуючи зб. «Вінок Т. Шевченкові» (Одеса, 1912), включив туди твори Олександри Псьол і в примітках доводить її авторство. Радянські літературознавці в 20-х роках на основі вивчення матеріалів і аналізу їх також заперечили авторство Куліша (Є. Кирилюк, Бібліографія праць П. О. Куліша і писань про нього, К., 1929). Крім того, у Кракові була видана окремою книжечкою збірка поезій Олександри Псьол з примітками Є. Пеленського «Олександра Псьолівна. Писання» (1943), куди ввійшов також цикл «Три сльози дівочі». Авторство О. Псьол доводить і С. Трофимук в статті «Поезії, натхнені генієм Шевченка» («Літературна Україна», 1964, № 19).

Свячена вода — друкується за ж. «Киевская старина», 1894, II, стор. 324. Шевченко згадує про цей вірш в листах до Лизогуба і Репніної (1848).

До сестри — «Киевская старина», 1893, III, стор. 466—467.

Молім тебе, боже правди... — друкується за зб. «Вінок Т. Шевченкові», Одеса, 1912.

Джерела: ж. «Киевская старина», 1893, III, стор. 466—467, 1894, II, стор. 323—324; С. Трофимук, Поезії, натхнені генієм Шевченка, «Літературна Україна», 1964, № 19; УРЕ, т. 12, К., 1963.

КАТЕРИНА СОКОЛОВСЬКА

Люди; Дуб; По глину; На хуторі — друкуються за збіркою «Зірка», Петербург, 1871.

Джерела: І. Білик, Перегляд літературних новин, ж. «Правда», 1873, ч. 17; Катерина Соколовська, Поезії, «Рух», 1931. Редакція і стаття А. Ковалівського; УРЕ, т. 13, К., 1963.

АННА ПАВЛИК

Несумлінність; Попівське сумління. В листах до М. Драгоманова (1877) М. Павлик зазначає, що ці вірші написала Анна Павлик в Львівській тюрмі і що вони співаються як народні співанки по селах Косівщини. Вони опубліковані в кн.: «Переписка Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом», т. II, Чернівці, 1910.

В альманасі «Перший вінок» був опублікований образок Анни Павлик «Зарібниця» (1887).

Джерела: «Нова хата», Львів, 1928, ч. 2; УРЕ, т. 10, К., 1962.

ОЛЕНА ПЧИЛАКА

Волинські спогади — вперше надруковано в альм. «Рада» (1883), т. 1; подаємо передрук з «Антології української поезії», т. 2, К., 1957.

Перший вінок — друкується за альм. «Перший вінок», Львів, 1887.

Посмертна шана — друкується за збіркою «Думки-мережанки», К., 1886.

Пророк — друкується за ж. «Зоря», 1886, ч. 2.

Пісні минулого — друкується за поетичною антологією «Українська муза», К., 1908.

Прощання — друкувалось в «Акордах» (1903), «Розвазі» (1905). Подаємо передрук з «Антології української поезії» т. 2, К., 1957.

На Шевченковій могилі — вперше надруковано в ж. «Рідний край», 1912, № 3. Подаємо за зб. «Вінок Т. Шевченкові», Одеса, 1912. Вірш підписано псевдонімом Кочубейвна, під віршем дата: 1912 р.

Метаморфоза — друкується за альманахом «Арго», кн. I, К., 1914. Вірш підписано псевдонімом Кочубейвна.

Минула молодість!.. — вперше надруковано в ж. «Зоря», 1889, ч. 21. Подаємо за декламатором «Розвага», К., 1905.

Сонет (Діброва смутная!) — подаємо за першодруком: ж. «Зоря», 1890, ч. 2.

Рябенський коник (волинська сміховинка) — ж. «Дзвінок», 1891, ч. 22.

Дивна хатка! — ж. «Дзвінок», 1890, ч. 1. Під віршем написано: «Волинь, у кінці 1889 р.».

Джерела: ж. «Зоря», 1888, ч. 1, 3; 1891, ч. 7; «Літературно-науковий вісник», 1901, т. 13; 1908, кн. IV; ж. «Вітчизна», 1956, № 11; 1963, № 8; Антологія української поезії, т. 2, К., 1957; Українські письменники. Біобібліографічний словник, т. 3, К., 1963.

УЛЯНА КРАВЧЕНКО

Молодим; Гнобителям — передруковано з «Антології української поезії», т. 2, К., 1957.

Я не жалуюсь (два сонети); З циклу «Думки» (брату Б. К-ву) — подаємо за першодруком: альманах «Перший вінок», Львів, 1887.

Думка — подаємо за першодруком: ж. «Зоря», 1886, ч. 8.

Вагання; Сонечко річками золотими летиться — друкується за альманахом «Вік», т. 1, К., 1902.

Наш стяг, як маків цвіт, палає; На світі сонце, воля, радість, рух; Жінко — невольнице звичаїв темна! — поезії ввійшли до зб. «На новий шлях», Львів, 1891. Подаємо за кн.: Уляна Кравченко, Вибрані твори, К., 1958.

Співай, ненюко, тихесенько — вперше надруковано в ж. «Зоря», 1884, ч. 15. Вірш ввійшов до зб. «Рігма вега» (1885). Подаємо за кн.: Уляна Кравченко, Вибрані твори, К., 1958.

Любиш чи не любиш! — вперше надруковано в ж. «Зоря», 1884, ч. 9. Вірш ввійшов до зб. «Рігма вега». Подаємо за першодруком.

Рідне гніздо — вірш ввійшов до зб. «Проліски». Подаємо за кн.: Уляна Кравченко, Вибрані твори, К., 1958.

Моє кохання — передруковано з альм. «За красою», Чернівці, 1905.

Джерела: «Вік», т. 1, К., 1902; Антологія української поезії, т. 2, К., 1957; Уляна Кравченко, Вибрані твори,

К., 1958; Зб. «Іван Франко. Статті і матеріали», зб. 9, вид-во Львівського університету, 1962; Українські письменники. Біобібліографічний словник, т. 3, К., 1963.

КЛИМЕНТИНА ПОПОВИЧ

Де бог мій? — опубліковано в альманасі «Перший вінок», Львів, 1887. Подаємо за першодруком.

Покинь — передруковано з поетичної антології «Українська муза», К., 1908.

Ілюзії — подаємо за першодруком: ж. «Зоря», 1887, ч. 11.

Мушиш любити! — подаємо за першодруком: ж. «Зоря», 1884, ч. 17. Під цим віршем нижче Франко (Мирон) надрукував «Відповідь»:

Гарна дівчино, пахущая квітко!
Оком і словом стріляєш ти мітко,
В серця чутливий потайник укритий:
Хто тебе видить, той мусить любити.

Тільки ж не гнівайсь за ширше слово:
Світ і життя ти береш поверхово,
Мислиш, хто спів твій полюбить і очі,
Той вже нічого на світі не схоче?

Сли для очей і для пісні твоєї
Кине він все: боротьбу за ідеї,
Працю для тих, що їх тиснуть окови,—
Вір мні, дівчино, не варт він любови!

Сли ж, крім очей і крім співу дзвінкого,
Ти не даси йому в житті нічого,
В бій не загієш і ран не загоїш,—
Вір мні, й сама ти любови не стоїш.

Блиск чародійних очей потускніє,
Зміниться голос і спів заніміє,
Сли в твоїм серці і мислі пустинно,
Чим ти тоді причаруєш, дівчино?

Стоїть умерти! — подаємо за антологією української лірики «Акорди», Львів, 1903.

Джерела: «Українська муза», К., 1908; ж. «Радянське літературознавство», 1960, № 1; Іван Франко. Статті і матеріали, зб. 9, вид-во Львівського університету, 1962. Недруковані твори Кл. Попович зберігаються в архівах І. Франка (Рукописний відділ Інституту літератури АН УРСР).

ДНІПРОВА ЧАЙКА

Безщасна; Посуха — подаємо за першодруком: альманах «Перший вінок», Львів, 1887.

Бурун — подаємо за першодруком: ж. «Літературно-науковий вісник», 1901, т. 13.

Єрихонська рожка — друкується за декламатором «Розвага», К., 1905.

Вгору стежка твоя; Мати та дочка; Про все скажу, про все я проспівую; У мене холодні руки; Чи любиш ти мене, чи ні — мені байдуже — друкуються за виданням: Дніпрова Чайка, Твори, т. 2, Х., «Рух», 1931.

Щербата — друкується за «Антологією української поезії», т. 2, К., 1957.

Джерела: «Вік», т. 1, 1902; «Українська муза», К., 1908; Дніпрова Чайка, Твори в двох томах, Х., 1931; Антологія української поезії, т. 2, К., 1957; Дніпрова Чайка, Твори, Держлітвидав, К., 1960; Біобібліографічний словник, т. 2, К., 1963.

ОДАРКА РОМАНОВА

Журавлі — друкується за літературним збірником «З неволі», Вологда, 1908.

Пісня — ж. «Зоря», 1892, ч. 18.

Горобчик (думка) — подаємо за першодруком: ж. «Зоря», 1892, ч. 13.

Мрія (індійська легенда) — друкується за зб. «Пісні, думки, легенди», К., 1896. Під віршем стоїть дата, 1892.

Весілля Мороза; Де ти? (пісня); Вона і він — друкуються за зб. «Пісні, думки, легенди», К., 1896.

Літня ніч — друкується за ж. «Літературно-науковий вісник», 1899, т. 8.

Згуки ночі — друкується за декламатором «Розвага», К., 1905.

На італійський мотив — друкується за декламатором «Розвага», К., 1908.

Незнайома книга — друкується за альм. «Нова рада», К., 1908.

Зів'яле листя — друкується за поетичною антологією «Українська муза», К., 1908.

З пісень молодості — друкується за «Літературно-науковим вісником», 1910, т. 49.

Джерела: «Українська муза», К., 1908.

ЄЛЕНА ГРИЦЯ

Восени — друкується за альманахом «Перший вінок», Львів, 1887.

Наша мати — друкується за ж. «Дзвінок», 1890, ч. 16.

Мряка — друкується за ж. «Зоря», 1888, ч. 15.

ЛЮДМИЛА СТАРИЦЬКА-ЧЕРНЯХІВСЬКА

Заспів — друкується за поетичною антологією «Українська муза», К., 1908.

В небі високім — друкується за альманахом «Складка», Харків, 1896.

Сафо; З Надсона — друкуються за декламатором «Розвага», К., 1905.

З Гейне (Ти такі книжки друкуєш!; Скільки раз казав я долі; Як станеш ти, любко, подружжям моїм) — друкуються за поетичною антологією «Українська муза», К., 1908; (На півночі дикій, на скелі стрімчатій) — «Літературно-науковий вісник», 1913, т. 61.

Джерела: «Вік», т. 1, 1902; Українська муза. Поетична антологія, К., 1908; ж. «Театр», 1940, № 11, 12; ж. «Дніпро», 1965, № 12.

ОЛЕКСАНДРА СУДОВЩИКОВА

Він голубом сизокрилим; Люди думають-гадають — подаються за першодруком: ж. «Зоря», 1889, ч. 9. Опубліковані також в поетичній антології «Українська муза», К., 1908.

Джерела: Українська муза. Поетична антологія, К., 1908; Українські письменники. Біобібліографічний словник, т. 3, К., 1963.

МАРІЯ ЗАГІРНЯ

Я для краю свого працював, а тепер; Мое щастя — подаються за першодруком: ж. «Зоря», 1891, ч. 11.

З боєвих пісень — «Зоря», 1892, ч. 2.

На городі — «Зоря», 1891, ч. 11.

Джерела: ж. «Зоря», 1894, ч. 4; Большая энциклопедия товарищества «Просвещение», т. 7, СПб, 1901; «Акорди». Антологія української лірики, Львів, 1903; Українська муза. Поетична антологія, К., 1908; «Нова хата», Львів, 1928, ч. 11; УРЕ, т. 5, К., 1961.

МАРУСЯ ВОЛЬВАЧІВНА

Отвіт козакові; До брата і до невістки; Зрада дівчині — вірші друкуються за збіркою «Пісні і розмови Валковської селянки Марусі Вольвачівни», Харків, 1896.

Джерела: «Літературно-науковий вісник», 1905, т. 29; ж. «Радянське літературознавство», 1959, № 4; УРЕ, т. 3, К., 1960.

ВІРА ЛЕБЕДОВА

Далеко! — друкується за антологією української лірики «Акорди», Львів, 1903.

Тріо з мотивів народних — друкується за ж. «Зоря», 1897, ч. 6.

Ворожба — друкується за ж. «Зоря», 1897, ч. 10.

По виборах — під псевдонімом Д(ністрова) Ч(айка) авторка опублікувала цей твір в часописі «Комар», Львів, 1901, № 1.

Час — друкується за ж. «Дзвінок», 1899, ч. 9.

Студинь, fuga, сніговиця — друкується за часописом «Комар», 1905, ч. 4. Вірш підписано псевдонімом Vanellus.

Сніг — друкується за ж. «Дзвінок», 1907, ч. 24. Вірш підписаний К. М.

В Маркіянові роковини — друкується за ж. «Дзвінок», 1911, ч. 6.

Джерела: «Нова хата», Львів, 1930, ч. 5; «Рідна школа», Львів, 1937, ч. 22.

НАДІЯ КИБАЛЬЧИЧ

Голоси. I — друкується за «Антологією української поезії», т. 2, К., 1957.

Голоси. II — друкується за автографом, що зберігається в Рукописному фонді Інституту літератури АН УРСР, Ф. 3, № 1623.

З тюремних мотивів; Переспів; Співи на Івана Купала — друкуються за поетичною антологією «Українська муза», К., 1908.

Весняна ніч — опубліковано в альманасі «З-над хмар із долини», Одеса, 1903.

Жаль — друкується за альманахом «За красою», Чернівці, 1905.

Астри — вірш опублікований в «Літературно-науковому віснику», 1901, т. 13. Друкується за автографом — Ф. 3, № 1858 (Рукописний відділ Інституту літератури АН УРСР).

З циклу «Переспіви» — друкується за автографом, Ф. 3, № 1861.

Я знаю, я бачу, голубко, ти плачеш... — друкується за декламатором «Розвага», К., 1905.

Вілла над морем — друкується за «Антологією української поезії», т. 2, К., 1957.

Джерела: Українська муза. Поетична антологія, К., 1908; «Літературно-науковий вісник», 1914, № 1; «Сяй-

во», 1914, № 7—8; «Життя і революція», 1928, кн. 10; Антологія української поезії, т. 2, К., 1957; «Архів України», 1965, № 6.

ГАЛИНА КОМАРОВА

Ні, не співай пісень веселих — друкується за поетичною антологією «Акорди», Львів, 1903.

Прийшла весна, стоять садки; Вчора я серце своє поховати хотіла — друкується за літературним збірником «На вічну пам'ять Котляревському», К., 1904. Іван Франко в статті «Новини нашої літератури. «На вічну пам'ять Котляревському» («ЛНВ», 1904, т. 28, стор. 47) писав: «Із поетів цієї найновішої генерації, на скільки вони репрезентовані в збірнику, найкращою формою і найбільшою інтенсивністю чуття визначається Галина Комарова, що дала п'ять віршів і дві поезії в прозі».

Т. Шевченко (в 40-і роковини його смерті) — друкується за зб. «Вінок Т. Шевченкові», Одеса, 1912.

Гіпатія — першодрук — «Літературно-науковий вісник», 1900, т. 9. Друкувалась також в поетичній антології «Українська муза», К., 1908. Подаємо передрук з «Антології української поезії», т. 2, К., 1957. І. Франко високо цинив цей твір.

Похорон — друкується за поетичною антологією «Українська муза», К., 1908.

Із циклу «Над Чорним морем» (Темна скеля схилилась над морем; Скотилася зірка із неба) — друкується за «Літературно-науковим вісником», 1901, т. 15.

Коли душа твоя горить — друкується за поетичною антологією «Українська муза», К., 1908.

Джерела: «На вічну пам'ять Котляревському», К., 1904; «Нова громада», 1906, кн. 1; Українська муза. Поетична антологія, К., 1908; «Назустріч», 1934, ч. 12; Антологія української поезії, т. 2, К., 1957.

МЕЛАНІЯ БУЛА

Із теки сільської учительки — друкується за «Літературно-науковим вісником», 1900, т. 9.

Сльози мої, жалі мої — «Літературно-науковий вісник», 1901, т. 15.

МАРІЯ ВІНОГРАДОВА

Зісланому борцеві за робітницьку справу — друкується за «Літературно-науковим вісником», 1902, т. 20.

З приводу розрухів — первісний заголовок був: «З приводу студентських і робітницьких розрухів». В автографі (Ф. 3, № 1877) слова «студентських і робітницьких» перекреслено. Опубліковано в «Літературно-науковому віснику», 1902, т. 20. Друкується за автографом.

Перед світом — друкується за декламатором «Розвага», К., 1905.

На позичений у Горького мотив — друкується за поетичною антологією «Українська муза», К., 1908.

Роби й роби! Хай ниють хворі груди; З П. Я. (Чи не час, брати, нам одпочити? Цю ніч мені снилось — в далекім краю) — друкується за поетичною антологією. «Українська муза», К., 1908.

Не для мене вони, пишні квіти, цвіли — друкується за «Літературно-науковим вісником», 1907, т. 38.

Чує серце, чує воно волю — друкується за автографом, що зберігається в Рукописному відділі Інституту літератури АН УРСР, Ф. 3, № 3202. Під віршем дата: 17 квітня 1905 р.

Орел — друкується за автографом, Ф. 3, № 3202. Дата: 1904.

До зіроньки (Лесі Українці) — друкується за автографом, Ф. 3, № 3202. Дата: 1905 р., 16.II.

О ні, не те!.. Душа болить — друкується за «Літературно-науковим вісником», 1906, т. 34.

Тихо, серце! — «Літературно-науковий вісник», 1906, т. 36.

Ой минула весна моя — друкується за поетичною антологією «Українська муза», К., 1908.

Джерела: Українська муза. Поетична антологія, К., 1908; Пісні та романси українських поетів, т. 2, К., 1956; Газ. «Правда України» від 26 липня 1956 р. (стаття К. Кухалашвілі); УРЕ, т. 2, К., 1960.

МАРІПКА ПІДГІРЯНКА

Коломийки — друкуються за першодруком: «Літературно-науковий вісник», 1904, т. 26.

Співанки — «Літературно-науковий вісник», 1906, т. 33.

Вечір — друкується за ж. «Українська хата», 1909.

Схилилися верби в дебри — друкується за «Антологією української поезії», т. 2, «Книгоспілка», 1930.

Що роблю я, що я дію? — друкується за ж. «Українська хата», 1909.

Сніг порохить — друкується за ж. «Нова хата», Львів, 1932, ч. 2.

Іду я в чар діброви; Моя донечка — з особистого архіву письменниці. Під першим віршем стоїть дата: 1917, під другим — 1919 р.

Джерела: Українська муза. Поетична антологія, К., 1908; Антологія української поезії в руських переводах, К., 1924; «Нова хата», Львів, 1929, ч. 5; Галицька та Буковинська поезія XX віку, т. 2, «Книгоспілка», К.—Х., 1930; Гірські квіти, Ужгород, 1962; ж. «Жовтень», 1963, № 6.; УРЕ, т. 11, К., 1963.

ХРИСТЯ АЛЧЕВСЬКА

Гей, на бій! За нами стануть — друкується за збіркою «Пробудження», Харків, 1917. Під віршем дата: 1905 рік.

Співайте пісні голосніш; Воля — друкується за збіркою «Туга за сонцем» (1907).

Що то за люди, голубонько мамо; Пісня життя — друкується за «Літературно-науковим вісником», 1907, т. 40.

Літні пісні — друкується за «Літературно-науковим вісником», 1908, т. 43.

Гомоніли люди; Далеко, далеко... — «Літературно-науковий вісник», 1906, т. 34.

Сподівання — друкується за ж. «Українська хата», 1910.

До моєї хати; Свобода йде! Свобода йде! — друкується за зб. «Пробудження», Харків, 1917.

До Кобилянської — друкується за поетичною антологією «Українська муза», К., 1908.

Душа — се конвалія ніжна; Хмари-думи ходять над горами — друкується за альманахом «З неволі», Вологда, 1908.

Пісня лілії; Акації білі, таємні розмови — друкується за поетичною антологією «Українська муза», К., 1908.

З циклу «Вишневий цвіт» — друкується за ж. «Українська хата», К., 1911.

З кримських пісень (Німфа; Соняшне свято) — друкується за «Літературно-науковим вісником», 1912, т. 59.

Джерела: І. Франко. Поезії Х. Алчевської. «Туга за сонцем», «ЛНВ», 1907, т. 39; Українська муза. Поетична антологія, К., 1908; «ЛНВ», 1914, т. 65; О. Кобилянська. Моїй «Меві», «Нова хата», Львів, 1933, ч. 3; Антологія української поезії, т. 2, К., 1957; Українські письменники. Біобібліографічний словник, т. 2, К., 1963.

ЛЮДМИЛА ВОЛОШКА

Я думала — серце навіки заснуло — друкується за поетичною антологією «Українська муза», К., 1908.

Шевченкові — вперше надруковано в ж. «Рідний край», 1908, № 11; під віршем напис: «1908 р. Житомир». Друкуємо за поетичною антологією «Українська муза», К., 1908.

Заклик; Я хотіла б говорити; Дітям; Народе мій!.. Осінь; Хочеться сліз мені, милий — друкуються за збіркою «Пісні волі», Житомир, 1917.

Хто ти — я тебе не знаю — друкуються за поетичною антологією «Українська муза», К., 1908.

ГАННА СУПРУНЕНКО

Робітникам — вперше опубліковано в «Літературно-науковому віснику», 1905, т. 31. Співалась як революційна пісня. Друкувалась також в газ. «Земля і воля» (1907, № 28), в «Розвазі» (1905), а також в кн. «Пісні та романи українських поетів», т. 2, К., 1956. Друкуються за автографом, що зберігається в Рукописному відділі Інституту літератури АН УРСР, Ф. 3, № 3693.

Народе мій! Коли за тебе встануть — опубліковано вперше в «Літературно-науковому віснику», 1905, т. 31. Друкуємо за автографом: Ф. 3, № 3692.

На селі; Коваль (з Бальмонта); Здалека; Мить (з Брюсова); Гамма; — друкуються за поетичною антологією «Українська муза», К., 1908.

Я; Краса; Мовчання — друкуються за автографами, що зберігаються в Рукописному відділі Інституту літератури АН УРСР, Ф. 3, № 3692. Ці поезії входять в рукописну збірку поезій (переважно інтимна лірика), що зберігається в архівах Франка (Ф. 3, № 3692, 3693).

Джерела: Українська муза. Поетична антологія, К., 1908; Пісні та романи українських поетів, т. 2, К., 1956; ж. «Архіви України», 1968, № 3.

МАРІЯ ЮЛЬЧЕНКО-ЗДАНОВСЬКА

Під сию пору — друкуються за «Літературно-науковим вісником», 1906, т. 34.

Пісня — в Рукописному відділі Інституту літератури АН УРСР (Ф. 3, № 1861) зберігається автограф

цієї поезії разом з листом до редакції «Літературно-наукового вісника», в якому авторка просить надрукувати її вірш. Поезія була опублікована в «ЛНВ» 1906, т. 35. Подаємо за автографом.

Правда — друкуються за «Літературно-науковим вісником», 1906, т. 36.

Ніч — друкуються за «Літературно-науковим вісником», 1906, т. 34.

ГАННА ЛУЦЕНКО

Перший сніг — друкуються за «Літературно-науковим вісником», 1907, т. 40.

ЛІДІЯ СОХАЧЕВСЬКА

Сумна хатина; Моя смерть — друкуються за поетичною антологією «Українська муза», К., 1908.

Джерела: Українська муза. Поетична антологія, К., 1908.

ВЕРОНІКА МОРОЗІВНА

Весною; В моїй душі багато звуків; Ніч — друкуються за поетичною антологією «Українська муза», К., 1908.

Джерела: Українська муза. Поетична антологія, К., 1908.

ЛЕСЯ ЯСЕНКО

В. І. К. (Ти — моя доленька, мрія) — друкуються за «Літературно-науковим вісником», 1912, т. 58.

Ти питаєш, чи кохаю — опубліковано в «Літературно-науковому віснику», 1913, т. 61. Друкувалась також в зб. «Досвітні вогні», К., 1914.

Ти бачив, як падає зіронька ясна — друкуються за «Літературно-науковим вісником», 1913, т. 61.

ОЛЕСЯ АНДРІВА

З пісень робітниці (Хто щасливий,
моїх не читайте пісень; До себе самої;
Самітна; Так сумно, коли нагадаю) —
друкуються за «Літературно-науковим вісником», 1913,
т. 62.

Місяць сіяє, зорі іскряться; Тяжко,
матусю, мені — «Літературно-науковий вісник»,
1913, т. 62.

Мрії найчистіші; Блискавкою хвиля
щастя пролетіла — «Літературно-науковий віс-
ник», 1913, т. 64.

ЗМІСТ

Леоніла Міщенко. Українські поетеси дожов-
тневої доби 3

ПОЕЗІЯ

КОЛИСКОВІ ПІСНІ

«Ой ходить сон коло вікон»	33
«Ой ну люлі, люлі...»	33
«Ходить сон по долині»	34
«Ой ти, коте, коточок!»	34
«Ой піді ж ти, кицю»	35

МАРУСЯ ЧУРАП

Грицю, Грицю, до роботи	37
Ішов милий горонькою	38
Засвіт встали козаченьки	39
Котилися вози з гори	40
Ой не ходи, Грицю	40

МАРТА ПИСАРЕВСЬКА

Петраркина пісня (З італійської)	42
--	----

ОЛЕКСАНДРА ПСЬОЛ

Три слюзи дівочі	
I. «Заплакала Україна»	45
II. «Ой коли б я голос соловейка мала»	46
III. «Віє вітер над Києвом»	47
Свячена вода	48
До сестри	48
«Молим тебе, боже правди...»	49

КАТЕРИНА СОКОЛОВСЬКА

Люди	51
Дуб	51
По глину	53
На хуторі (Уривок)	55

АННА ПАВЛИК

Несумлінність	61
Попівське сумління	64

ОЛЕНА ПЧІЛКА

Волинські сдогади	68
Перший вінок	69
Посмертна шана	70
Пророк	72
Пісні минулого	74
Прощання	75
На Шевченковій могилі	76
Метаморфоза	77
«Минула молодість!.. Мов пісня прощу- міла!..»	78
Сонет	78
Рябенський коник (Волинська сміховинка)	79
Дивна хатка	80

УЛЯНА КРАВЧЕНКО

Молодим	83
Гнобителям	84
Я не жалуюсь	85
З циклу «Думки» (Брату Б. К-ву)	87
Думка	88
Вогання	88
«Сонечко річками золотими лється»	90
«Наш стяг, як маків цвіт, палає»	90
«На світі сонце, воля, радість, рух»	91
«Жінко — невольнице звичай темна!»	92
«Співай, ненько, тихесенько»	92
Любиш чи не любиш	94
Рідне гніздо	94
Моє кохання	96

КЛИМЕНТИНА ПОПОВИЧ

Де бог мій?	98
Покинь	99
Ілюзії	99
Мусиш любити!	100
Стоїть умерти!	101

ДНІПРОВА ЧАПКА

Безщасна	104
Посуха	105
Бурун	106
Єрихонська роза	108
«Вгору стежка твоя»	108
Мати та дочка	110
«Про все скажу, про все я проспівую»	111
«У мене холодні руки...»	111
«Чи любиш ти мене, чи ні — мені байдуже»	113
Щербата	114

ОДАРКА РОМАНОВА

Журавлі	116
Пісня (Думка)	117
Горобчик (Думка)	118
Мрія (Індійська легенда)	118
Весілля Мороза	120
Де ти? (Пісня)	121
Вона і він	121
Літня ніч	122
Згуки ночі	123
На італійський мотив	124
Незнайома книга	126
Зів'яле листя	126
З пісень молодості	127

ОЛЕНА ГРИЦАП

Весени	128
Наша мати	129
Мряка	130

ЛЮДМИЛА СТАРИЦЬКА-ЧЕРНЯХІВСЬКА

Заспів	133
В небі високім	134
Сапфо (Уривок)	135
З Надсона	
«У сні мені марилося небо»	138
З Гейне	
«Ти такі книжки друкуєш?!»	139
«Скільки раз казав я долі»	139
«Як станеш ти, любко, подружжям моім»	139
«На півночі дикій, на скелі стрімчатій»	140

ОЛЕКСАНДРА СУДОВЩИКОВА

«Він голубом сизокрилим»	142
«Люди думають-гадають»	142

МАРІЯ ЗАГІРНЯ

«Я для краю свого працював, а тепер»	144
Мое щастя	144
З боєвих пісень	145
На городі	147

МАРУСЯ ВОЛЬВАЧІВНА

Отвіт козакові	149
До брата і до невістки	150
Зрада дівчині	151

ВІРА ЛЕБЕДОВА

Далеко!	154
Тріо з мотивів народних	
1. «Тільки світа, що в віконці»	156
2. «Гуділи в сусіда і скрипка, і бас»	157
3. «На кладбищі над хрестами»	157
Ворожба	158
По виборах	160
Час	162
«Студінь, фуга, сніговиця»	162
Сніг	163
В Маркіянові роковини	164

НАДІЯ КИБАЛЬЧИЧ

Голоси. I	166
Голоси. II	166
З тюремних мотивів	167
Переспів	167
Співи на Івана Купала	168

Весняна ніч	169
Жаль	170
Астри	171
З циклу «Переспіви»	171
«Я знаю, я бачу, голубко, ти плачеш...»	172
Вілла над морем	172

ГАЛИНА КОМАРОВА

«Ні, не співай пісень веселих»	175
«Прийшла весна, стоять садки»	175
«Вчора я серце своє поховати хотіла»	176
Т. Шевченко (В 40-і роковини його смерті)	177
Гіпатія	178
Похорон	181
Із циклу «Над Чорним морем»	
«Темная скеля схилилась над морем»	182
«Скотилася зірка із неба»	182
Коли душа твоя горить	183

МЕЛАНІЯ БУЛА

Із теки сільської учительки	
Пролог. «Прийміть книжку ту маленьку, що вам посилаю!»	184
І. «Моя школа у садочку, із трьома вік- нами»	185
ІІ. «Попрощала я вас, любі»	185
«Сльози мої, жалі мої»	187

МАРІЯ ВІНОГРАДОВА (КОЗАЧКА)

Зісланому борцеві за робітницьку справу	189
З приводу розрухів	190
Перед світом	190
На позичений у Горького мотив	191

«Роби й роби! Хай ниніють хворі груди»	193
З П. Я.	
«Чи не час, брати, нам одпочити?»	194
«Цю ніч мені снилось—в далекому краю»	195
«Не для мене* вони, пишні квіти, цвіли»	196
«Чує серце, чує воно волю»	196
Орел	197
До зіроньки (Лесі Українці)	198
О ні, не те!..	198
Душа болить	199
Тихо, серце!	200
Ой минула весна моя	201

МАРІЯ ПІДГІРЯНКА

Коломийки	203
Співанки	205
Вечір	206
«Схилилися верби в дебри»	207
«Що роблю я, що я дію?»	208
Сніг порохить	208
«Іду я в чар діброви»	209
Мся донечка	210

ХРИСТЯ АЛЧЕВСЬКА

«Гей, на бій! За нами стануть»	213
«Співайте пісні голосніш»	213
Воля	214
«Що то за люди, голубонько-мамо»	214
Пісня життя	215
Літні пісні:	
І. «Ясний сокіл серед степу»	216
ІІ. «На білу хатоньку мою»	216
ІІІ. «Забуті... обдерті, в старенькій сви- тині»	217

«Гомоніли люди»	218
Сподівання	218
До моєї хати	219
«Свобода йде! Свобода йде!..»	220
До Кобилянської	220
Далеко, далеко...	221
«Душа — се конвалія ніжна»	222
«Хмари-думи ходять над горами»	222
Пісня лілії	223
«Акації білі, таємні розмови»	223
З циклу «Вишневий цвіт»:	
«Нема тебе — і світло дня згасає»	224
З Кримських пісень:	
Німфа	225
Соняшне свято	226

ЛЮДМИЛА ВОЛОШКА

«Я думала — серце навіки заснуло»	229
Шевченкові	230
Заклик	231
«Я хотіла б говорити»	232
Дітям	233
Народе мій!..	234
Осінь	234
«Хочеться сліз мені, милий»	235
«Хто ти — я тебе не знаю»	236

ГАННА СУПРУНЕНКО

Робітникам	239
«Народе мій! Коли за тебе встануть»	239
На селі	240
Коваль (З Бальмонта)	241
Здалека	241

Мить (З Брюсова)	242
Гамма	242
Я	243
Краса	244
Мовчання	244

МАРІЯ ЮЛЬЧЕНКО-ЗДАНОВСЬКА

Під сю пору	245
Пісня	246
Правда	247
Ніч	248

ГАННА ЛУЦЕНКО

Перший сніг	250
-----------------------	-----

ЛІДІЯ СОХАЧЕВСЬКА

Сумна хатина	252
Моя смерть	253

ВЕРОНІКА МОРОЗІВНА

Весною	254
«В моїй душі багато звуків»	255
Ніч	256

ЛЕСЯ ЯСЕНКО

В. І. К.	257
«Ти пигаєш, чи кохаю»	258
«Ти бачив, як падає зіронька ясна»	259

ОЛЕСЯ АНДРІВА

З пісень робітниці	
«Хто щасливий, моїх не читайте пісень»	260
До себе самої	261

Самітна	261
«Так сумно, коли нагадаю»	262
«Місяць сіяє, зорі іскряться»	263
«Тяжко, матусю, мені»	264
«Мрії найчистіші»	265
«Блискавкою хвиля щастя пролетіла»	266

ПРИМІТКИ	267
--------------------	-----

ТРИДЦАТЬ УКРАИНСКИХ ПОЭТЕСС

Антология

Издательство «Радянський письменник»

(На украинском языке)

Редактор Г. П. Коваль

Художник К. К. Калугін

Художній редактор М. П. Вуек

Технічний редактор К. П. Лапченко

Коректор Л. К. Джулай

Здано на виробництво 5/V 1968 р.
Підписано до друку 21/VIII 1968 р.
Формат 70×90¹/₃₂. 9¹/₄ фіз.-друк. арк.,
10,82 ум.-друк. арк., 10,23 обл.-вид. арк.
БФ 00416. Тираж 8 000. Зам. 2358.
Ціна в оправі 44 коп.

Радянський письменник
Київ, бульвар Лесі Українки, 20

Одеська друкоофсетна фабрика
Комітету по пресі при Раді Міністрів УРСР,
вул. Дзержинського, 24.

